

Ekonomiskt bistånd

EN FÖRSTUDIE INFÖR ETT UTVECKLINGSARBETE

Förord

Grundtanken med ekonomiskt bistånd är att det ska utgöra ett tillfälligt stöd under kortare perioder av försörjningsproblem. Ett långvarigt biståndsberoende innebär både minskad livskvalité för biståndsmottagare och ökade kostnader för kommunerna.

Att främja framtida kompetensförsörjning är angeläget eftersom socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd utgör en central yrkesgrupp inom välfärdens organisationer. Att sätta fokus på yrkesgruppens förutsättningar är viktigt för att säkra kommunernas förmåga att rekrytera och behålla befintlig personal samt skapa en effektiv verksamhet som leder till att biståndsmottagarna snabbare når egen försörjning.

I denna rapport presenterar Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) en förstudie som identifierar områden som är centrala att beakta i ett framtida utvecklingsarbete kring ekonomiskt bistånd samt utvecklingsidéer kopplade till områdena. Några utvecklingsområden lyfts även fram som särskilt lämpliga att prioritera i ett kommande utvecklingsarbete med hjälp av ESF-medel.

Cornelia Björk (GR) har varit projektledare och är författare av rapporten. SKL har representerats av Leif Klingensjö och Stina Björk, avdelningen för utbildning och arbetsmarknad samt Christina Norlin Mistander, avdelningen för arbetsgivarpolitik.

Vi vill slutligen rikta ett stort tack till kommunerna Ale, Alingsås, Göteborgs Stad, Lilla Edet, Linköping, Malmö, Mölndal, Norrköping, Nyköping, Partille, Stockholm, Umeå och Östhammar som deltagit i arbetet och bidragit med värdefulla synpunkter utifrån verksamhetens behov. Vi vill även tacka Akademikerförbundet SSR, fackförbundet Vision och Socialstyrelsen för deras medverkan.

Stockholm i september 2016

Per Arne Andersson

*Chef för Avdelningen för utbildning och arbetsmarknad,
Sveriges Kommuner och Landsting*

Innehåll

Introduktion	6
Ekonomiskt bistånd i Sverige	6
Studiens bakgrund, syfte och frågeställningar	6
Tillvägagångssätt	7
Resultat	10
Tema 1: Introduktion av nyanställda socialsekreterare.....	10
Tema 2: Karriärmöjligheter och kompetensutveckling	15
Tema 3: Arbetsätt och arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd	17
Tema 4: Samverkan med andra aktörer	22
Tema 5: Brukarperspektiv inom ekonomiskt bistånd	24
Omvärldsanalys – faktorer som antas komma att påverka verksamheterna	27
Referensgruppens prioriteringar	28
Slutsatser av ovanstående analys	29
Förslag på genomförandeprojekt	29
Källhänvisningar	32
Bilagor	34
Bilaga 1 - Metodbeskrivning	34
Bilaga 2 - Forskningsöversiktens resultat	39
Referenslista – inkluderade forskningsstudier	50
Exkluderade studier per kategori	54
Bilaga 3 - Kartläggning av övriga studier och pågående forskning.....	61
Bilaga 4 - Diskussionsunderlag första referensgruppsmötet	69
Bilaga 5 - Diskussionsunderlag andra referensgruppsmöte	71
Bilaga 6 - Referensgruppsmedlemmar	79

Sammanfattning

Denna studie utgör en av tre delar av en förstudie som genomförts med medel från Europeiska socialfonden inför utlysningen av ett genomförandeprojekt på temat *Kompetensförsörjning av välfärdens organisationer*. Behovet av att sätta fokus på området ekonomiskt bistånd har identifierats av både Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Göteborgsregionens kommunalförbund (GR). Ekonomiskt bistånd uppfattas som en av grundpelarna i den svenska välfärden och i behov av en kraftsamling för att stärka förutsättningarna att i framtiden kunna utföra uppdraget med god kvalitet.

I denna rapport redovisas resultatet av förstudien som bygger på en forskningsöversikt, en kartläggning av övriga studier och pågående utvecklingsarbete samt intervjuer med verksamhetsansvariga från Sveriges kommuner och dialoger med andra aktörer.

Studien identifierar följande områden om särskilt viktiga att beakta vid ett framtida utvecklingsarbete kring ekonomiskt bistånd.

- Introduktionen av nyanställda socialsekreterare
- Kompetensutvecklings- och karriärmöjligheter för anställda socialsekreterare
- Tillgång till systematiska och kunskapsbaserade arbetsätt och arbetsverktyg
- Fungerande samverkan
- Brukarperspektiv

Förslag på genomförandeprojekt

Med grund i studiens analys och slutsatser formuleras nedanstående förslag på hur ett genomförandeprojekt med stöd från Europeiska socialfonden kan utformas.

Utgångspunkt och val av målgrupp

Genomförandeprojektet ska bestå av förbättringsarbete inom områdena som studien identifierat och ha fokus på att minska långvarigt biståndsmottagande. Denna grupp har ökat som andel av mottagare av ekonomiskt bistånd, vilket både innebär en sänkning av livskvaliteten för individen och samtidigt ökade kostnader för kommunen. Avgränsningen av målgruppen gör det även möjligt att formulera förväntade effekter vilket underlättar utvärderingsarbetet.

Genomförandeprojektets syfte

Syfte är att öka kunskapen och därmed förmågan att möta målgruppens behov och i förlängningen göra socialsekreterarprofessionen mer attraktiv. Genom att öka kunskapen om bl.a. arbetsätt/metoder och förbättra yrkesintroduktionen samt karriärmöjligheterna är utvecklingsarbetet också tänkt att bidra till att professionernas kunskapsbas stärks vilket skapar bättre förutsättningar för långsiktig personal- och kompetensförsörjning.

Genomförandeprojektets upplägg

Projektet ska bestå av ett lokalt utvecklingsarbete som fokuserar på att förbättra verksamheterna inom flera av de identifierade områdena. Arbetet ska bedrivas i

ett antal kommuner vilka ges möjlighet att stärka upp sina verksamheter inom flera relevanta områden.

Det är värt att notera att de områden som identifierats som utmanande i denna studie inte är okända sedan tidigare. Genomförandeprojektet innebär alltså inte att göra något nytt, utan att istället med ett större fokus möta och utveckla det forskning, praktiker och representanter för kommunerna i referensgruppen menar utgör utmaningar i verksamheten.

Aktiviteter inom genomförandeprojektet

För att uppnå syftet ska genomförandeprojektet ta sikte på nedanstående förbättringsområden. Kommunerna som deltar gör dock egna prioriteringar av aktiviteterna utifrån de lokala behoven.

- Att testa, utvärdera och utveckla arbetssätt/metoder exempelvis utrednings- och bedömningsinstrument, digitalisering, extern och intern samverkan för att nå målgruppen långtidsmottagare av ekonomiskt bistånd.
- Att stärka brukarens delaktighet genom att utgå från brukarens perspektiv under hela processen och göra fortlöpande uppföljningar tillsammans med brukaren, såväl under som efter avslutad biståndstid.
- Att ge socialsekreterarna avlastning genom kvalificerat administrativt stöd.
- Att förstärka yrkesintroduktionen och utveckla en kompetenstrappa för socialsekreterare. Från inskolning till erfarna handläggare.

Förväntade effekter

Nedan listas de effekter som genomförandeprojektet förväntas åstadkomma på olika nivåer.

För samhället

Detta utvecklingsarbete skulle på samhällsnivå bidra till minskade kostnader för ekonomiskt bistånd och ge en breddad rekryteringsbas både för offentlig och privat sektor.

För mottagare av ekonomiskt bistånd

Detta utvecklingsarbete skulle för brukaren innebära ökad delaktighet och en kortare/snabbare väg till rätt insats och egen försörjning samt ökad möjlighet att påverka utvecklingen av verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd.

För verksamheterna

Detta utvecklingsarbete skulle på verksamhetsnivå innebära en breddad och tryggad personal- och kompetensförsörjning. Med en stabil och attraktiv verksamhet kan man fokusera på utvecklingsarbete som gynnar kvaliteten och ökar rättssäkerheten.

För socialsekreterarna

Detta utvecklingsarbete skulle för socialsekreterarna bidra till ökad trygghet i deras yrkesutövande och en upplevelse av minskad arbetsbörda. I och med att verksamheten utvärderas stärks också socialsekreterarna i sin profession då arbetssätt/metoder i större utsträckning är kunskapsbaserade.

Introduktion

I denna rapport redovisas resultatet av en studie som fokuserat på det kommunala verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd. I studien genomförs en forskningsöversikt tillsammans med en kartläggning av övriga studier och pågående utvecklingsarbete. Intervjuer genomförs med verksamhetsansvariga från ett strategiskt urval av Sveriges kommuner och en dialog förs med andra aktörer (fackförbund, Socialstyrelsen). Studien identifierar fem områden av särskild vikt att beakta vid ett framtida utvecklingsarbete kring ekonomiskt bistånd och formulerar utvecklingsidéer kopplade till dessa områden. Slutligen lyfts några utvecklingsområden fram som särskilt lämpliga att prioritera i ett kommande utvecklingsarbete med hjälp av ESF-medel.

Ekonomiskt bistånd i Sverige

Verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd regleras huvudsakligen genom socialtjänstlagen. Denna lag ger kommunerna i Sverige ett huvudansvar för att främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlika levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. (SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*) Förändringar i konjunkturen (och därmed antalet arbetslösa) eller i samhällets socialförsäkringssystem (och därmed antalet berättigade till exempelvis arbetslöshetsersättning) påverkar i stor utsträckning verksamhetsområdets villkor.

Historiskt sett var mottagandet av ekonomiskt bistånd i Sverige högst i mitten på 1990-talet. År 1997 mottog 8,3 procent av befolkningen ekonomiskt bistånd någon gång under året.¹ Därefter har nivåerna sänkts. Motsvarande siffra var 4,2 procent år 2014 vilket innebär att 410 070 personer levde i hushåll som någon gång under året mottog ekonomiskt bistånd. Samma år hade 36,7 procent av de vuxna biståndsmottagarna (18 år och äldre) mottagit bistånd under minst tio av kalenderårets månader och definierades därmed som långvariga biståndsmottagare. Denna grupp har de senaste åren ökat som andel av de som mottar ekonomiskt bistånd, cirka 5 procentenheter mellan 2011 och 2014.² Dock visar de mest aktuella siffrorna att denna ökning verkar ha avstannat. Fördelningen mellan kvinnor och män är jämn både när det gäller kortvarigt och långvarigt mottagande, www.socialstyrelsen.se/statistik/statistikefteramne/ekonomiskt_bistand.

Studiens bakgrund, syfte och frågeställningar

Denna studie utgör en av tre delar av en förstudie som genomförts med medel från Europeiska socialfonden inför utlysningen av ett genomförandeprojekt på temat *Kompetensförsörjning av välfärdens organisationer*. Behovet av att sätta fokus på området ekonomiskt bistånd hade identifierats i nätverk och arbetsgrupper hos både Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Göteborgsregionens kommunalförbund (GR). Området uppfattas som en av grundpelarna i den svenska välfärden och i behov av en kraftsamling för att stärka förutsättningarna att i framtiden kunna utföra uppdraget med god kvalitet.

¹ Siffran avser andel biståndsmottagare av befolkningen i riket (inklusive barn).

² Enligt öppna jämförelser för ekonomiskt bistånd steg siffran mellan 2011 och 2014 från 31,7 till 36,7 procent av det totala antalet biståndsmottagare.

Satsningar på området ekonomiskt bistånd i syfte att främja den framtida kompetensförsörjningen inom offentlig sektor blir relevant eftersom socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd utgör en central yrkesgrupp inom välfärdens organisationer. Att sätta fokus på denna yrkesgrupps förutsättningar bedömdes som viktigt för att säkra kommunernas förmåga att rekrytera och behålla befintlig personal. Men kopplingen till den framtida kompetensförsörjningen handlar också om att många av mottagarna av ekonomiskt bistånd har arbetslöshet som främsta försörjningshinder. Ett effektivare arbete för att stötta dessa individer i förhållande till arbetsmarknaden bedömdes också det kunna bidra till att förbättra kommunernas förmåga att möta ett framtida kompetensförsörjningsbehov. Vidare är det också angeläget att på ett strategiskt vis möta utmaningar som handlar om att stora grupper av människor befinner sig i en situation av långvarigt biståndsmottagande. Grundtanken med ekonomiskt bistånd är att det ska utgöra ett kortvarigt stöd och att människor under lång tid är beroende av stöd för sitt uppehälle innebär både minskad livskvalitet för individerna och ökade kostnader för kommunerna.

Studien syftar huvudsakligen till att öka förståelsen för utmaningar inom området ekonomiskt bistånd och att formulera förslag på relevanta strategier för att bemöta dessa utmaningar. Utgångspunkten för analysen är att området ekonomiskt bistånd har svårt att behålla och rekrytera personal. I en enkätundersökning genomförd av SKL under 2015 uppger 87 procent av kommunerna att de har svårt att rekrytera erfarna socialsekreterare och två av tre kommuner (68 %) uppger att de har ganska eller mycket svårt att rekrytera nyexaminerade socialsekreterare till ekonomiskt bistånd. (SKL 2015a)

Rekryteringsproblemen till trots finns det idag ett stort söktryck till landets socionomutbildningar. Enligt Universitetskanslersämbetet (UKÄ) gick det hösten 2014 nästan fyra sökande på varje utbildningsplats och tillgången på socionomer bedöms som god i dagsläget med en prognos för de kommande decennierna som visar på ett fortsatt överskott av socionomutbildade. (UKÄ 2015) Det är i detta glapp, mellan den potentiella rekryteringsbasen och kompetensförsörjningsproblemen som denna studies relevans skapas. Det finns anledning att diskutera vad det är som sker och varför socionomerna finner andra områden än ekonomiskt bistånd som intressanta vid valet av arbetsplats. Forskning om socionomers karriärval visar att de flesta påbörjar sin karriär inom socialtjänsten men att många lämnar under karriärens gång, och då speciellt de delar där myndighetsutövning ingår.³ De frågor som behöver besvaras, och som denna studie försöker att delvis besvara, är:

- Vad skulle bidra till att öka attraktiviteten för socialsekreteraryrket och minska kompetensförsörjningsproblemen inom området ekonomiskt bistånd? och
- Vad vore lämpliga strategier för att bemöta dessa utmaningar?

Studiens ingång är inledningsvis mycket bred. Inga avgränsningar görs utan analysen tar endast avstamp i verksamhetsområdets uppfattade utmaningar.

Tillvägagångssätt

I huvudsak har studien bestått av tre delar; en forskningsöversikt, en kartläggning av övriga studier/rapporter och pågående utvecklingsarbete samt en dialog och intervjuer med flera av Sveriges kommuner samt fackförbund och Socialstyrelsen. Detta kunskapsunderlag är tänkt att fungera som grund för att göra prioriteringar och säkra att det utvecklingsarbete som planeras baseras på bästa

³ Kullberg (2011).

tillgängliga kunskap inom området *och* är relevant för praktiken. Nedan beskrivs tillvägagångssättet vid varje del översiktligt. En mer utförlig metodbeskrivning finns i bilaga 1.

Forskningsöversikt om ekonomiskt bistånd

En forskningsöversikt innebär en metodisk genomgång av befintlig forskning med syfte att tillgängliggöra forskningsfältets resultat i en mer överskådlig och lättillgänglig form.⁴ Det finns olika typer av kunskapsöversikter vilka skiljer sig åt, bland annat beroende på hur kriterierna för vilka studier som får ingå i översikten är formulerade. I denna översikt har endast akademiska avhandlingar tillsammans med studier från databaser med vetenskapliga publikationer inkluderats. Sökningar på ord som exempelvis ”ekonomiskt bistånd” eller ”försörjningsstöd” har gjorts. Först resulterade sökningarna i 181 unika studier. När titlar och sammanfattningar från dessa granskats återstod 71 studier vilka bedömdes som relevanta att inkludera i översikten. Resultatet av forskningsöversikten presenteras tillsammans med samtliga inkluderade källor i bilaga 2.

Kartläggning av rapporter och studier samt pågående utvecklingsarbeten

Som befarat visar forskningsöversikten en ganska fragmentarisk bild över området ekonomiskt bistånd. Att enbart utgå från vetenskapliga artiklar och avhandlingar är inte tillräckligt för att skapa sig en bild över området. Därför har också en kartläggning gjorts av studier och rapporter publicerade av myndigheter och organisationer (exempelvis Socialstyrelsen, kommunernas FoU-enheter, fackförbund) eller uppsatser skrivna av universitetsstudenter på master- och kandidatnivå. Kartläggningen har skett genom sökningar på orden ”ekonomiskt bistånd”, ”socialbidrag” eller ”försörjningsstöd” via de sökmotorer som tillhandahålls på organisationernas eller myndigheternas webbplatser. Ingen särskild avgränsning i tid har använts. Sammanlagt resulterade denna kartläggning i 128 unika studier som utgjort en sökbar databas i arbetet med studien. Listan på dessa studier presenteras med internetlänkar till ursprungskällorna i bilaga 3.

Dialog och intervjuer med chefer och verksamhetsledare inom ekonomiskt bistånd

Förutom kunskapssammanställningarna har förstudien också bestått i en strukturerad dialog och semistrukturerade intervjuer med praktiker om deras bild över områdets problem och utvecklingsbehov (se bilaga 4 och 5). En referensgrupp tillsattes med chefer och verksamhetsledare inom ekonomiskt bistånd i 13 av Sveriges kommuner. Se bilaga 6 för en förteckning över vilka personer och vilka kommuner som ingått. Två gånger har gruppen träffats och enskilda telefonintervjuer genomfördes med elva personer ur referensgruppen.

Politiska prioriteringar

Eftersom denna studie genomförs i en politisk kontext påverkar även de prioriteringar som gjorts inom organisationerna SKL och Europeiska socialfonden ramarna för vilka slutsatser som kan dras.

Inom Europeiska socialfonden är mål inom den aktuella utlysningen bland annat att studien ska bidra till att utveckla strategier för ett hållbart arbetsliv inom den offentliga sektorn. ESF-rådet skriver; ”För att möta rekryteringsutmaningen inom välfärdssektorn behöver sektorn utveckla organisationer och

⁴ Gough, Oliver & Thomas (2012).

arbetsätt för att bättre nyttja den kompetens som redan finns och för att förebygga ohälsa./.../Generellt handlar detta om att skapa förutsättningar för hållbara arbetsvillkor och god hälsa så att medarbetare kan arbeta mer tid och stanna längre i arbetslivet. Utvecklingsarbetet för ett hållbart arbetsliv kan omfatta många olika områden så som till exempel att använda kompetensen rätt, nyttja tekniken, samt möjligheter till löne- och karriärutveckling.”

Inom SKL finns för innevarande mandatperiod en politisk viljeinriktning att verka för att det ekonomiska biståndet återfår sin roll som ett tillfälligt ekonomiskt stöd vid kortare perioder av försörjningsproblem. För många som aldrig kommit in på den svenska arbetsmarknaden och inte kvalificerat sig till individuella ersättningar såsom a-kassa och sjukpenning har det ekonomiska biståndet blivit den enda möjliga försörjningen. Att leva långsiktigt på ekonomiskt bistånd försvårar även möjligheten att träda in på arbetsmarknaden.

Vidare pågår sedan i höstas och med avslut i vår ett intensivt arbete genom trepartssamtal mellan staten, SKL och berörda fackliga organisationer som resulterat i ett så kallat snabbspår för nyanlända med examen inom socialt arbete. Det innebär att tidigt identifiera vilka nyanlända som har examen och som genom en komplettering och yrkespraktik snabbt ska kunna bidra med sin kompetens inom socialtjänsten. Även detta kan vara relevant för verksamhetsområdet.

Jämställdhetsintegrering

En annan relevant aspekt av studiens tillvägagångssätt är att verksamheter finansierade av socialfonden enligt riktlinjer ska jämställdhetsintegreras. Det betyder att allt arbete som utförs ska betraktas ur ett jämställdhetsperspektiv och att särskilda åtgärder för underrepresenterat eller missgynnat kön ska vidtas. Denna strategi bygger på tanken att jämställdhet är något som vi hela tiden måste beakta i alla processer och ta hänsyn till i allt beslutsfattande (www.esf.se). Så har skett även i arbetet med denna studie. I den detaljerade metodbeskrivningen i bilaga 1 presenteras en analys av studiens jämställdhetspolitiska konsekvenser.

Resultat

Studiens första resultat är den prioritering som gjorts av kommunrepresentanterna i referensgruppen. Fem områden bedömdes som centrala att fokusera på för att bemöta utmaningarna och stärka personal- och kompetensförsörjningen inom ekonomiskt bistånd. Dessa områden var: (i) introduktionen av nyanställda socialsekreterare, (ii) kompetensutvecklings- och karriärmöjligheter för anställda socialsekreterare, (iii) tillgång till systematiska och kunskapsbaserade arbetsätt och arbetsverktyg, (iv) fungerande samverkan samt (v) brukarperspektiv i arbetet. Dessa fem områden analyseras i det som följer i var sitt kapitel med ambitionen att tydliggöra respektive områdes särskilda problemformuleringar, vad vi kan lära från tidigare studier och vilket pågående utvecklingsarbete som har identifierats i förhållande till varje område.

Tema 1: Introduktion av nyanställda socialsekreterare

Det första temat är introduktionen av nyanställda socialsekreterare. I resultat från öppna jämförelser över ekonomiskt bistånd från 2015 anger drygt 92 procent av de svarande kommunerna att de haft en strukturerad inskolningsperiod för sina socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd. I frågans specificering anges att introduktion är en ”nödvändig vägledning in i arbetsuppgifterna i samband med anställningens början”⁵. Det verkar alltså inte vara avsaknad av en strukturerad inskolningsperiod som är problemet utan i vilken utsträckning den lever upp till behoven. Det kan finnas anledning att diskutera vad en nödvändig vägledning ska innehålla och vilka behov som ska betraktas som nödvändiga att hantera under introduktionen. I en analys av intervjuerna har följande teman framträtt.

Kommunernas behov är olika

Även om referensgruppsmedlemmarna alla lyfter introduktionen som viktig är det relevantt att påpeka att det finns olika perspektiv. Alla lyfter fram introduktionen som central för att få en fungerande verksamhet men det finns olika bilder både när det gäller behov av stöd och behov av att driva ett aktivt förändringsarbete inom området.

I intervjumaterialet finns en skillnad mellan kommuner med olika storlek. Storstäderna verkar ha större möjligheter att samordna sig internt mellan stadsdelar. Ansvar kan då spridas och resurser samordnas för introduktionen. Mindre kommuner verkar istället ha ett större behov av stöd från andra aktörer för att skapa dessa samordningsvinster.

Kommunen får ett ökat ansvar att utbilda nyanställda

En av de utmaningar som lyfts av många referensgruppsmedlemmar är att kommunerna idag tar ett alltför stort ansvar för att utbilda nyanställda utan tidigare yrkeserfarenhet. Referensgruppsmedlemmarna menar att området ekonomiskt bistånd är frånvarande eller dåligt belyst på lärosätena och att detta avspeglar sig i kunskapsnivån hos de nyexaminerade personer som anställs. Flera referensgruppsmedlemmar säger att det inte är ovanligt att nyutexaminerade studenter saknar många av de mest grundläggande kunskaperna inom ämnet, framför-

⁵ Öppna jämförelser 2015 – Ekonomiskt bistånd, hämtat från www.socialstyrelsen.se.

allt ifråga om myndighetsutövning. Detta i kombination med att många nyanställda är unga och saknar erfarenhet från vuxenlivet, och vad det innebär att sköta ekonomi och hushåll, gör att ett stort ansvar att utbilda i yrkets grunder landar på arbetsgivaren. Detta menar referensgruppen, tillsammans med en hög personalomsättning och många nyanställda, innebär en utmaning för verksamheterna.

Introduktionens olika komponenter

Arbetsgivarens skyldighet att tillhandahålla introduktion till nyanställda regleras av arbetsmiljölagen. Men vilken är, med formuleringen från Öppna jämförelser⁶, den ”nödvändiga vägledningen” för de socialsekreterare som anställs inom ekonomiskt bistånd?

Referensgruppsmedlemmarna lyfter fram att introduktionen kan bestå av tre komponenter. En komponent är *arbetsplatsintroduktion* som handlar om kunskap om arbetsgivaren och arbetsplatsen. Denna del av introduktionen beskrivs som ett självklart arbetsgivaransvar och det är inte i förhållande till denna komponent som referensgruppsmedlemmarna lyfter fram utmaningar. En mer utmanande del handlar om *introduktionen till det professionella yrket*. Detta berör kunskaper kopplade till det som ligger i professionen och vad yrkesutförandet konkret innebär. Dessa kunskaper menar flera referensgruppsmedlemmar ofta är bristfälliga hos nyexaminerade. Många sägs sakna grundläggande kunskaper om vilka lagar, föreskrifter och riktlinjer det är som gäller för en socialsekreterare anställd inom ekonomiskt bistånd eller vad ett komplext socialt arbete inom ekonomiskt bistånd innebär. Här finns det anledning att diskutera vad som faller inom ramen för arbetsgivarens uppdrag och vad som bör vara lärosätenas ansvar. Många i referensgruppen verkar mena att det idag i för stor utsträckning faller på arbetsgivaren att ta detta ansvar. Den tredje komponenten som framhålls är en *introduktion till yrkets mer informella villkor*. Detta handlar bland annat om de psykosociala aspekterna av yrket och hur man ska klara av att släppa tankar på jobbet när man kommer hem.

Utmaningarna med nuvarande introduktion

Det är inte möjligt att inom ramen för denna studie ge en beskrivning av hur introduktionen av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd är uppbyggd och hur den fungerar över landet. Men några utmaningar framträder i dialogen med referensgruppen. Flera säger att en hög personalomsättning ökar behovet av struktur och manualer. Dels sägs att behovet av struktur ökar eftersom personalomsättningen i sig kräver att mer arbetstid läggs på att introducera nyanställda, dels sägs att personalomsättningen gör att kunskapen inte längre kan bäras upp av individer, vilket också det ökar behovet av strukturer och manualer.

Vidare framhålls att det finns brist på ifråga om uppföljning av den introduktion som sker. Detta gör att man missar att viktiga lärdomar dras. Även tidsbrist framhålls och att det därmed kan vara svårt att på ett bra sätt hinna med introduktionen. Fokus blir att få den nyanställde snabbt in i klientarbete istället för att ge personen en relevant förberedelse. Några lyfter att introduktionen kan bli mer utmanande om det är olika professioner i personalgruppen. När inte alla som anställs i verksamheten är socionomer, hur ska då en introduktion utformas? En annan person säger att innehållet i introduktionsprogrammen inte alltid är tillräckligt omfattande eller konkret. Denna person menar också att rekommendationer från Socialstyrelsen kommer en bit på vägen i stödet att introducera nyanställda, men inte hela vägen fram och menar att det kanske skulle

⁶ Öppna jämförelser 2015 – Ekonomiskt bistånd, hämtat från www.socialstyrelsen.se.

behövas mer stöd. Slutligen lyfts implementeringsproblem fram av några. Det handlar om att framtagna program inte alltid fungerar som det är tänkt. Ett konkret exempel som beskrivs handlar om att introduktionsprogram inte alltid tillhandhålls vid anställningens början vilket gör att de inte riktigt möter det behov de är tänkta att möta.

Vad vet man från forskning och andra studier?

När det gäller vilken kunskap vi kan hämta från forskning och andra studier kan direkt konstateras att kunskap om introduktion av socialsekreterare inom området ekonomiskt bistånd är svår att finna. I de studier som ingår i forskningsöversikten (se bilaga 2) är det ingen som har introduktion till yrket som huvudsakligt fokus. I andra studier (exempelvis FoU-rapporter eller studentuppsatser) går att hitta viss kunskap om introduktionen av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd. I dessa studeras och diskuteras introduktionens betydelse för att hantera problemen med personalomsättningen.

I en tolv år gammal FoU-rapport undersöker Wilson (2004) varför personalomsättningen bland socialsekreterare i Sundsvalls kommun är så hög. Författaren lyfter bland annat fram att brister i introduktionen, hög arbetsbelastning, samverkanssvårigheter och brist på stöd är faktorer som ligger bakom den höga andelen socialsekreterare som säger upp sig. ”Introduktionen i arbetet upplevs av samtliga intervjuade som mycket betydelsefull och tyvärr mycket eftersatt. Brister i eller snarare avsaknad av introduktionen tas upp av flera intervjuade.” (Wilson 2004).

I en betydligt senare studie genomför Kullberg (2014) en utvärdering av ett pilotprojekt i Göteborgs Stad som kallades *Teoretisk och Praktisk Yrkesintroduktion* (TPY). Detta projekt syftade till att rusta nyexaminerade socionomer för arbete med myndighetsutövning inom socialtjänsten eftersom man uppfattade att det fanns en klyfta mellan teori och praktik i socialt arbete. Denna studie konstaterar att projektet visserligen på kort sikt lyckats få de i projektet ingående socionomerna att stanna i verksamheterna men hänvisar samtidigt till forskning om socialt arbete som visar att mer komplexa orsaker ligger bakom att socialarbetare slutar. Författaren skriver att många socionomer lämnar sina tjänster inom myndighetsutövning och pekar på ”[...] att en bättre yrkesintroduktion och ett bättre stöd under första året i yrket är en nödvändig men långt ifrån tillräckligt åtgärd för att få socionomer att stanna i socialtjänsten.” (Kullberg 2014).

I en kandidatuppsats från 2015 beskrivs socialsekreterare själva ge uttryck för vikten av en god introduktion. Kadir & Käller (2015) undersöker erfarna socialsekreterares uppfattningar kring mentorskap och den introduktion som nyutexaminerade får inom socialtjänsten. Genom att intervjua fem erfarna socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd och barn- och ungdomsvården påvisas vikten av att tillämpa ett mentorskap och att ha en innehållsrik introduktion. Mentorskapet upplevdes bidra till trygghet och en känsla av kontroll för de nyutexaminerade. Författarna pekar också på att även om en organisation har ett utarbetat mentorskapsprogram/introduktionsprogram är det inte säkert att det används på avsett vis.

På ett liknande vis lyfter Johansson (2015) fram mentorskap som en framgångsfaktor inom introduktionsprogram i sin studie av tre kommuners arbete (Söderköping, Valdemarsvik och Norrköping) med introduktionen av nyutexaminerade socionomer som ska arbeta med myndighetsutövning. Författaren har intervjuat nyckelpersoner inom verksamheter som arbetar med ekonomiskt bistånd

och beskriver ett antal framgångsfaktorer som utmärker introduktionsprogrammen. Det sägs vara viktigt att man använder sig av en grundstruktur för introduktionen men med möjlighet att individanpassa, att man använder mentorer, att man gör en löpande utvärdering och att man eftersträvar hög delaktighet och mycket dialog (Johansson 2015).

Inom området barn och unga har Lindqvist (red.) (2010) lyft behovet av introduktionen för att möta personalförsörjningsbehov. Författaren har gjort en kartläggning i Uppsala län som visade att det för flertalet kommuner finns ett rekryteringsproblem inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg, men även problem med att behålla personal inom dessa verksamheter. I kartläggningen framkommer bland annat att resurser inte alltid finns på arbetsplatser för att introducera nyanställda och att nyanställda för snabbt får allt för kvalificerade uppgifter trots brist på erfarenhet. (Lindqvist 2010).

Hos rapporter framtagna av fackförbunden lyfts också introduktionen fram som central. I en rapport från fackförbundet Vision sägs att syftet med introduktionen är att ge den nyanställde kännedom om formella och informella rutiner på arbetsplatsen och arbetsgivarens verksamhet utanför det egna yrket samt att ge trygghet i yrkets praktiska utövande. Vidare ska introduktionen ge arbetsgivaren en god bild av de kompetenser och erfarenheter som den nyanställde har med sig från studier och tidigare arbete för att på så sätt på bästa sätt kunna använda den nyanställdes kompetens. (Vision 2015a).

Vilket utvecklingsarbete pågår redan?

Flera utvecklingsarbeten när det gäller introduktion av socialsekreterare har noterats i arbetet med denna studie. Här lyfts några av dessa fram:

Aspirant- och traineeprogram

Ett av de utvecklingsarbeten som beskrivs i intervjumaterialet är ett utvecklat samarbete mellan utbildningsanordnarna och verksamheterna. Aspirantprogrammet i Norrköping utgör ett sådant där representanter för socionomprogrammet och arbetsmarknadskontoret (där socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd är placerat) samarbetar. Samarbetet innebär att kommunen rekryterar socionomstudenter i slutet av deras utbildning vilka parallellt med studierna ges möjlighet att arbeta minst tio timmar per månad samt att de garanteras sommarjobb. På så vis förbereds studenterna bättre för det kommande arbetet. Enligt en utvärdering gjord av Norrköpings kommun fungerar modellen med aspiranttjänster bra och ”Arbetet med ekonomiskt bistånd har fått bättre rykte bland socionomstudenterna.” Liknande program finns även i andra kommuner, exempelvis Linköping och Huddinge.

Andra aktörers introduktionsprogram

Andra aktörers introduktionsprogram lyfts fram i intervjumaterialet. Bland annat nämns Arbetsförmedlingens introduktionsarbete och det framhålls att det inom Arbetsförmedlingen tar längre tid innan den anställda möter klient än vad som oftast är fallet inom socialtjänsten.

Introduktörer och mentorer

Flera kommuner uppger att de har särskilda personer i arbetsgrupperna med ett uttalat ansvar för introduktionen av nya medarbetare. De kallas för mentorer eller introduktörer.

Samordning av introduktionen

Storstädernas representanter beskriver hur de arbetar med att samla ett kommunövergripande material för introduktionen med möjlighet till anpassning utifrån stadsdelens/områdets behov. På Göteborgsregionens kommunalförbund har en gemensam handlingsplan för introduktion och fortbildning för personal som arbetar med myndighetsutövning i den sociala barn- och ungdomsvården utarbetats för förbundets medlemskommuner (GR 2016). Liknande introduktionsplaner finns även i andra delar av landet, exempelvis på regionförbundet i Uppsala län.

Webbstöd för introduktion av nyanställda

Inom den sociala barn- och ungdomsvården tillhandahåller Socialstyrelsen ett webbaserat stöd för chefer och verksamhetsledare. Där samlas material som ska ge inspiration och underlätta för kommunerna när de planerar för introduktion av nyanställda.⁷

Vilka slutsatser går att dra inför ett kommande utvecklingsprojekt?

Av ovanstående analys kan några slutsatser dras inför ett kommande utvecklingsarbete. Till att börja med kan sägas att introduktionen bedöms som viktig men olika kommuner bedömer det som olika viktigt att prioritera introduktionen inför ett framtida utvecklingsarbete.

De studier som ingår i analysen lyfter fram introduktionens betydelse för att hantera utmaningarna med hög personalomsättning men pekar också mot att introduktionen inte ensam kan lösa problemen. Studierna indikerar även att ett problem kan vara tillgång till resurser för att introducera nyanställda samt att det inte räcker med att ett introduktionsprogram existerar utan själva implementeringen av programmet är viktig att följa upp och analysera. När det gäller innehåll och utformning av introduktionsprogrammet pekar dessa studier bland annat på att det bör innehålla mentorer.

Baserat på vad referensgruppens medlemmar säger verkar det, i alla fall hos vissa kommuner, finnas behov av ett ökat regionalt och/eller nationellt stöd för introduktion av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd, liknande det som finns för området barn och unga. Hög personalomsättning uppfattas öka behovet av struktur för olika processer. Det finns inga bärare av kunskapen och en struktur vore önskvärd också för att skapa en större enhetlighet, jämförbarhet och överföring av lärdomar och kunskap. Att denna struktur innehåller systematisk uppföljning är nödvändigt för att kunna utvärdera hur introduktionen fungerar och vidareutveckla med grund i resultaten.

Det finns också anledning att lyfta fram att kommunerna verkar ha behov av stöd i dialogen med lärosätena kring grundutbildningens innehåll och praktikens utformning. Aspirant- och traineeprogrammen framstår som intressanta utvecklingsprojekt eftersom de teoretiskt skulle kunna lösa flera problem samtidigt, dels etablerar de rekryteringskanaler, dels förbereder de studenterna på yrket och dels skapar de en kanal för dialog mellan arbetsgivarna och lärosätena.

Slutligen kan konstateras att rekryteringen av personal som inte utgör socio-nomer kan utgöra en ”ny” utmaning för hur introduktionen ska utformas.

⁷ www.kunskapsguiden.se 2016-05-20.

Tema 2: Karriärmöjligheter och kompetensutveckling

Det andra temat är karriärmöjligheter och kompetensutveckling för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd. I intervjuer med referensgruppen framhålls att begränsade möjligheter till kompetensutveckling och till att göra karriär leder till lägre status för yrket och därmed svårigheter att rekrytera och behålla personal. Vid en analys av intervjumaterialet har nedanstående teman framträtt.

Karriärmöjligheterna är få

Karriärmöjligheterna framställs av referensgruppsmedlemmarna som få inom området. Organisationerna beskrivs som platta och den enda möjligheten till karriärutveckling, förutom möjligheten att bli chef, anses vara att specialisera sig.

Yrkesrollen beskrivs av någon som ett generalistområde där du behöver ”kunna väldigt lite om väldigt mycket men samtidigt också kunna väldigt mycket om en hel del”. Beskrivningar ges av en yrkeskår som behöver vara kunnig i hur de omgivande samhällsstrukturerna fungerar, kunnig i hur man bedriver ett effektivt förändringsarbete och samtidigt specialiserad inom det myndighetsutövande uppdraget.

Någon referensgruppsmedlem reflekterar kring möjligheten att lyfta ekonomiskt bistånd som ett specialistområde i sig för att stärka professionen socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd. Personen menar att andra områden inom socialtjänsten ställer särskilda kompetenskrav medan ekonomiskt bistånd inte gör det. Personen jämför området med läkarnas specialinriktning mot allmänmedicin och menar att det vore intressant att diskutera möjligheten att skapa en allmän specialistkompetens inom det sociala arbetet.

Kompetensutvecklingsarbetet saknar systematik

Analytiskt är det svårt att i intervjumaterialet skilja introduktionen av nyanställda socialsekreterare från kompetensutvecklingen av desamma. Frågor om introduktionen leder ofta fram till resonemang om kompetensutvecklingsinsatser för socialsekreterarna och introduktionen beskrivs ofta som det första steget i en kompetensutveckling av den anställda.

Att det saknas kompetensutvecklingsinsatser bekräftas delvis av resultatet i öppna jämförelser för 2015 där endast 43,8 procent av de svarande kommunerna anger att de inom området ekonomiskt bistånd har en samlad plan för personalens kompetensförsörjning. När det gäller en individuell kompetensutvecklingsplan anger 64,1 procent av de svarande kommunerna att de har en för all personal som varit anställda längre än ett år.

I intervjuerna framhålls avsaknad av helhetsgrepp när det gäller den kompetensutveckling som tillhandhålls personalen. Ord som ”fragmentariskt”, ”ad hoc” och ”spridda skurar” används av flera för att beskriva situationen. Någon lyfter att ett i tid utsträckt inskolnings- och kompetensutvecklingsprogram skulle kunna motivera personal att stanna kvar i verksamheterna under längre tid. Detta genom att synliggöra den kompetens man förväntas ha i olika skeden av sin anställning. Men vissa referensgruppsmedlemmar menar att det är svårare ju längre man har varit anställd. Det uppfattas som enklare att formulera vad introduktionen ska innehålla medan kompetensbehoven blir mer differentierade längre fram.

Flera ger uttryck för att de ekonomiska medlen avsatta för kompetensutveckling inte räcker för att möta upp behoven och några lyfter fram ett bristande utbud av kompetensutvecklingsinsatser för socialsekreterare. Ett par intervjupersoner

kopplar bristen på kompetensutvecklingsinsatser till bristen på strukturerade arbetsätt och arbetsmetoder. Argumentationen är att när området är eftersatt inom forskning och utveckling skapas ingen ny kunskap vilket inte heller driver fram ett behov och/eller utbud av kompetensutvecklingsinsatser.

Det sägs att det finns ett utbud av kompetensutvecklingsinsatser som handlar om rättstillämpning och att jobba med förändringsarbete genom exempelvis motiverande samtal (MI)⁸ men att det saknas insatser när det gäller att jobba med andra offentliga aktörer i samverkansprocesser.

Vad vet man från forskning och andra studier?

Forskningsöversikten ger inte heller i förhållande till detta tema en särskilt god vägledning. I en 14 år gammal studie studerar Bergmark och Lundström (2002) socialsekreterarnas förhållningssätt till kunskap och vilken fortbildning de får. Artikeln visade att trots en hög andel högskoleutbildade och omfattande fortbildning på arbetsplatserna var kopplingen till forskning svag, speciellt bland socialsekreterare som arbetade med ekonomiskt bistånd. De kompetensutvecklingsinsatser som studien fann handlade framförallt om nätverksterapi och lösningsfokuserade modeller. Högst värderades kunskap som var baserad på egna och kollegors erfarenheter. Orsaker till den svaga forskningsanknytningen kopplades i studien till nyanställdas ointresse för ny kunskap, dåliga förutsättningarna för kunskapsinhämtning och forskningsresultats otillgänglighet samt socialarbetarnas egna attityder där teoretisk kunskap värderas lågt. Dock är det viktigt att notera studiens ålder och att det finns anledning att fundera över i vilken utsträckning resultaten fortfarande är giltiga.

Regnéll (2014) studerar i en FoU-rapport ett pågående utvecklingsarbete i Malmö stad där bland annat socialsekreterarna intervjuas om sitt arbete. I dessa intervjuer lyfter flertalet behovet av fortbildning och kompetensutveckling för att de ska kunna fortsätta att utvecklas i sin professionella roll. Samtidigt framhåller också flera att det kan leda till stress om det stjälar tid från andra arbetsuppgifter som måste utföras.

I en utredning genomförd av SKL 2013 konstateras att den kompetensutveckling som finns i huvudsak tillhandahålls av huvudmännen själva eller i samverkan med andra huvudmän. Utredningen pekar på att det nationella stödet till kompetensutveckling inom ekonomiskt bistånd inte har blivit lika prioriterat som inom övriga socialtjänstområden. Man menar att det finns behov av en bred nationell kompetenssatsning som är långsiktig och samordnad med viktiga samarbetspartner. (SKL 2013)

Vilket utvecklingsarbete pågår redan?

I förhållande till detta tema finns inte i materialet särskilt många exempel på pågående utvecklingsarbete.

Kompetens- och utbildningstrappa

I några kommuner ges beskrivningar av att man jobbar med att ta fram en kompetens- och/eller utbildningstrappa. Det beskrivs handla om ett tydliggörande av vilken kompetens en socialsekreterare behöver i vilket skede av sin karriär, alltifrån nyexaminerad till mycket erfaren. Genom detta tydliggörande av olika steg är tanken att kompetensutvecklingsinsatser ska kunna riktas mer effektivt.

⁸ Enligt socialstyrelsen står MI för ”motivational interviewing” och är en samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta förändringsprocesser.

Särskilt ansvar för utvecklingsprocess

I någon kommun beskrivs hur socialsekreterare ges ansvar för särskilda utvecklingsprocesser som ett sätt att skapa specialisering inom yrkeskåren.

Vilka slutsatser går att dra?

Det faktum att det inte finns särskilt många berättelser om ett pågående utvecklingsarbete när det gäller temat karriärutvecklingsmöjligheter och kompetensutveckling är antagligen ett resultat i sig och säger kanske något om svårigheterna att finna lämpliga strategier för utveckling inom temat.

När det gäller karriärmöjligheter beskrivs organisationernas strukturer som platta vilket är ett villkor som kan vara svårt att ändra på. Istället framstår försöken att tydliggöra de olika kompetensnivåer eller specialiseringsmöjligheter som faktiskt finns som det främsta sättet att gå vidare i ett utvecklingsarbete inom detta tema.

När det gäller kompetensutvecklingsinsatser beskrivs de som fragmentariska och flera referensgruppsmedlemmar ger uttryck för ett behov av utveckling där ett större helhetsgrepp tas på området och att arbetet bör bedrivas med större systematik än vad som är fallet idag. Detta identifierade utvecklingsbehov ligger också i linje med det som den tidigare SKL-utredningen konstaterade, att det finns behov av en bred och nationell kompetenssatsning inom området.

Tema 3: Arbetsätt och arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd

Ytterligare ett tema som lyfts fram i dialogen med referensgruppen är arbetsätt och arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd. När referensgruppen ombeds prioritera är det detta tema som ges absolut högst prioritet av de fem som här diskuteras.

Hur ska arbetsätt och arbetsmetod förstås?

En analys av hur arbetet bedrivs inom ekonomiskt bistånd skulle kunna inkludera mycket, alltifrån hur verksamheterna organiserar sig genom att specialisera sig i olika enheter, till hur kartläggning av målgruppernas behov konkret går till. I forskning om socialt arbete lyfts ibland fram att det är svårt att dra en gräns mellan arbetsmetod och organisatorisk lösning (Bergmark & Lundström 1998:297). Man menar att den organisatoriska lösningen inte sällan hänger ihop med målgruppens behov vilket styr vilka arbetsmetoder som blir lämpliga att använda. Med viss acceptans för förenklingar, och i syfte att tydliggöra den prioritering som sker i studien, kan arbete inom ekonomiskt bistånd sägas handla om någon av följande tre aspekter:

- A. Hur arbetet är organiserat i form av exempelvis mottagningsfunktioner, antal ärenden per socialsekreterare, om man använder sig av administrativt stöd etc.
- B. Vilka arbetsmetoder som socialsekreterarna använder i mötet med målgrupperna (kartläggning, utredning, bedömning).
- C. Vilka insatser som finns att tillhandahålla målgrupperna.

Det som studien i första hand fokuserar på är arbetsmetoder för mötet med målgrupperna (dvs. B.). Dessa aspekter framhålls i en tidigare genomförd kartläggning av utvecklingsbehov inom området vilken menar att det finns behov av en

”gemensam evidensbaserad utredningsmetodik” (SKL 2013). Det är också dessa aspekter som framhålls som viktigast av referensgruppen.

Dock är viktigt att poängtera att gränserna mellan A, B och C är flytande och att en diskussion om arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd ibland måste föras i relation till hur arbetet inom verksamheten är organiserad och vilka insatser som faktiskt finns att tillhandhålla målgrupperna.

Vad säger kommunerna?

I Öppna jämförelser finns en fråga som handlar om arbetssätt inom ekonomiskt bistånd. Frågan som ställs är ifall verksamheterna i mötet med målgrupperna använder sig av bedömningsmetoder och om kommunen har ”använt en eller flera standardiserade bedömningsmetoder för att bedöma enskilda personers situation och behov av insatser”. Det anges vidare att bedömningsmetoden ska vara vetenskapligt prövad. Resultaten för 2015 visar att drygt hälften av de svarande kommunerna i Sverige uppger att de har en sådan metod. Samtidigt finns i Socialstyrelsens *Metodguide för socialt arbete* per 2016-03-30 inte någon bedömningsmetod eller insats listad som specifikt anges handla om verksamhetsområdet. Dock finns metoder som specificeras för området ”socialtjänst” vilka skulle kunna vara relevanta inom ekonomiskt bistånd, exempelvis FREDA för att identifiera våld i nära relationer.

En tolkning av det faktum att drygt hälften av de svarande kommunerna säger sig använda standardiserade bedömningsmetoder samtidigt som några sådan kopplad direkt till området inte finns listade i metodguiden kan vara att många kommuner har en standardiserad metod som är specifik och avgränsad (för en fråga eller en målgrupp) men att kommunerna saknar standardiserade bedömnings- och utredningsinstrument som tar ett större helhetsgrepp på arbetsprocesserna. Denna tolkning bekräftas också i intervjuerna med kommunrepresentanter. En annan tolkning är att de svarande kommunerna har en mer vid förståelse av begreppet ”standardiserad bedömningsmetod” än den som praktiseras i Socialstyrelsens metodguide.

Bilden som växer fram i intervjuer med referensgruppsmedlemmar är att det saknas (eller pågår ett utvecklingsarbete mot) mer generella kartläggnings- och utredningsinstrument som är standardiserade och bygger på beprövad erfarenhet. Vid en analys av intervjumaterialet har nedanstående teman utkristalliserats.

Kommunerna har olika behov

Även i förhållande till detta tema är det viktigt att påpeka att kommunerna skiljer sig åt. Vissa ger uttryck för att ha fungerande arbetssätt och arbetsverktyg men kan mena att de har behov av vidareutveckling av delar av arbetssätten, exempelvis hur de ska arbeta med långtidsberoende personer. Andra kommuner uttrycker å andra sidan ett starkt behov av ökad systematik som handlar om hela arbetsprocessen, alltifrån första kontakt med en sökande till mötet med de som långvarigt har ekonomiskt bistånd.

Behov av större systematik, enhetlighet och samordning

De flesta av de intervjuade kommunrepresentanterna framhåller behovet av en större systematik i sitt utrednings- och kartläggningsarbete. De argument som lyfts fram för att motivera detta behov är i huvudsak fyra. Det första är att med en dålig systematik i arbetssätten minskar likvärdigheten och rättssäkerheten för målgrupperna. Det andra är att utan systematik minskar möjligheterna att utvärdera och därmed dra slutsatser om olika arbetssätt och metoders effektivitet.

Det tredje argumentet är att effektiviteten minskar när systematik och samordning saknas. Att kommunerna oberoende av varandra ska arbeta med att utveckla sina metoder och arbetssätt uppfattas inte vara ett effektivt sätt att använda skattemedel på. Det fjärde argumentet handlar om hur bristen på systematik och standardisering påverkar samverkan med andra aktörer. Med en större systematik i arbetssätt och metoder uppfattas man kunna tas på större allvar i mötet med andra aktörer. På så vis blir ett strukturerat arbete med att utveckla arbetssätt och arbetsmetoder också ett viktigt verktyg för att få samverkan att fungera. Flera referensgruppsmedlemmar nämner att man skulle kunna titta på stödet som utvecklats inom området barn och unga som en inspiration (dvs. Barns behov i centrum, BBIC).

Flera personer ger också i materialet uttryck för en önskan om en ökad statlig styrning på området och nationella riktlinjer efterfrågas av vissa. Några lyfter också fram att det nationella stöd som finns idag skulle kunna utvecklas. Exempelvis nämns att handboken idag fokuserar i stor utsträckning på utbetalning och inte på stöd till självförsörjning.

Utvärderings-, uppföljnings- och implementeringsstöd

I resultatet från Öppna jämförelser från 2015 anger drygt 80 procent av de svarande kommunerna att de följer upp resultatet på individnivå, men endast 20 procent att de följer upp resultatet på gruppnivå. Det verkar således finnas behov av utveckling när det gäller systematisk uppföljning och hur resultatet ska analyseras på gruppnivå.

Flera personer i referensgruppen lyfter fram behov av regionalt eller nationellt stöd när det gäller uppföljning. Det som efterfrågas är stöd med att svara på hur olika metoder och arbetssätt fungerar.

Flera kommuner diskuterar i förhållande till temat arbetssätt och arbetsmetoder att de stöter på svårigheter vid implementering. Dels sägs att det kan vara svårt att förändra arbetssätt i en verksamhet där personalen uppfattas ha en tung arbetsbörda. Förändring är jobbigt och uppfattas då ta för stora resurser i anspråk. Dels sägs att det finns implementeringsutmaningar som handlar om att personal ibland har olika syn på behovet av standardiserade metoder och verktyg. Det talas dels om ett visst motstånd i förhållande till brukarnas rättigheter och integritet och att ”alla inte ska behöva vända ut och in på sig själva när de söker försörjningsstöd”, dels om ett visst motstånd hos vissa socialsekreterare att använda sig av standardiserade metoder och manualer.

Vad vet man från forskning?

Bergmark & Lundström har tidigare konstaterat att det saknas diskussion och forskning kring det sociala arbetets metoder och att det försvårar förändringen mot ett kunskapsbaserat arbete (Bergmark & Lundström 2006:182). Bilden av att forskning på området saknas bekräftas även i den översikt som gjorts inom ramen för denna studie. Det är endast tre av de granskade forskningsstudierna som handlar om arbetssätt och metoder inom ekonomiskt bistånd.

En av dessa studerar effekterna av den uppmärksammade Uppsalamodellen (Milton 2006). Uppsalamodellen karaktäriserades av ett uppfostrande synsätt med hårda behovsprövningar, kontroll och sanktioner och spreds som en framgångsrik modell för att sänka utgifterna för ekonomiskt bistånd under 90-talet. Studien kunde dock inte identifiera några systematiska skillnader mellan två stadsdelar i Uppsala varav den ena arbetade efter Uppsalamodellen och den andra inte gjorde det. De andra två studierna handlar om metoder som riktas till

en speciell klientgrupp. Skogens (2007) har undersökt socialarbetares förhållningssätt till personer med ett problematiskt alkoholbruk som ansöker om ekonomiskt bistånd och visar på att ett eventuellt agerande beror på klientens ställning på arbetsmarknaden samt socialsekreterarens personliga värderingar. Anderberg och Dahlberg (2015) har studerat hinder och möjligheter med en ny screeningmetod för att upptäcka spelproblem. Förutom att screeningmetoden konstateras vara verksam synliggörs också de svårigheter som finns när ett nytt arbetssätt ska implementeras i socialtjänsten.

Vilket utvecklingsarbete pågår och vad vet vi om detta arbete?

I intervjuer med kommunrepresentanter samt vid en scanning av det kartlagda materialet har ett flertal pågående utvecklingsarbeten identifierats som handlar om arbetssätt och arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd. Nedan listas dessa utvecklingsarbeten i ordning efter hur ofta de omnämns i materialet. Där ett framtaget kunskapsunderlag finns att tillgå refereras detta. Ingen värdering görs av underlagets tillförlitlighet.

FIA

Flera av de intervjuade kommunerna uppger att de använder FIA (*Förutsättningar Inför Arbete*). FIA är en intervjumanual som används som bedömningsmetod i arbetet med mottagare av ekonomiskt bistånd. Metoden är utvecklad av Socialstyrelsen i samarbete med ett antal av Sveriges kommuner. Intervjun som genomförs är tänkt att kartlägga individens sociala situation samt förutsättningar och hinder för individens självförsörjning så att enheter för ekonomiskt bistånd ska få ökade möjligheter att individanpassa insatser för målgruppen (dvs. självförsörjning och inte enbart arbetsrelaterade insatser). FIA ska även möjliggöra en mer systematisk uppföljning av klienten. (Socialstyrelsen 2015a, Regnéll 2014). I skrivande stund är manualen ännu inte publicerad på metodguiden men enligt plan ska den publiceras under 2016.

Instrument X

Även instrument X omnämns många gånger i materialet. Instrument X är ett utredningsverktyg som utvecklats av KNUT (Kommunalt nätverk för utveckling) med bland annat medel från Europeiska socialfonden. Instrumentet är tänkt att användas som utrednings- och beslutsunderlag vid nybesök och nysamtal vid enheter för ekonomiskt bistånd. Verktyget beskrivs som ett ”standardiserat frågeformulär och en strukturerad process för framförallt nybesök inom ekonomiskt bistånd.” Målgruppens behov för att bli självförsörjande bedöms, till exempel undersöks vilka insatser från aktörer som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan som kan behövas. Instrumentet innehåller även en genomförandeplan vilken ska utvärderas kontinuerligt. Hur kommuner arbetar med instrument X beror på hur organiseringen av ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsenheter ser ut. En modell för kategorisering av behov har även utformats för att möjliggöra mer riktade insatser, få fram statistik för olika behovsgrupper och för organiseringen av arbetet. Instrument X används även ihop med motiverande samtal (MI), för att göra klienter mer delaktiga i processen. (KNUT 2016a, 2016b).

SSBTEK

Flera referensgruppsmedlemmar lyfter fram det utvecklingsarbete som kallas Sammansatt Bastjänst Ekonomiskt Bistånd (SSBTEK) och att detta kan komma att underlätta arbetet. SSBTEK är en elektronisk tjänst som syftar till att förenkla, effektivisera och samordna uppgifter för handläggning av ärenden och

uppgiftsöverföring mellan parter inom ekonomiskt bistånd. Tjänsten har utvecklats i samarbete mellan SKL, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Skatteverket med flera myndigheter. I dagsläget är cirka 80 procent av Sveriges kommuner anslutna. (www.skl.se)

Trelleborgsmodellen

I Trelleborg ligger ekonomiskt bistånd under arbetsmarknadsnämnden och företrädare för kommunens verksamheter menar att arbetssättet innebär snabba processer och ett stort fokus på arbete. Dagen efter ansökan om ekonomiskt bistånd får den sökande både ett möte med en arbetsmarknadshandläggare och beslut om sin ansökan. Ekonomihandläggaren har en administrativ funktion och träffar inte klienterna vilket istället är arbetsmarknadshandläggarens roll. Merparten av ansökningarna om ekonomiskt bistånd sker elektroniskt och istället för att kontrollera handlingar görs stickprov som omfattar cirka tio procent av klienterna varje månad. De olika handläggarna har inte kontakt men arbetar i samma system där planering och uppföljning dokumenteras. Trelleborg har inget krav på socionomexamen då arbetsmarknadsnämnden arbetar efter principen att låta de 85 procent som står nära arbetsmarknaden styra arbetet istället för den minoritet som inte gör det. För att stödja sina klienter till en mer långsiktig självförsörjning har kommunen utvecklat ett nära samarbete med företag istället för att satsa på sysselsättningsverksamheter. (SKL 2015b)

Initial bedömning

I Stockholms stad har sedan 2012 ett utrednings-, dokumentations- och bedömningsinstrument utvecklats som kallas för Initial bedömning (IB) i samverkan mellan enheten för ekonomiskt bistånd och Jobbtorget. Metoden används vid telefonintervju i mottagningsfunktion, vid nybesök samt uppföljningsbesök. Syftet med bedömningen är att synliggöra klienternas behov tidigt för att på så sätt kunna anpassa insatserna därefter. Att samma underlag används för utredning, dokumentation och bedömning ska bidra till att processen blir mer genomskinlig samt till en ökad delaktighet för alla involverade parter (Stockholms stad 2014).

HASKY

Detta projekt har omnämnts i arbetet med förstudien vid ett par tillfällen. Det var ett pilotprojekt i Gävle som startade 2013 med fem medverkande handläggare. Projektet hade fokus på mottagare av ekonomiskt bistånd som stod långt ifrån arbetsmarknaden och syftade till att öka och synliggöra de möjligheter som finns för att individen ska bli självförsörjande. Projektet hade som mål att ha täta klientbesök och samverkan med aktörer som Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och sjukvård. När det gäller handläggarnas arbete satsade projektet på ett arbetssätt som innebär en lägre arbetsbörda och färre antal ärenden per handläggare. (Vision 2015b)

SUE

SUE står för Stöd för systematiskt uppföljning av ekonomiskt bistånd. Uppföljningsstödet är utvecklat med grund i FIA. Stödet är tänkt att innehålla bakgrundsuppgifter, information om personernas status före och efter insats, vilka insatser som tillhandahållits, en uppföljning av brukarnas uppfattning samt avslutning och återaktualisering. Arbetet pågår för närvarande med att utveckla detta stöd.

Team utreda

Sedan 2011 finns *Team utreda* i Linköpings kommun. Det är ett multi-professionellt arbetsteam vars uppgift är att fungera som en resurs åt socialsekreterarna i de klientärenden där det finns ett utredningsbehov. Teamet utreder vad klienten har för bakomliggande faktorer som gör att det finns behov av ekonomiskt bistånd, arbets- och aktivitetsförmåga samt rustar individen inför en egen försörjning. (Paulsson 2015)

Administrativt stöd

Flera kommuner beskriver att de diskuterar eller redan har infört funktioner som utgör ett administrativt stöd till socialsekreterarna som ett sätt att hantera svårigheterna med att rekrytera personal. Arbetsuppgifterna för dessa personer kan bland annat vara att svara i telefon, skriva in information i datasystemet eller handlägga enklare ärenden.

Pågående forskning

Två pågående forskningsprojekt har dykt upp i materialet. Dels har Forte beviljat medel för att forskare vid Göteborgs universitet under perioden 2014-2017 ska studera överbelastning inom offentlig verksamhet. Som en del av denna studie tittar forskarna på socialtjänstens verksamheter inom ekonomiskt bistånd. Dels finns ett pågående forskningsarbete inom programmet Välkom – Vårdförsektorns långsiktiga kompetensförsörjning. Här undersöker forskarna bland annat orsakerna till den höga personalomsättningen bland socialsekreterare i kommuner. Bland annat görs en studie av socialsekreterare som valt att sluta sin anställning under föregående år.

Vilka slutsatser går att dra?

Till att börja med är det viktigt att notera att detta tema framhålls som det viktigaste av referensgruppen att prioritera i ett kommande utvecklingsarbete. Vidare kan konstateras att ovanstående analys pekar mot att det pågår en del utvecklingsarbete inom temat men att många i referensgruppen verkar sakna en systematik i utvecklingsarbetet där kunskapsöverföring mellan olika processer blir möjlig. När systematik saknas försvåras möjligheterna till jämförelser, utvärdering och lärande. Det som efterfrågas är inte en ny metod utan snarare en struktur och ett helhetsgrepp på området för att kunna skapa ny och överföra befintlig kunskap.

Tema 4: Samverkan med andra aktörer

Ytterligare ett tema som lyfts fram i dialogen med referensgruppen är vikten av att ha en fungerande samverkan. Här framhålls både intern samverkan med andra kommunala verksamheter och extern samverkan med andra aktörer, såsom Försäkringskassan eller landstingsorganisationen.

I Öppna jämförelser över ekonomiskt bistånd ställs frågor relaterade både till intern och till extern samverkan. I resultatet från 2015 kan utläsas att 42,8 procent av de svarande anger att de har en överenskommelse med Arbetsförmedlingen, 31,3 procent att de har en överenskommelse med Försäkringskassan och 33,9 procent att de har en överenskommelse med primärvården. När det kommer till frågor om intern samordning i enskilda ärenden uppger 54,3 procent att de har en rutin för samordning med barn- och ungdomsvården, 67,1 procent att de har en rutin med vuxenvården och 66,1 procent att de har en rutin för samordning med arbetsmarknadsverksamheter. Med insikt om att en upprättad

rutin eller överenskommelse utgör ett svagt mått på en fungerande samverkan kan ändå konstateras att resultaten från öppna jämförelser indikerar att det finns stora möjligheter att vidareutveckla hur verksamheten ekonomiskt bistånd samverkar med andra aktörer, och då i synnerhet den samverkan som sker med externa aktörer.

Vad säger kommunerna?

Enligt referensgruppen finns svårigheter med både den interna och den externa samverkan. Det framhålls att beslut om samverkan ofta fattas på en övergripande nivå men att det inte sällan är svårt att få samverkan att fungera i praktiken. Flera lyfter att socialsekreterarna ofta ser behoven av att aktörerna samverkar men att det kan vara svårt för dem att få genomslag. Några säger att det är önskvärt med en ökad statlig styrning för att förmå aktörerna att samverka.

När det gäller intern samverkan framhålls att det är särskilt svårt med enheter för barn och unga. Ansvar för klienten finns kvar inom ekonomiskt bistånd när AME-enheter flyttas ut. Och det är dessa enheter som har de konkreta verktygen att stötta personer i förhållande till arbetsmarknaden. Detta uppfattas som en utmaning för verksamheterna. När det gäller samverkan med externa aktörer är det främst hälso- och sjukvårdsorganisationen (dvs. region- eller landstingsorganisationen) och Arbetsförmedlingen som lyfts fram.

Många referensgruppsmedlemmar kopplar ihop samverkanstemat med andra teman i denna rapport. Det sägs att en fungerande samverkan underlättas om det finns en kunskapsbaserad utredningsmetodik eller att samverkan underlättas om personalen ges en god introduktion till yrket. Eftersom en fungerande samverkan förstås vara beroende av de mellanmänniska relationer som byggs upp utmanas förutsättningarna att få till stånd en fungerande samverkan av en hög personalomsättning.

Vad vet man från forskning och andra studier?

Även kunskap om samverkan inom området ekonomiskt bistånd är svår att finna inom den studerade forskningen. I en studie av Stranz och Wiklund (2015) behandlas socialtjänstens samarbete när det gäller ensamstående mödrar som har ekonomiskt bistånd. Studien visar att i mer än hälften av de studerade fallen förekom samverkan med någon annan part. Psykiska eller psykosociala problem hos målgruppen ökade samverkan med behandlande organisationer medan långtidsmottagande av ekonomiskt bistånd ökade graden av samverkan med arbetsmarknadsorganisationer.

I en tidigare utredning och problemanalys av området ekonomiskt bistånd genomförd av SKL (2013) konstateras att ett återkommande tema i de genomförda intervjuerna med verksamhetsansvariga var att ansvaret mellan stat, landsting och kommun uppfattades som otydligt och försvårade arbetet. Det framkom också att intervjupersonerna uppfattade att otydligheten i ansvarsfrågan och regelverken utestänger individer från verksamma insatser. (SKL 2013)

I en FoU-rapport konstaterar Regnéll (2015) att det i Malmö finns behov av mer strukturerade och formaliserade samverkansformer med både interna och externa aktörer. I studien framhåller flertalet av de intervjuade socialsekreterarna att personliga kontakter och kännedom om varandras verksamheter ofta blir avgörande för kvaliteten på samverkan.

Pågående utvecklingsarbete

I intervjuer med kommunrepresentanter har några pågående utvecklingsarbeten identifierats när det gäller samverkan.

Samordnad individuell plan

Samordnad individuell plan (SIP) omnämns av många och utbildningsinsatser genomförs. Kraven att genomföra en SIP är lagstadgad enligt både HSL (3 f §) och SoL (2 kap. 7 §). En sådan plan ska upprättas för och tillsammans med den person som har behov av insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård och när insatserna behöver samordnas och syftet med planen är att säkerställa samordning.

Webbstöd för samverkan

Arbetsförmedlingen och Socialstyrelsen har tagit fram ett stöd för att främja utvecklingen av lokal samverkan. Aktörerna menar att en god samverkan mellan Arbetsförmedlingen och socialtjänsten bidrar till en helhetsbild av individens behov vilket möjliggör att rätt insatser kan sättas in tidigare än i de fall samverkan inte fungerar. (www.arbetsformedlingen.se/open/god-samverkan)

Vilka slutsatser går att dra?

Det kan konstateras att samverkan uppfattas som utmanande för området ekonomiskt bistånd och att en förstärkning på andra områden (genom exempelvis bättre utredningsmetoder) uppfattas kunna skapa bättre förutsättningar för att samverka.

Tema 5: Brukarperspektiv inom ekonomiskt bistånd

Det femte temat som lyfts fram av referensgruppen är behovet av att särskilt diskutera och prioritera brukarperspektivet inom ekonomiskt bistånd. Resultatet från Öppna jämförelser över ekonomiskt bistånd indikerar också att det finns en utvecklingspotential inom området. År 2015 angav knappt hälften av de svarande kommunerna (47,7 procent) att de ”som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet genomfört minst en undersökning av enskildas uppfattning om verksamheten med ekonomiskt bistånd under perioden 1 april 2013–31 mars 2015 samt använt resultatet för att utveckla verksamheten”. Det verkar alltså som att långt ifrån alla Sveriges kommuner systematiskt arbetar med att samla in enskildas uppfattningar om verksamheten.

Vad säger kommunerna?

Bland referensgruppsmedlemmar framhålls frågan som viktig men de prioriterar olika när det kommer till att bedöma hur brådskande och viktigt det är att bedriva ett utvecklingsarbete inom området. De som lyfter frågan som viktig menar att brukarperspektivet idag får för lite plats när det kommer till att utveckla verksamheterna. De menar att det är nödvändigt med ett brukarperspektiv i en relevant verksamhetsutveckling. Andra anser att arbetssituationen behöver bli bättre innan arbetet med brukarperspektiv får en större prioritet/omfattning. Dessa referensgruppsmedlemmar säger att prioriteringen bör vara att underlätta arbetssituationen för socialsekreterarna för att därigenom möjliggöra ett arbete som präglas av ett brukarperspektiv.

Vidare framhålls av några svårigheter med att hitta sätt att involvera representanter för brukare av ekonomiskt bistånd. Bland annat finns inte i samma utsträckning som inom exempelvis funktionshinderområdet intresseorganisationer som företräder målgrupperna.

Vad vet man från forskning och andra studier?

Endast ett fåtal studier som inkluderats i forskningsöversikten har ett primärt fokus på brukarupplevelser av ekonomiskt bistånd. En av dessa undersöker hur brukare upplever sitt mottagande av ekonomiskt bistånd, både materiellt och psykiskt. Studien visar att nivån på det ekonomiska biståndet av brukarna själva enbart uppfattades räcka till det mest basala samt att kortare perioder av mottagande av ekonomiskt bistånd upplevdes som lättare än långtidsmottagande. Återkommande beskrev brukare upplevelser av maktlöshet, hopplöshet och stigma kopplat till sitt mottagande av ekonomiskt bistånd. (Marttila et al 2010)

I en intervjustudie från 2007-2008 (Marttila et al. 2009) med personer som under längre tid mottagit ekonomiskt bistånd konstateras att det finns behov av ”more long-term personalised comprehensive support”. Bland annat framhålls insatser för att förbättra självförtroende och insatser för utbildning och arbete och att för dem i störst behov är kvaliteten på offentlig service såsom förskola samt hälso- och sjukvård särskilt viktig.

I en FoU-rapport (Ruuth & Fast 2009) studeras brukarmedverkan vid en enhet för ekonomiskt bistånd i Göteborgs stad. Författarna fann att brukarmedverkan och brukarinflytande uppfattades som svåra begrepp och en svår sak för socialsekreterarna att arbeta med men att det samtidigt upplevdes som positivt av såväl brukare som socialsekreterare. I det studerade projektet användes frukostmöten där brukare regelbundet bjöds in för att bidra till verksamhetsutvecklingen. Författarna menar att arbetet bidrog till att socialsekreterarna fick ny kunskap och att det bidrog till att utjämna maktbalansen mellan brukare och socialsekreterare i det studerade fallet.

I en kandidatuppsats (Bjurmell & Persson 2015) studerades en metod för brukarinvolvering som användes inom ekonomiskt bistånd i Eskilstuna kommun. Metoden bestod bland annat i att personen fick dela med sig av sin livsvärld och uttalade behov genom bilder och text i syfte att skapa en förståelse för sina latent behov. Metoden används för att förmå personen att bli medskapare i sin egen förändringsprocess. Författarna menar att metoden fungerade väl både för målgrupperna och för den aktuella personalen.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) studerade 2014 tre kommuners hantering av barnperspektivet vid beviljande av ekonomiskt bistånd och konstaterade att ”kommunerna framförallt utgår från de vuxnas perspektiv i handläggningen och att personalen inte tar tillräckligt stor hänsyn till den specifika situation och de specifika behov som råder för varje enskilt barn”. Man menar att resultatet stämmer väl med vad som visats i tidigare studier, bland annat att man sällan samtalar med barn, att besluten inte är motiverade utifrån barnens situation och att skriftliga rutiner saknas för hur barnperspektivet ska hanteras i handläggningen.

Förutom brister när det gäller barnperspektivet så konstaterar IVO i en tillsynsrapport från 2014 att de vanligaste missförhållanden eller påtagliga risker för allvarliga missförhållanden som har anmälts till IVO när det gäller ekonomiskt bistånd är (i) brister i rättssäkerhet, till exempel brister i myndighetsutövning eller brister i kommunikation mellan myndigheter och (ii) brister i bemötande, till exempel brister i respekt, självbestämmande, integritet, värdighet eller

trygghet. IVO konstaterar att huvudmännen måste ta ett större ansvar för kvalitetsarbetet enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Klagomålen visar att verksamheternas egenkontroll ofta är otillräcklig och att hanteringen av klagomål från enskilda och deras närstående kan förbättras. (IVO 2014)

Det bristande barnperspektivet diskuteras också av Hjort (2012) i en av underlagsrapporterna till Malmökommissionen. Författaren diskuterar specifikt barnhushåll med ekonomiskt bistånd och pekar på att det funnits svårigheter när det handlar om att uppmärksamma barnperspektivet i arbetet inom socialtjänsten. Det handlar om bristande implementeringsstöd, en målkonflikt mellan idén om likabehandling och ambitionen att utgå från varje familjs behov samt vad som beskrivs som ”en mindre generös hållning från socialtjänstens sida”.

En granskning av 300 personakter från tre socialförvaltningar genomförd av Socialstyrelsen visade att barnperspektivet inte dokumenterades tillräckligt. I studien framkom att det behövs mer metodstöd för att främja barnens perspektiv i handläggning och beslut. (Socialstyrelsen 2015a)

Pågående utvecklingsarbete

I intervjuer med kommunrepresentanter samt vid en scanning av det kartlagda materialet har några pågående utvecklingsarbeten identifierats när det gäller brukarperspektivet.

Brukarundersökningar via enkät

SKL genomförde 2014 den första nationella brukarundersökningen för individ- och familjeomsorgen i samarbete med Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). Hösten 2015 skickades en ny enkät ut. Kommunerna kommer att kunna jämföra sina resultat i Kolada. Resultat från undersökningen planeras även att tas med som kompletterande mått i Kommunens Kvalitet i Korthet (KKiK).

Språkkompetenta intervjuare

Ett vanligt metodproblem vid insamlandet av data via enkätundersökningar är att de som besvarar dem inte är representativa för målgruppen. När många i målgruppen har annat modersmål än svenska kan systematiska fel uppstå i insamlandet och resultatet riskerar att ge en skev bild av verkligheten. Som ett försök att komma runt detta metodproblem finns i materialet beskrivningar av att man anställt personer med språkkompetens att stötta vid besvarande och insamling av skriftliga enkäter i väntrummet på socialkontoren. Erfarenheterna av detta verkar vara positiva, men det framhålls att även om alla metodproblem därmed inte försvinner så blir urvalet av de svarande i alla fall något mindre snedfördelat.

Vilka slutsatser går att dra?

Det kan konstateras att ett aktivt förändringsarbete med ett ökat brukarperspektiv inom ekonomiskt bistånd prioriteras olika högt av referensgruppens medlemmar. Några menar att området behöver prioriteras medan andra uttrycker att arbetssituationen behöver lösas i första hand.

Omvärldsanalys – faktorer som antas komma att påverka verksamheterna

Viktigt att ta med i en analys inför ett kommande utvecklingsarbete är vilka faktorer i omvärlden som är på väg eller kan komma att förändras. När omvärlden förändras påverkas även villkoren för verksamheten ekonomiskt bistånd. Nedan görs därför en översiktlig kartläggning av de viktigaste faktorer som i intervjuerna lyfts fram som relevanta att ta i beaktande. Ingen värdering görs av de olika faktorerna eller bedömning av vilka konsekvenser enskilda faktorer antas få för verksamheterna. Genomgången syftar endast till att kartlägga de faktorer som praktiker uppfattar relevanta att inkludera i en omvärldsanalys.

Utvecklingen av ekonomi och arbetsmarknad

För området ekonomiskt bistånd är utvecklingen av den svenska och internationella ekonomin relevant att beakta. När konjunkturen i Sverige och/eller omvärlden förändras påverkas också förutsättningarna på arbetsmarknaden och därmed antalet personer i behov av ekonomiskt bistånd. I sammanhanget omnämns också skolresultaten. Hur stor andel av barn och unga som klarar av att slutföra en grundskole- och gymnasieutbildning påverkar i ett senare skede invånarnas möjlighet till självförsörjning. Utvecklingen av svenska skolresultat kan därför betraktas som en relevant faktor att beakta för området ekonomiskt bistånd.

Myndigheters och politikers beslutsfattande

Vidare påverkas verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd starkt av ändringar i nationell lagstiftning och statens styrning av sina myndigheter. Exempelvis omnämns att förändringar i arbetslöshetsförsäkringen får en direkt påverkan på individers möjlighet till egen försörjning eller att lagen som styr asylsökandes rätt att bosätta sig var de vill påverkar verksamheterna inom ekonomiskt bistånd. Vidare omnämns direktiv till Arbetsförmedlingen som kan få konsekvenser. Det som kallas för ”glappet” tas upp vid flera tillfällen. Glappet syftar på det försörjningsansvar som ligger på kommunerna när Arbetsförmedlingen inte fullgör sitt etableringsuppdrag med nyanlända. Vidare lyfts bostadsbyggandet som en mycket viktig faktor att beakta. Hur väl samhället lyckas med att producera bostäder som motsvarar invånarnas behov sägs vara en central faktor för verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd.

Målgruppernas sammansättning

Slutligen lyfts också fram att förändringar i befolkningssammansättningen påverkar villkoren för ekonomiskt bistånd. Nya grupper med nya behov kräver nya verktyg för att kunna möta behoven på ett relevant sätt, exempelvis försämrade hälsa i målgruppen. Referensgruppsmedlemmar nämner också migration och därmed nya grupper av invandrare eller papperslösa vilket kan ställa nya krav på socialtjänsten. Vidare lyfts också utvecklingen av olika former av extremism i samhället som viktig att beakta. Även befolkningsprognoser förstås som relevanta att följa och att man har kunskap om hur demografin ser ut i det aktuella området.

SKL:s enkät om rekryteringsbehov (SKL 2015a) indikerar att flyktingsituationen ännu inte har påverkat ekonomiskt bistånd särskilt mycket och att det som varit gått att lösa inom befintliga verksamheter. Några kommuner nämner att ”glappet” har gett en något ökad arbetsbelastning, och lösningen har varit förenklade handläggningsrutiner. På sikt ser dock många kommuner en risk för ökad arbetsbelastning och ett rekryteringsbehov.

Referensgruppens prioriteringar

Med grund i ovanstående analys presenterades vid referensgruppens andra träff ett antal utvecklingsidéer i förhållande till de fem temana (se underlaget och dokumentationen i bilaga 4). De sammanlagt 13 idéerna diskuterades och prioriterades med avseende på hur viktiga de är att arbeta med samt hur brådskande det är att påbörja arbetet. I referensgruppen gavs ett projekt högsta prioritet och tre projekt gavs näst högsta prioritet. Under träffen påbörjades ett arbete med att vidareutveckla dessa fyra idéer vars resultat redovisas nedan.

Systematiskt prova och utvärdera utredningsmetoder

Högst prioritet gavs den utvecklingsidé som beskrev ett arbete för att systematiskt prova och utvärdera utredningsmetoder inom ekonomiskt bistånd. Arbetet skulle först bestå i en nulägesanalys och kartläggning över vilka utredningsmetoder som finns och ta fram goda exempel. Sedan skulle arbetet innehålla ett utprovande och utvärderande av utredningsmetoderna i syfte att hitta en nationell och gemensam utredningsmetod. Förväntade effekter på målgruppsnivå beskrivs bland annat vara en tryggare och mer rättssäker handläggning, att målgruppens behov lyfts fram aggregerat och att det bidrar till större förmåga att rikta insatser rätt. Förväntade effekter bland socialsekreterarna handlar om att personalen blir tryggare och att en större systematik i arbetet ger möjlighet till en mer kunskapsbaserad verksamhet vilket tros stärka professionen.

Kompetensutveckling av socialsekreterare i och för samverkan

En av de tre utvecklingsidéer som gavs näst högst prioritet var ett arbete för att stärka socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd när det gäller samverkan. Det beskrevs som att samverkan kräver en särskild kompetens och kunskap om vilka faktorer det är som skapar god samverkan och om hur samverkan kan stärkas och utvecklas. Projektidén handlar om att kompetensutveckla socialsekreterare för att öka deras kompetens inom ämnet. Det framhölls också som viktigt att chefer kan leda verksamheterna på ett sätt som gynnar samverkan. Förväntade effekter på målgruppsnivå av ett sådant arbete beskrivs som snabbare vägar i systemet och därmed kortare biståndsberoende. Förväntade effekter bland socialsekreterarna beskrivs vara en ökad professionalisering av socialsekreterarrollen genom en utveckling till att bli den aktör som kan och driver samverkan och som vet vem som ansvarar för vad i det svenska samhället. På så vis skulle professionen socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd kunna stärkas.

Utveckla introduktionsprogram

Ytterligare en av de utvecklingsidéer som gavs näst högst prioritet var att utveckla ett introduktionsprogram för området ekonomiskt bistånd. Detta skulle dels innehålla strukturer och manualer som kan fungera som stöd vid introduktion av nyanställda, dels innehålla en utbildning (gärna på universitetsnivå) av mentorer. Ett sådant program förväntas leda till ökad kvalitet i arbetet och underlätta kompetensförsörjningen samt bidra till att personal stannar kvar.

Utveckla kompetensutvecklingsprogram

Den sista utvecklingsidén som gavs näst högst prioritet var att utveckla ett kompetensutvecklingsprogram för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd. Här beskrevs ett arbete i nära samverkan med universitet och högskolor för att stärka kopplingen mellan teori och praktik i syfte att stärka det sociala arbetet. Förväntade effekter för gruppen socialsekreterare är med denna projektidé ökad kunskap och specialisering som kan bidra till fler karriärmöjligheter.

Slutsatser av ovanstående analys

De frågor som studien skulle besvara var följande: *Vad skulle bidra till att stärka yrkets status och minska rekryteringsproblemen inom området ekonomiskt bistånd?* och *Vad vore lämpliga strategier för att bemöta dessa utmaningar?* Det har ovan, framförallt genom referensgruppens perspektiv, tydliggjorts hur vi kan förstå rekryteringsproblemen och yrkets status. Dessa frågor antas bland annat hänga ihop med bristen på forskning, hur väl yrket är integrerat i socionomutbildningen och att det saknas en forskningsbaserad kunskapsbas för professionen. Detta i kombination med hur verksamheterna påverkas av förändringar i omvärlden och att fler grupper idag är långtidsmottagare av ekonomiskt bistånd gör att området är i behov av utveckling. Detta för oss till nästa fråga om lämpliga strategier för att bemöta problemen.

Det kan konstateras att åtminstone två huvudsakliga inriktningar finns att välja mellan när det kommer till att prioritera ett framtida utvecklingsarbete. Inriktningarna skiljer sig åt beroende på om fokus ligger på att lösa ett problem, eller om fokus ligger på att i ett antal kommuner bemöta flera problem samtidigt.

Den ena strategin är att satsa resurser på ett eller om möjligt flera av de problem och utmaningar som studien identifierar. Med den prioritering som referensgruppen gör skulle det exempelvis kunna handla om att utveckla en bra introduktion eller ta ett helhetsgrepp när det gäller kartläggningsverktyg/arbetsmetoder inom ekonomiskt bistånd. Utvecklingsarbetet skulle då bestå i att utveckla ett generellt regionalt/nationellt stöd för att möta detta/dessa problem. Det skulle kunna handla om att i samverkan med verksamhetsansvariga inom ett urval kommuner med grund i tidigare erfarenheter (från detta och andra verksamhetsområden) utveckla och sprida ett introduktionsprogram för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd och/eller utveckla och sprida ett metod- och processtöd för ekonomiskt bistånd (likt det som finns för barn och unga, BBIC). Målsättningen för detta utvecklingsarbete skulle kunna vara tryggad kompetensförsörjning och upplevelse av arbetsbörda när det gäller introduktionsprogrammet och effektivare handläggning och kortare väg till beslut/insats samt upplevelse av ökad trygghet i yrkesutövandet när det gäller metod- och processtödet.

Den andra strategin är att istället bedriva ett mer lokalt utvecklingsarbete som fokuserar på flera olika förbättringar inom ett urval kommuner. Dessa kommuner stimuleras och ges möjligheter att förbättra sina verksamheter, dels utifrån lokala behov och förutsättningar, dels utifrån de problem och utmaningar för området som identifierats i denna studie. Det skulle exempelvis kunna handla om utökade introduktionsinsatser, kompetensutvecklingsåtgärder för socialsekreterarna inom samverkan, införande av nya kartläggnings- och utredningsmetoder (instrument X, initial bedömning, FIA), införande av administrativt stöd för socialsekreterare, införandet av digitala stöd osv. Målsättningen för detta utvecklingsarbete skulle vara tryggad kompetensförsörjning och effektiv verksamhet som leder till att biståndstagarna snabbare når egen försörjning.

Förslag på genomförandeprojekt

I det som följer beskrivs hur ett genomförandeprojekt med stöd från Europeiska socialfonden kan utformas med grund i studiens analys och slutsatser.

Utgångspunkt och val av målgrupp

Genomförandeprojektet ska bestå av förbättringsarbete inom områdena som studien identifierat och ha fokus på att minska långvarigt biståndsmottagande.

Denna grupp har ökat som andel av mottagare av ekonomiskt bistånd, vilket både innebär en sänkning av livskvaliteten för individen och samtidigt ökade kostnader för kommunen. Avgränsningen av målgruppen gör det även möjligt att formulera förväntade effekter vilket underlättar utvärderingsarbetet.

Genomförandeprojektets syfte

Utvecklingsarbetets syfte är att öka kunskapen och därmed förmågan att möta målgruppens behov och i förlängningen göra socialsekreterarprofessionen mer attraktiv. Genom att öka kunskapen om bl.a. arbetssätt/metoder och förbättra yrkesintroduktionen samt karriärmöjligheterna är utvecklingsarbetet också tänkt att bidra till att professionernas kunskapsbas stärks vilket skapar bättre förutsättningar för långsiktig personal- och kompetensförsörjning.

Genomförandeprojektets upplägg

Genomförandeprojektet ska bestå av ett lokalt utvecklingsarbete som fokuserar på att förbättra verksamheterna inom flera av de områden som studiens analys identifierar. Arbetet ska bedrivas i ett antal kommuner vilka ges möjlighet att stärka upp sina verksamheter inom flera relevanta områden.

Det är värt att notera att de områden som identifierats som utmanande i denna studie inte är okända sedan tidigare. Genomförandeprojektet innebär alltså inte att göra något nytt, utan att istället med ett större fokus möta och utveckla det forskning, praktiker och representanter för kommunerna i referensgruppen menar utgör utmaningar i verksamheten.

Aktiviteter inom genomförandeprojektet

För att uppnå syftet ska genomförandeprojektet ta sikte på nedanstående förbättringsområden. Kommunerna som deltar gör dock egna prioriteringar av aktiviteterna utifrån de lokala behoven.

- Att testa, utvärdera och utveckla arbetssätt/metoder exempelvis utrednings- och bedömningsinstrument, digitalisering, extern och intern samverkan för att nå målgruppen långtidsmottagare av ekonomiskt bistånd.
- Att stärka brukarens delaktighet genom att utgå från brukarens perspektiv under hela processen och göra fortlöpande uppföljningar tillsammans med brukaren, såväl under som efter avslutad biståndstid.
- Att ge socialsekreterarna avlastning genom kvalificerat administrativt stöd.
- Att förstärka yrkesintroduktionen och utveckla en kompetenstrappa för socialsekreterare. Från inskolning till erfarna handläggare.

Förväntade effekter

Nedan listas de effekter som genomförandeprojektet förväntas åstadkomma. Effekterna är uppdelade på samhällsnivå, målgruppsnivå, verksamhetsnivå och socialsekreterarnivå.

För samhället

Detta utvecklingsarbete skulle på samhällsnivå bidra till minskade kostnader för ekonomiskt bistånd och ge en breddad rekryteringsbas både för offentlig och privat sektor.

För mottagare av ekonomiskt bistånd

Detta utvecklingsarbete skulle för brukaren innebära ökad delaktighet och en kortare/snabbare väg till rätt insats och egen försörjning samt ökad möjlighet att påverka utvecklingen av verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd.

För verksamheterna

Detta utvecklingsarbete skulle på verksamhetsnivå innebära en breddad och tryggad personal- och kompetensförsörjning. Med en stabil och attraktiv verksamhet kan man fokusera på utvecklingsarbete som gynnar kvaliteten och ökar rättssäkerheten.

För socialsekreterarna

Detta utvecklingsarbete skulle för socialsekreterarna bidra till ökad trygghet i deras yrkesutövande och en upplevelse av minskad arbetsbörda. I och med att verksamheten utvärderas stärks också socialsekreterarna i sin profession då arbetsätt/metoder i större utsträckning är kunskapsbaserade

Källhänvisningar

Brunnberg E. (2013) *Om socionomutbildningar, forskarutbildningar och samtliga avhandlingar i socialt arbete 1980-2012 - Förteckning över samtliga doktors- och licentiatavhandlingar i socialt arbete i Sverige.*

Gough, D., Oliver, S. och Thomas, J., (2012) *An introduction to systematic reviews*: London, SAGE Publications Ltd.

Göteborgsregionens kommunalförbund (2016), *De första åren som socialsekreterare inom myndighetsutövning barn och unga.*

Johansson, E (2015) *Hur gör vi med introduktionen? En studie om arbetet med introduktion för nytexaminerade socionomer*: FoU-rapport 2015:1.

Kadir, S och Källner, A (2015) *Hur uppfattas mentorskapet för nytexaminerade socionomer? En kvalitativ studie om hur erfarna socialsekreterare uppfattar mentorskapet för nytexaminerade socionomer inom socialtjänsten*: Institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal Högskola.

KNUT (2016a) Instrument X, hämtad den 19 april 2016 på <http://instrumentx.se/instrument-x/>.

KNUT (2016b) Om KNUT, hämtad den 19 april 2016 på <http://instrumentx.se/om-knut/>.

Kullberg, K. (2014) *Att rusta socionomer. Utvärdering av pilotprojektet Teoretisk och praktisk yrkesintroduktion för socionomer i Göteborgs stad*. FoU i Väst, Göteborg.

Lindquist, A-L (Red.) (2010), *Att bygga kompetens för kvalificerade utredningar av barn och unga- analys av situationen i sju kommuner i Uppsala län för personalförsörjning av utredande socialsekreterare 2010:2*: Stiftelsen allmänna barnhuset.

Regnéll, M (2014) *På vägen mot självförsörjning Socialsekreterare och brukare om arbetet med ekonomiskt bistånd i Malmö stad*: FoU-dokument 2014:1. Stadskontoret, Malmö stad.

Salonen, T., (2010) *Svensk socialbidragsforskning under 2000-talets första årtionde*: Socionomens forskningssupplement nr. 27.

SFS 2001:453 *Socialtjänstlag*.

SKL (2013) *Kartläggning av utvecklingsbehov inom verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd: Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten*, Sveriges Kommuner och Landsting.

SKL (2015a) *Rekryteringsläget inom socialtjänsten – Barn och unga samt ekonomiskt bistånd*, december 2015.

SKL (2015b) *Trelleborg mot trenden*, SKL och Rådet för främjande av kommunala analyser.

Socialstyrelsen (2015a) *Beaktande av barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd. En fallstudie av tre socialförvaltningar*: Socialstyrelsen, januari 2015.

Socialstyrelsen (2015b) *Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd*. Hämtad den 19 april 2016 på <http://www.socialstyrelsen.se/oppnajamforelser/ekonomisktband>.

Socialstyrelsen (2016) *Metodguide för socialt arbete*, hämtad den 20 april 2016 på <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialt-arbete>.

Stockholms stad (2014) *Användarmanual för initial bedömning: Arbetsmarknadsförvaltningen och Socialförvaltningen*, Stockholms Stad.

UKÄ (2015) *Universitet och högskolor - ÅRSRAPPORT 2015*, Rapport 2015:8, Universitetskanslersämbetet.

Vision (2015a) *Vision om en god introduktion*. Vision.

Wilson, L. (2004) *Socialsekreterare i Sundsvalls kommun. En undersökning om personalomsättning och arbetsmiljö*: FoU- Västernorrland, 2004:4. Kommunförbundet Västernorrland.

Vision (2015b) *Arbeta smartare, få tredubbel vinst – ett projekt inom socialtjänsten i Gävle*: Vision 2015.

Bilagor

Bilaga 1 - Metodbeskrivning

Arbetet med studien har i huvudsak bestått av tre delar; en forskningsöversikt, en kartläggning av övriga studier/rapporter och pågående utvecklingsarbete samt en dialog och intervjuer med flera av Sveriges kommuner genom en särskilt tillsatt referensgrupp. Nedan beskrivs tillvägagångssättet vid varje del.

Forskningsöversikt om ekonomiskt bistånd

En forskningsöversikt innebär att en metodisk genomgång görs av existerande forskning med syfte att tillgängliggöra forskningsfältets resultat i en mer överskådlig och lättillgänglig form (Gough, Oliver & Thomas 2012). Det finns olika typer av kunskapsöversikter vilka skiljer sig åt, bland annat beroende på hur kriterierna för vilka studier som får ingå i översikten är formulerade. I denna översikt har endast studier från databaser med vetenskapliga publikationer inkluderats.

Översiktens syfte och frågeställningar

I en kartläggning från 2013 (SKL 2013) konstateras att det finns viss forskning och utvärdering om ekonomiskt bistånd men att den uppfattas vara svårtillgänglig. Ambitionen med föreliggande översikt är att praktiker i kommunernas verksamhet samt kommunernas FoU-verksamheter ska få en bättre överblick över existerande forskning inom området och större möjligheter att tillgängliggöra sig denna forskning.

Detta är dock inte den första översikten som gjorts över området. I en liknande översiktsartikel om forskning om ekonomiskt bistånd under 2000-talets första årtionde kommer Salonen (2010) fram till att forskningen inom fältet är heterogent, både gällande forskningsfokus och forskningsmetoder, samt att forskningsinsatserna kan ses som begränsade (Salonen 2010). För att få en mer uppdaterad bild av forskningsfältet (och med ett längre tidsperspektiv) har denna forskningsöversikt skannat de senaste 20 årens forskning, från 1995 fram till 2016. Hur ser forskningsfältet ut idag när det kommer till ekonomiskt bistånd i Sverige?

Förutom att ge en snabb överblick över forskning på området syftar översikten också till att synliggöra vilka kunskapsluckor som finns idag. Förförståelsen är alltså att området är relativt obeforskat, men vilken kunskap är det som saknas? En ambition finns att översikten ska kunna bidra till att stimulera kunskapsbildning för att tillfredsställa områdets utvecklingsbehov.

Slutligen syftar forskningsöversikten till att ge ett diskussions- och beslutsunderlag för utvecklingsarbete inom området. Vad kan vi lära från forskning som är relevant när det kommer till att prioritera vad som är viktigt för ett fortsatt utvecklingsarbete?

De frågeställningar som forskningsöversikten ska besvara är följande:

1. Vad finns det för forskning som berör området *ekonomiskt bistånd* i svenska kommuner och *vad säger forskningen*?
2. Vilka områden/aspekter av arbetet med ekonomiskt bistånd är belysta?
3. Vilka slutsatser kan man dra från den forskning som finns på fältet?

Litteratursökning

I arbetet har en bred litteratursökning på refereegranskat⁹ material skett via databaserna Proquest Social Science database. I denna databas ingår; Applied Social Sciences Index and Abstracts, ERIC, International Bibliography of the Social Sciences, Linguistics and Language Behavior Abstracts, PsycARTICLES, PsycINFO, Social Services Abstracts och Sociological Abstracts. Vidare har sökning skett i Libris som är en gemensam biblioteks-katalog för ett stort antal svenska bibliotek samt i Swepub i vilken alla vetenskapliga publiceringar vid svenska lärosäten presenteras. Ingen annan bedömning av kvaliteten i texterna har gjorts. Att texterna är avhandlingar eller refereegranskade och publicerade i dessa tidskrifter bedöms vara nog för att de ska inkluderas i studien.

Sökningarna har avgränsats till träffar som är refereegranskade eller ingår i en svensk avhandling utgivna efter år 1995. I sökningar efter studier publicerade på svenska har sökorden ”ekonomiskt bistånd”, ”socialbidrag” och ”försörjningsstöd” använts. Sökningar efter studier publicerade på engelska har utgått från begreppet ”social assistance” då det framträtt som den mest riktiga översättningen av det svenska begreppet ”ekonomiskt bistånd”, vilket också har bekräftats av forskare inom fältet. Kompletterande sökningar innehållande närliggande engelska sökord som ”economic support”, ”allowance”, ”social assistance” tillsammans med ”social service”, ”social welfare” och ”welfare services” har också gjorts för att säkerställa sökningarnas resultat.

Kategorisering av forskningsstudierna

Alla träffar från sökresultaten har importerats till referenshanteringsprogrammet *Endnote* där de har kategoriserades efter sitt innehåll. Kategoriseringen av sökresultaten är gjord utifrån verkens abstract. I de fall studien inte har haft ett tillgängligt abstract, eller då abstractet har varit kortfattat, har en översiktlig läsning gjorts av artikeln/avhandlingens inledning och slutsatser. I ett fåtal fall, där varken abstract eller originalkällan har gått att få tillgång till, har sorteringen gjorts baserat på publikationens titel. Kategorierna har formats utifrån innehållet i det genomgångna materialet. Både definitionen av kategorierna och studiernas placering inom kategorierna har justerats under processens gång. En indelning kan i vissa fall vara svår att göra då en studie kan behandla flera områden. I de fall studier spänner över fler än ett område men där en del av studien har ekonomiskt bistånd som huvudfokus har enbart den del som är av relevans för forskningsöversikten tagits med. Vid osäkerhet kring en studies kategorisering och relevans för forskningsöversikten har denna inkluderats och tagits med till nästa steg i granskningsprocessen.

För att få en bild av sökningarnas träffvidd gällande avhandlingar har resultatet jämförts med en förteckning över samtliga doktors- och licentiatavhandlingar i socialt arbete mellan 1980-2012 (Brunnberg 2013). Vid en genomgång av de totalt 369 avhandlingar i förteckningarna hittades inga relevanta avhandlingar utöver de som återfanns i träfflistan. Då denna forskningsöversikt undersöker publicerade studier fram till år 2016 är ovanstående kvalitetssäkring inte komplett eftersom förteckningen endast sträcker sig fram till 2012. Den kan däremot indikera att antalet sökträffar för forskningsöversikten är rimligt samt visa att inga svenska avhandlingar mellan 1995-2012 uteblivit. Att de stora institutionerna för socialt arbete som inriktar sig på försörjningsproblematik, Göteborgs

⁹ Refereegranskning är en process som används vid akademisk publicering av vetenskapliga artiklar för att säkra att det som publiceras håller en hög vetenskaplig kvalitet.

universitet och Stockholms universitet, är representerade ett flertal gånger i sökträffarna stärker sökningsresultatets trovärdighet.

Resultatet av forskningsöversikten presenteras tillsammans med samtliga inkluderade källor i bilaga 2.

Kartläggning av rapporter och studier samt pågående utvecklingsarbeten

Som befarat visar forskningsöversikten en ganska fragmentarisk bild över området ekonomiskt bistånd. Att enbart utgå från vetenskapliga artiklar och avhandlingar är inte tillräckligt för att skapa sig en god bild över området. Därför har också en kartläggning gjorts av studier och rapporter publicerade av myndigheter och organisationer (exempelvis Socialstyrelsen, kommunernas FoU-enheter, fackförbunden) eller uppsatser skrivna av universitetsstudier på master- och kandidatnivå. Kartläggningen har skett genom sökningar på orden "ekonomiskt bistånd", "socialbidrag" eller "försörjningsstöd" via de sökmotorer som tillhandahålls på organisationernas eller myndigheternas hemsidor. Ingen särskild avgränsning i tid har använts.

Sammanlagt resulterade denna kartläggning i 137 unika studier. Denna kartläggning gör Inga anspråk på att utgöra en fullständig lista över det som har skrivits om ekonomiskt bistånd. Det är svårt att utesluta att sökstrategierna utelämnat material av relevans för området. Ambitionen med kartläggningen är endast att skapa en större tillgänglighet till material som berör ekonomiskt bistånd. I bilaga 3 redovisas hela listan på det kartlagda materialet.

I de fall materialet tillätit (vilket varit möjligt med några få undantag) har rapporterna och studierna laddats ned i en särskild databas i analysprogrammet NViVo. På detta sätt har källorna blivit enkelt sökbara. Med utgångspunkt i de fördjupningsteman som arbetats fram i dialog med referensgruppen har sedan sökningar gjorts i databasen för att finna vad som är skrivit i ämnet.

Identifikation av pågående utvecklingsarbete inom området ekonomiskt bistånd har dels fångats upp i det material som samlats in, dels genom samtal med referensgruppsmedlemmar och andra verksamma inom området ekonomiskt bistånd. Här har ingen systematisk kartläggning varit möjlig att genomföra med ambitionen att fånga allt.

Dialog och intervjuer med chefer och verksamhetsledare inom ekonomiskt bistånd

Förutom kunskapssammanställningarna har också förstudien bestått i en dialog och intervjuer med praktiker om deras bild över områdets utvecklingsbehov. En referensgrupp tillsattes med chefer och verksamhetsledare inom ekonomiskt bistånd i 14 av Sveriges kommuner (se bilaga 6 för en förteckning över vilka personer och vilka kommuner som ingått). Denna grupp har använts för att stämma av arbetet under hand och hjälpa till att prioritera frågeställningar att besvara i förstudien.

Två gånger har gruppen träffats under projektiden. Först genomfördes ett möte i projektets början för att diskutera inriktning och fokus på förstudien. Under detta tillfälle diskuterades en stor mängd möjliga frågeställningar för förstudien att fokusera på. Referensgruppens uppdrag var att prioritera bland dessa frågor (den ursprungliga listan över frågor redovisas i bilaga 4). Ett andra tillfälle var planerat under mars månad men på grund av svag uppslutning avbokades denna träff och individuella telefonintervjuer genomfördes istället (se nedan) med de

flesta av referensgruppens medlemmar. Slutligen genomfördes en referensgruppsträff i maj för att diskutera ett antal förslag på utvecklingsprojekt som analysen lett fram till.

Enskilda telefonintervjuer genomfördes med elva personer ur referensgruppen för att få en fördjupad beskrivning av problemen, för att fånga upp pågående utvecklingsarbete och för att landa rätt i vilka utvecklingsprojekt som är mest relevanta att prioritera i framtiden. Intervjuerna som varade cirka 60 minuter per person spelades in på band och transkriberades i efterhand. Med hjälp av analysprogrammet NViVo har sedan materialet analyserats tematiskt.

Det är viktigt att vara uppmärksam på att de aktörer som här ges möjlighet att uttrycka sin bild över verksamheterna är verksamhetsansvariga chefer och ledare inom ekonomiskt bistånd. När erfarenheter från praktiken redovisas nedan är det deras förståelse av verksamheten och deras perspektiv som synliggörs. Ambitionen är inte här att ge en fullständig bild från praktiken, andra aktörer hade kanske gjort andra prioriteringar av vilka frågor som är viktiga att beakta i ett utvecklingsarbete.

Jämställdhetsintegrering

Verksamheter finansierade inom socialfonden ska enligt riktlinjer jämställdhetsintegreras. Det betyder allt arbete som utförs ska betraktas ur ett jämställdhetsperspektiv och att särskilda åtgärder för underrepresenterat eller missgynnat kön ska vidtas. Denna strategi bygger på tanken att jämställdhet är något som vi hela tiden måste jobba med i alla processer och i allt beslutsfattande (www.esf.se).

Den studie som här genomförs bedöms i teorin kunna jämställdhetsintegreras med avseende på tre aspekter. Det handlar om studiens tillvägagångssätt/metod, studiens material och studiens analys. I förhållande till dessa tre aspekter fattas beslut vilka skulle kunna få jämställdhetspolitiska konsekvenser. Nedan diskuteras dessa tre aspekter var för sig.

Val kopplade till studiens tillvägagångssätt

Yrkeskåren socialsekreterare utgörs av en majoritet kvinnor.¹⁰ Enligt statistik från 2015 var andelen kvinnor i gruppen socialsekreterare 86 procent (SKLs novemberstatistik 2015). En analys av könsfördelningen i gruppen deltidsanställda visar att andelen kvinnor där är något högre, 88 procent. Studiens tillvägagångssätt innebär att en referensgrupp tillsatts med 15 personer som representerar 13 olika kommuner. Denna grupp ges i studien makt att formulera problem och prioritera inför ett kommande utvecklingsarbete. Att resonera kring könsfördelningen i denna grupp är således relevant. Av de 15 referensgruppsmedlemmarna är 11 kvinnor och 4 män vilket ger en klar övervikt för kvinnor. En jämn könsfördelning vore inte önskvärt givet att yrkeskåren är kvinnodominerad. Det bedöms här lämpligt att fördelningen i referensgruppen speglar fördelningen i yrkeskåren, vilket annars skulle ge en skev fördelning av makt. Ett underrepresenterat kön betraktas alltså i denna grupp inte som ett missgynnat kön. Här är andelen män något högre än i gruppen socialsekreterare som helhet. Detta förklaras av att i sammansättandet av gruppen togs hänsyn till fler faktorer, såsom spridning mellan landets kommuner, intresse av att delta mm. Bedömningen är ändå att fördelningen ändå är acceptabel.

¹⁰ Könsfördelningen inom området ekonomiskt bistånd har inte varit möjligt att få fram. Här görs antagandet att könsfördelningen i hela gruppen socialsekreterare ungefär motsvarar den bland socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd.

Val kopplade till studiens material

Det som utgör studiens material är forskningsrapporter och andra studier. Här bedöms inte lämpligt att göra ett urval utifrån kön eftersom det skulle kunna utesluta relevanta studier. Eftersom vi haft ambitionen att göra ett totalurval av det som skrivits inom området utesluts ingen vilket minimerar risken för diskriminering av något kön. Det hade kunnat vara intressant att kartlägga könsfördelningen av de studier som identifieras genom sökningarna eftersom det hade kunnat ge en bild av om könsfördelningen inom yrkeskåren socialsekreterare också återspeglas bland forskarna eller om den ser annorlunda ut. Dock har det inte varit möjligt att göra den typen av sammanställningar, bland annat eftersom det är svårt att kartlägga författarnas kön enbart med hjälp av namn.

Val kopplade till genomförande av analysen

Om studien bestått av en statistisk analys hade möjlighet funnits att särskilt beakta representation av olika grupper. Den analys som här görs är dock av kvalitativ karaktär och består av en tematisering och syntetisering av föreställningar av problem och lösningar. Den enda risk för jämställdhetspolitiska konsekvenser i själva genomförandet av en sådan analys är att utsagor från män skulle betraktas som mer relevanta än utsagor från kvinnor. Två saker bidrar till att motverka denna risk. Dels användandet av analysverktyg (NVivo) för att säkerställa att analysen blir systematisk, dels medvetenheten hos analytikern att kvinnors och mäns utsagor inte alltid uppfattas som lika värdefulla.

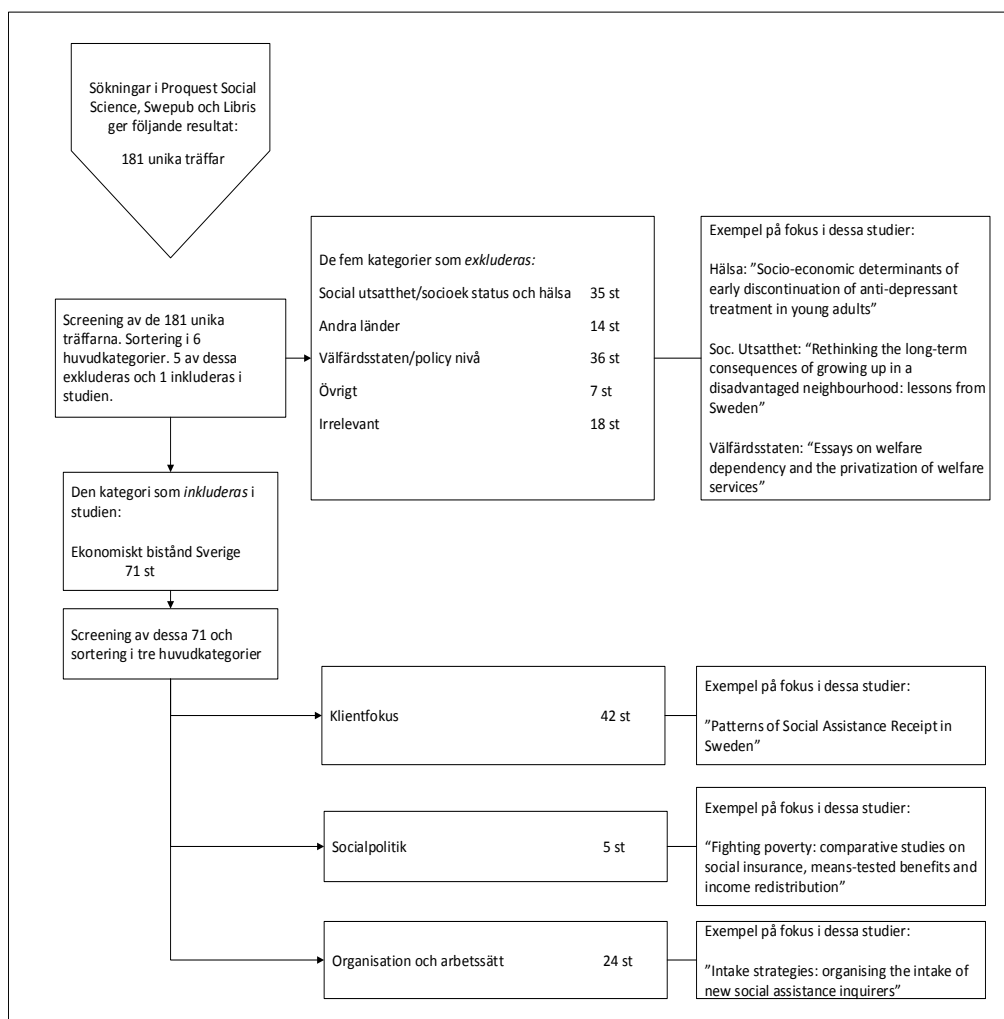
Bilaga 2 - Forskningsöversiktens resultat

Totalt gav sökningarna 181 unika sökträffar. I en första kategorisering sorterades träffarna utifrån sitt huvudsakliga fokusområde för att synliggöra vilka studier som var relevanta nog att inkluderas i forskningsöversikten. De 71 sökträffar som inkluderats har ekonomiskt bistånd i Sverige som huvudsakligt fokusområde. Studier som har exkluderats från forskningsöversikten har inte haft ett svenskt eller kommunalt perspektiv på ekonomiskt bistånd. Av de exkluderade studierna har 36 verk ett fokus på välfärdsstaten/policynivån, 35 handlar i huvudsak om social utsatthet/socioekonomisk status och hälsa, 14 studier berör socialförsäkringssystem i andra länder och 7 handlar om socialtjänsten i Sverige men berör inte ekonomiskt bistånd. Utöver det har 18 sökträffar bedömts vara irrelevanta. Syftet med denna indelning har varit att belysa vilka områden inom ekonomiskt bistånd som forskningen berört och att skapa en mer tillgänglig överblicksbild över den forskning som finns.

Studier av ekonomiskt bistånd i Sverige

Här presenteras innehållet i de studier som gjorts under de senaste 20 åren och som berör ekonomiskt bistånd i ett svenskt perspektiv. Studierna har tematiserats i tre olika grupper efter huvudsakligt fokusområde. En grupp med 42 studier fokuserar på biståndsmottagande, en grupp med 24 studier har själva arbetet med ekonomiskt bistånd som huvudfokus och en grupp med fem studier har ett mer övergripande socialpolitiskt fokus.

Figur 1 Sökträffar och kategorisering

Forskning som främst handlar om klienterna

I denna kategori har 42 studier placerats. Dessa studier har fokus på specifika klientgrupper som mottagare av ekonomiskt bistånd, brukares upplevelser av ekonomiskt bistånd, bakomliggande orsaker till brukares behov av ekonomiskt bistånd samt mönster för mottagande av ekonomiskt bistånd i befolkningen.

Bakomliggande orsaker till och mönster för mottagande av ekonomiskt bistånd

Flertalet studier fokuserar på de bakomliggande orsakerna till behov av mottagande av ekonomiskt bistånd, både strukturellt och på individnivå. Arbetslöshet och andelen mottagare av ekonomiskt bistånd visas i två studier med tidsserieanalys av befolkningsdata ha ett samband (Brännström och Stenberg 2007, Stenberg och Brännström 2009). Förändringar på arbetsmarknaden verkar ha en starkare påverkan på andelen mottagare av ekonomiskt bistånd än förändringar av reglerna för berättigande av ekonomiskt bistånd har för andelen arbetslösa (Brännström och Stenberg 2007). Arbetslöshet och att inte ha tillgång till arbetslöshetsersättning indikerade en ökad sannolikhet för ett första mottagande av ekonomiskt bistånd enligt en studie som analyserade sammanfogad data från arbetsförmedlingar och socialtjänstkontor i Göteborg (Gustafsson 1998).

Hinder och barriärer för långtidsarbetslösa unga vuxna som mottar ekonomiskt bistånd och letar efter jobb studeras i en avhandling. Avhandlingen använder sig både av kvantitativa analyser av data över sysselsättning, inkomst, hälsa och utbildning från longitudinella register, enkätstudier och kvalitativa intervjuer med 74 unga vuxna som var långtidsarbetslösa och hade mottagit ekonomiskt bistånd sedan slutet av tonåren. Att inte ha avklarat sina studier eller att inte ha körkort var exempel på hinder för att komma in på arbetsmarknaden (Angelin 2009).

1990-talets ekonomiska kris och dess ekonomiska konsekvenser, mätt i andelen mottagare av ekonomiskt bistånd, har varit i fokus för analyser av mönster av mottagande av ekonomiskt bistånd. Arslanogullari studerar i sin avhandling om benägenheten att motta ekonomiskt bistånd har ökat efter 1990-talets ökning av andelen biståndsmottagare men finner inget stöd för denna tes. Mönstren för mottagande hos olika klientgrupper beskrivs dock ha ändrats lite samt att bedömningskriterierna för mottagande har blivit hårdare år 1995 i jämförelse med år 1990 (Arslanogullari 2000). Under den ekonomiska krisen var mottagandet av ekonomiskt bistånd högt. När ekonomin stärktes noterades andelen korttidsmottagare av ekonomiskt bistånd minska. Andelen långtidsmottagare minskade dock inte i samma utsträckning enligt en analys av registerdata över mottagare av ekonomiskt bistånd. Arbetslöshet pekades ut som en faktor som försvårade utträde. (Bergmark och Bäckman 2004) I en studie som analyserar sammanfogad data över mottagande av ekonomiskt bistånd med andra populationsregister indikeras att en ökad andel långtidsmottagare efter 1990-talets ekonomiska kris även delvis beror på en ökad immigrationsnivå och ett ökat behov av ekonomiskt stöd bland immigranter (Mood 2011). Flyktingar har ett större beroende än svenskfödda enligt analyser av longitudinell registerdata (Hansen och Löfström 2009). Sannolikheten för att stanna i ett beroende av ekonomiskt bistånd verkar även öka om man mottar bistånd under längre perioder (Mood 2013, Bergmark och Bäckman 2010). Låginkomsttagare, personer med en svag position på arbetsmarknaden, lågutbildade, ensamstående och utlandsfödda löper större risk att bli mottagare av ekonomiskt bistånd (Halleröd 2003). Bergmark och Bäckman (2007) undersöker mönster för mottagande av ekonomiskt bistånd under 2000-talets första år och visar att tillgång till månatlig data och en ny metod möjliggör kartläggning av bidragsperioder (Bergmark och Bäckman 2007, 2010).

Faktorer som möjliggör kontra försvårar för personer att avsluta sitt mottagande av ekonomiskt bistånd undersöks i en studie av registerdata över mottagare av ekonomiskt bistånd. Tidigare erfarenheter av både anställning och mottagande av ekonomiskt bistånd indikeras vara viktiga faktorer för att avsluta mottagandet av ekonomiskt bistånd (Bäckman och Bergmark 2011). Andrén (2002) visar genom en analys av registerdata, att utträdesbeteenden och mönstren för personer som mottar ekonomiskt bistånd för första gången är mycket heterogena och komplexa (Andrén 2002). För att stärka utträdesprocessen föreslås att resurser bör öronmärkas för arbetsmarknadsinriktade program för personer i arbetsför ålder som mottar ekonomiskt bistånd (Andrén och Andrén 2013).

Social kontext och mottagande av ekonomiskt bistånd är även ett tema som undersökts i flertalet studier. I Gustafsson, Katz och Österbergs (2013) studie av olika registerdata undersöks om bostadsområde kan påverka sannolikheten för att unga mellan 19 och 21 år kommer att motta ekonomiskt bistånd. Resultaten indikerar att bostadsområdet kan ha en effekt som påverkar sannolikheten för om man kommer att motta ekonomiskt bistånd eller inte. Faktorer som troligtvis spelar in ytterligare är utbildningsnivå, föräldrarnas inkomstnivå samt om man har barn eller inte (Gustafsson, Katz och Österberg 2013). Mood (2004, 2006)

studerar genom analyser av registerdata, om sannolikheten att unga vuxna söker ekonomiskt bistånd påverkas av att andra unga vuxna i området är mottagare. Resultaten visar att det verkar finnas en viss effekt av social påverkan på inflödet av nya mottagare samt att bostadsområdet även påverkar (Mood 2004, Mood 2006). Att ha föräldrar som själva mottar ekonomiskt bistånd och att flytta hemifrån tidigt pekas ut som faktorer som kan inverka på unga vuxnas behov av ett första mottagande av ekonomiskt bistånd, enligt en studie som genom statistiska metoder analyserar longitudinell registerdata (Kauppinen m.fl. 2014). Enligt resultat från jämförelser av registerdata över ungdomars mottagande av ekonomiskt bistånd, kopplat till information om deras föräldrars mottagande av ekonomiskt bistånd, verkar sannolikheten för att själv bli mottagare av ekonomiskt bistånd om man vuxit upp med föräldrar som mottagit ekonomiskt bistånd ha minskat under senare år (Moisio m.fl. 2015). Ekonomiskt bistånd beskrivs ha en viktig överbryggande funktion för unga vuxna, från att bli självständig från sina föräldrar till att bli en etablerad inkomstagare (Andrén och Gustafsson 2004).¹¹ Gustafssons studie (2002), baserad på svar från enkäter som genomfördes 1985 och 1997, indikerar att hypotesen om att det känns mer socialt accepterat att ansöka om ekonomiskt bistånd under perioder då många mottar ekonomiskt bistånd till viss del verkar stämma (Gustafsson 2002). Edmarks statistiska analys av hypotesen om att implementering av strängare aktiveringskrav för berättigande till ekonomiskt bistånd i ett Stockholmsdistrikt skulle påverka in- och utflyttning till området fick inget stöd (Edmark 2009).

Särskilda klientgrupper

Kvinnor med försörjningsstöd, långtidsarbetslösa kvinnor och ensamstående mödrar som mottar ekonomiskt bistånd är en klientgrupp som flertalet studier analyserar (Gunnarsson 2002, Bergnehr 2016, Stranz och Wiklund 2011, 2012a, 2012b, 2015, Wennberg 2004). Invandrarkvinnor lyfts fram som en undergrupp i gruppen ensamstående mödrar vilka bedöms ha en större risk för långvarigt bidragstagande, enligt en studie baserad på enkätdatasvar från ett slumpmässigt urval av ensamstående mödrar som mottog ekonomiskt bistånd i de tre storstäderna i Sverige (Stranz och Wiklund 2012b).

Mottagande av ekonomiskt bistånd bland svenskfödda och utrikesfödda har flera gånger studerats i ett jämförande perspektiv. Dessa studier visar att andelen mottagare av ekonomiskt bistånd i statistiken tenderar att vara högre bland utrikesfödda än bland svenskfödda och då främst bland personer födda i icke-rika länder samt immigranter från Sydeuropa och länder utanför Europa (Gustafsson 2013, Hammarstedt 2000, 2009). En misslyckad arbetsmarknadsintegration beskrivs som en starkt bidragande faktor till denna överrepresentation tillsammans med faktorer som ohälsa (Gustafsson 2013, Hammarstedt 2000). Konsekvenserna av en svag integrering på arbetsmarknaden för immigranter kan bland annat vara ett större mottagande av just ekonomiskt bistånd, sjukpension samt boende i segregerade områden, enligt en studie av Gustafsson (2014). Hammarstedt och Ekbergs studie (2004) undersöker deltagarnivån i olika socialförsäkringssystem hos andragenerationens invandrare och visar på att andragenerationens invandrare med föräldrar från Västeuropa i mycket mindre utsträckning mottar ekonomiskt bistånd i jämförelse med personer vars föräldrar kommer från södra Europa eller från länder utanför Europa

¹¹ Troligtvis hör följande artikel även till denna kategori, baserat på titelnamn. Artikeln har tyvärr inte gått att få tag i: Kauppinen, T. M., A. Angelin, T. Lorentzen, O. Bäckman, T. Salonen, P. Moisio, E. Dahl, och C. Jochen, 2012, Determinants of Youth poverty and social assistance: Comparing adolescents in Finland, Norway and Sweden.

(Hammarstedt och Ekberg 2004). Franzén (2001) tittar i sin avhandling på om immigranter som mottar ekonomiskt bistånd lyckas ta sig ur bidragsberoende och bli självförsörjande. Resultaten av studien visar att mottagande av ekonomiskt bistånd minskar med tiden spenderad i Sverige. Den ekonomiska integrationen ses dock som en långsam process och personer som lever med ekonomiskt bistånd utgör en sårbar grupp som riskerar att leva i samhällets marginal (Franzén 2001). Andrén och Andrén (2013) visar i en kvalitativ studie över mottagande av ekonomiskt bistånd i olika typer av hushåll, kategoriserade efter personerna i hushållets födelseland, att det strukturella beroendet av välfärd är heterogent och ser mycket olika ut för olika hushållstyper. Beroendeeffekten visade sig vara starkare för singelhushåll i jämförelse med par (Andrén och Andrén 2013).

Brukarupplevelser av ekonomiskt bistånd

Endast ett fåtal studier har ett primärt fokus på brukarupplevelser av ekonomiskt bistånd. En av dessa studier undersöker genom 33 djupintervjuer hur brukare upplever sitt mottagande av ekonomiskt bistånd, både materiellt och psykiskt. Studien visar att nivån på det ekonomiska biståndet av brukarna själva enbart uppfattades räcka till det mest basala samt att kortare perioder av mottagande av ekonomiskt bistånd upplevdes som lättare än långtidsmottagande. Återkommande beskrev brukare upplevelser av maktlöshet, hopplöshet och stigma kopplat till sitt mottagande av ekonomiskt bistånd (Marttila et al 2010).

I en studie baserad på 13 djupintervjuer av långtidsmottagares upplevelser av mottagande av ekonomiskt bistånd visar resultaten på att ett långvarigt mottagande i många fall hade en koppling till psykisk ohälsa (Marttila et al. 2013). I en intervjustudie som sträcker sig över lång tid studeras hur livet ser ut för en grupp personer med långvarigt mottagande av ekonomiskt bistånd och även efter avslutat mottagande. Fokus ligger på förändringar som uppstått under livsförloppet och hur de har påverkat livet, med särskilt fokus på självförsörjning och arbetslivsmönster. Vid studiens sista intervju hade inte alla deltagare arbetat men deras ekonomiska och sociala position var bättre och ingen mottog längre ekonomiskt bistånd (Jonasson 2015).

Arbetet med ekonomiskt bistånd

I denna kategori finns 23 avhandlingar och artiklar som handlar om arbetet med ekonomiskt bistånd. De rör organiseringen av arbetet på socialkontoren, samverkan, metoder och arbetsätt, insatser, socialsekreterarrollen, relationen mellan forskning och praktik samt juridiska perspektiv. I framställningen nedan har en uppdelning gjorts mellan metoder/arbetsätt och insatser. Metoder och arbetsätt handlar om hur socialsekreterarna arbetar och insatser om hur någon annan ska arbeta med klienterna utifrån bedömningar och beslut av socialsekreterarna. Artiklarna och avhandlingarna handlar i de flesta fall specifikt om socialsekreterare med ekonomiskt bistånd. Några verk har dock inkluderats som handlar om socialsekreterare generellt men där särskilda resultat för socialsekreterare som arbetar med ekonomiskt bistånd framträder.

Organiseringen av arbetet

Bergmarks och Lundströms (2007) studie, baserad på registerdata från 100 mellanstora svenska kommuner, visar att den vanligaste organiseringsformen är en funktionell specialisering med olika enheter för olika målgrupper, men även att arbetsuppgifterna inom enheterna har blivit mer specialiserade under de senaste åren.

Två avhandlingar (Minas 2005, Byberg 2002) närmar sig relationen mellan organisering och kommunernas utgifter för ekonomiskt bistånd och landar i slutsatsen att under rätt förutsättningar kan organisatoriska faktorer påverka kommunens utgifter för ekonomiskt bistånd. En avhandling studerar om det finns ett samband mellan organiseringen av mottagandet av nya klienter och kostnaderna för ekonomiskt bistånd vid sex socialkontor. Studiens resultat pekar på att både en organisering i speciella enheter för ekonomiskt bistånd och en organisation med mottagningsenheter kan samvariera med lägre kostnader för ekonomiskt bistånd medan en förenklad handläggning har ett positivt samband med högre utgifter. Det finns ingen enskild faktor bakom lägre utgifter för ekonomiskt bistånd utan resultaten hänger ihop med andra faktorer som personalens kvalifikationer och arbetsförhållanden. (Minas 2005) Den andra avhandlingen undersöker om det går att se ett samband mellan organiseringen av arbetet med ekonomiskt bistånd på lokal nivå och kommunernas utgifter för det ekonomiska biståndet genom att titta på två ”tvillingpar” av kommuner, kommuner som liknar varandra men befinner sig kostnadsmässigt långt ifrån det andra studerade paret. En mer byråkratisk organisering av arbetet, genomtänkta regler och rutiner, samsyn på handläggningen mellan handläggarna och en nära kontakt mellan ledning och handläggare visar sig i denna studie kunna kopplas till lågkostnadskommunerna. Studien visar också att spänningen mellan kontroll och tillit i arbetet kan reduceras genom att kontrollmekanismen förläggs på en annan funktion än socialsekreteraren. (Byberg 2002)

Stranz (2007) har studerat variationer i beslut om ekonomiskt bistånd och vilka orsaker som kan ses ligga till grund för socialsekreterares olika bedömningar genom en vinjettstudie i elva kommuner i Stockholms län. Det fanns stora skillnader i socialsekreterarnas bedömningar, men till skillnad från tidigare studier (se nedan) finner Stranz att bedömningarna påverkas mer av organisatoriska faktorer än av handläggarnas egna åsikter. Handläggare som arbetar på enheter med en hög grad av specialisering, handläggare som arbetar i en mer hierarkisk struktur och handläggare som har en högre ärendebelastning är mer benägna att fatta gynnande beslut för klienterna. (Stranz 2007)

Arbetsätt och arbetsmetoder

Den enda studien som berör ett mer generellt arbetsätt studerar effekterna av den uppmärksammade Uppsalamodellen (Milton 2006). Uppsalamodellen karaktäriserades av ett uppfostrande synsätt med hårda behovsprövningar, kontroll och sanktioner och spreds som en framgångsrik modell för att sänka utgifterna för ekonomiskt bistånd under 90-talet. Studien, som är en effektutvärdering med kvasi-experimentell design, kunde dock inte identifiera några systematiska skillnader mellan de två studerade stadsdelarna i Uppsala där den ena arbetade efter Uppsalamodellen och den andra inte gjorde det.

Två andra studier har fokus på metoder, men med en snävare ingång jämfört med studien av Uppsalamodellen på så sätt att de berör metoder riktade till en speciell klientgrupp. Skogens (2007) har genom en vinjettstudie med 66 socialsekreterare i Stockholmsområdet undersökt socialarbetares förhållningssätt till personer med ett problematiskt alkoholbruk som ansöker om ekonomiskt bistånd och visar att ett eventuellt agerande beror på klientens ställning på arbetsmarknaden samt socialsekreterarens personliga värderingar. Anderberg och Dahlberg (2015) har genom intervjuer med sju socialsekreterare vid ett socialkontor i Göteborg tillsammans med data från screeninginstrument studerat hinder och möjligheter med en ny screeningmetod för att upptäcka spelproblem. Förutom att screeningmetoden konstateras vara verksam synliggörs också de svårigheter som finns när ett nytt arbetsätt ska implementeras i socialtjänsten.

Aktiveringsinsatser

Flera studier behandlar organiserandet av aktiveringsinsatser. Nybom (2012) visar i sin avhandling, baserad på både kvantitativ och kvalitativ data i fyra kommuner, att aktiveringsinsatser tycks vara svagt kopplade till klienternas försörjningshinder. Trots att det vanligaste försörjningshindret är brist på resurser som arbetslivserfarenhet eller utbildning är det en minoritet som får resursinriktade insatser. Aktiveringen är däremot tydligt kopplad till kön. Trots liknande problematik får män i högre grad insatser i form av jobbaktivering och blir mer utsatta för sanktioner om de inte deltar fullt ut. Även ålder spelar in. Trots att unga hade fler försörjningshinder och ofta större brist på egna resurser var det framförallt äldre, svenska mäns arbetsvilja som prövades genom aktivering (Nybom 2012).

Vad det gäller unga biståndsmottagare kommer Hollertz (2010) i en fallstudie på fyra kommuner fram till att behovet och typen av insatsprogram snarare motiveras av normativa bedömningar och föreställningar om den enskildes livssituation än situationen på arbetsmarknaden. Hollertz problematiserar kommunala insatsprogramms parallella funktioner till redan etablerade kommunala verksamheter och ser en trögrörlighet i organiserandet av insatser där lösningarna blir kvar även efter att problemen försvunnit eller förändrats.

Thoren (2009) har genom en fallstudie i två kommuner undersökt implementeringen av lokala aktiveringsinsatser. Studien visar att handläggarnas strategier för att hantera en påfrestande arbetssituation kan leda till att beslut om insatser baseras på informella och schablonmässiga bedömningskriterier. Det praktiska utfallet av en insats stämmer heller inte alltid överens med intentionerna eller ens verksamhetens egen beskrivning.

Trots den att aktiveringsinsatser är så populära finns det få studier om effekterna av insatserna. Giertz (2004) konstaterar, med grund i en kvasi-experimentell studie på runt 600 deltagare, att genomslaget av olika insatser i socialtjänsten mer verkar bero på en känsla av att något måste göras än på insatsernas bevisliga effekter. Sammansättningen av deltagarna hade till exempel en större påverkan på resultatet än själva interventionen.

Även Ulmestig (2007) närmar sig utformandet av insatser genom en studie av både kvantitativ och kvalitativ karaktär. Studien visar ett ökat kommunalt ansvar för problem med arbetslöshet och lyfter att den kommunala arbetsmarknadspolitiken innehåller stora variationer. Där vissa möts av möjligheter till kompetensutveckling möts andra av incitament som främst syftar till att de inte ska ansöka om ekonomiskt bistånd. Ulmestig konstaterar att den kommunala arbetsmarknadspolitiken på flera punkter skiljer sig från välfärdsstatens arbetsmarknadspolitik och istället närmast gränsar till fattigvård.

Samverkan

Endast en av de studerade artiklarna berör samverkan närmare. Stranz och Wiklund (2015) kommer i en studie baserad på ensamstående mödrar i storstadsregionerna fram till att graden av samverkan och typ av samarbetspart när det gäller ensamstående mödrar med ekonomiskt bistånd påverkas av faktorer som längden på biståndstagandet, psykosociala omständigheter, psykisk hälsa och utbildningsgrad hos mottagaren. Samverkan med arbetsmarknadsinriktade parter är lägre för lågutbildade ensamstående mödrar än för andra grupper varför förbättrade utbildningsåtgärder från socialtjänsten för den gruppen efterfrågas (Stranz och Wiklund 2015).

Socialsekreterarrollen

De flesta av studierna som rör arbetet med ekonomiskt bistånd har fokus på socialsekreterarens roll. Grundläggande aspekter av arbetet med ekonomiskt bistånd synliggörs i Billquist (1999) avhandling om klienternas process genom systemet, som baserar sig på observationer vid två socialkontor i Göteborg. Ett av de framträdande dragen i arbetet är den inneboende spänning som finns mellan kontroll och relationsskapande. Denna spänning menar författaren kan skapa en ambivalens hos socialsekreterarna och bidra till att personliga och/eller yrkesmässiga värderingar blir styrande inom handlingsutrymmet.

Något annat som kan påverka bedömningarna är begreppet ”skälig levnadsnivå”. Enligt Angelin m.fl. (2014) är det ett besvärligt begrepp då det är öppet för tolkning. Författarna visar att vid bedömningen av en ansökan ska handläggarna inom ramen för sitt handlingsutrymme väga in det nationella regelverket, lokala policys, rutiner och sin egen professionella bedömning för att avgöra vad som faller inom begreppet ”skälig levnadsnivå”. Utöver de mer formella bedömningskriterierna påverkar både arbetsgruppens normer och den egna moraliska inställningen bedömningen av vad som ska ingå i begreppet. En slutsats är därför att själva begreppet ”skälig levnadsnivå” leder till att ansökningar behandlas olika beroende på vem som tar beslutet (Angelin m.fl. 2014).

Ulmestig (2013) belyser genom en studie baserad på 68 arbetslösa ungdomar i en kommun samt deras handläggare hur individualiseringen har påverkat handläggningen av unga arbetslösa biståndstagare och vilka insatser de erbjuds. Individualiseringen konstateras både kunna vara till fördel för klienterna i och med individuella bedömningar och en känsla av att bli sedd, men också till nackdel då den innebär att mer ansvar läggs på den enskilde. Arbets sättet att göra individuella handlingsplaner problematiseras utifrån att det snarare villkorar det ekonomiska biståndet än ger förutsättningar att påverka handläggningen.

En annan aspekt av socialsekreterarrollen är handläggarnas upplevelse av sitt arbete. I Martillas studie (2012) uppmärksammas den grundläggande balansen mellan stöd och kontroll. Handläggarna vid de sex studerade socialkontoren i Stockholm ansåg att det inte var bra att hjälpa sina klienter för mycket utan att ställa krav, samtidigt som de upplevde att de ofta sågs som ”bad boys” av andra professionella som har svårt att förstå de krav som finns inom ekonomiskt bistånd. För att öka förståelsen för varandras roller och kunna arbeta mot samma mål efterfrågades därför en bättre samverkan med andra myndigheter.

Gümüşcü m.fl. (2015) har i en kvalitativ studie jämfört hur socialsekreterare inom socialtjänstens olika områden ser på sina klienter och klienternas familjemedlemmar. Författarna menar att socialsekreterarnas professionella autonomi har påverkats av en ökad specialisering, styrningstrenden New Public Management och minskade resurser.

På en annan analysnivå befinner sig Panican och Ulmestig (2011) som efter intervjuer och deltagande observationer i ett arbetsmarknadsprojekt tar hjälp av Foucault i sin analys av maktrelationen mellan socialarbetare och deltagarna. En av artikelns slutsatser handlar om hur ett ignorera av mindre regelbrott faktiskt kan upprätthålla maktrelationen genom att ett mer aktivt motstånd då kan undvikas.

Forskning och praktik

En artikel rör relationen mellan forskning och praktik. Bergmark och Lundström (2002) har genom en enkätundersökning till socialsekreterare vid 12 socialkontor undersökt kunskap och inställning till olika kunskapskällor bland socialsekreterare. Trots att en hög andel av socialsekreterarna som arbetar med

ekonomiskt bistånd är högskoleutbildade och det förekommer en omfattande fortbildning inom socialtjänsten så är kopplingen till forskning svag. Kunskap baserad på egna och kollegors erfarenheter värderas ofta högre än akademisk kunskap.

Juridiska perspektiv

Några studier handlar om juridiska perspektiv på arbetet som socialsekreterare. Vid en jämförande studie mellan upplevelser av processuella rättigheter bland unga arbetslösa i Sverige och Australien konstaterar Ulmestig och Marston (2015) att trots ländernas olika system är de ungas upplevelser av bidragssystemen slående lika. Kjellbom (2014) har gjort en rättssociologisk studie om lagutrymmet kring personer som riskerar att bli vräkta. Diskrepansen mellan behovsrelaterade och beteenderelaterade normer i det juridiska systemet bidrar enligt Kjellbom till att skapa en förvirring kring tillämpningen av individuella behovsprövningar. Örnemark (2015) behandlar frågan om fusk och behandlingen av farhågor om bidragsmissbruk hos olika myndigheter. Huvudfrågorna handlar om konstruktionen av brottsbalken och användbarheten av bedrägerikonstruktionen men även handläggningen av ekonomiskt bistånd berörs då studien undersöker hur fall av misstänkt bidragsmissbruk och bidragsbedrägeri hanteras i praktiken.

Forskning om socialpolitik

I denna kategori finns fem artiklar. Texterna berör området ekonomiskt bistånd men beskriver i första hand en historisk utveckling av den svenska socialpolitiken eller har en ansats där svensk socialpolitik jämförs med socialpolitiken i andra länder.

Rauhut (2002) analyserar synen på fattigdom i Sverige mellan 1918 och 1992 genom att studera hur fattigdomsnormen, i bemärkelsen lägsta socialt accepterade levnadsnivå i samhället, förändrats över tid. Resultatet visar på stora förändringar under den studerade tiden och bekräftar bland annat bilden av att synen på fattigdom, i samband med andra världskriget, gick från att vara absolut till att bli relativ (dvs. att fattigdom definieras i förhållande till den allmänna levnadsstandarden i samhället). Studiens resultat indikerar att förändringen av fattigdomsnormen i Sverige hänger ihop med förändringar i efterfrågan på arbetskraft i samhället samt hur samhällets inkomstspridning ser ut.

Tre av de fem artiklarna, vilka till skillnad från Rauhut har ett större fokus på de senaste decennierna, ger en ganska dyster beskrivning av det sätt på vilket svensk socialpolitik utvecklats. Bergmark (2013) beskriver en utveckling där det ekonomiska biståndet har urholkats över tid. Det tidsspänn som studeras är 1980-2010 och författaren menar att det idag finns sämre förutsättningar än tidigare för de som mottar stödet att leva sina liv eftersom socialbidragsnormen har frikopplats från den allmänna standardökningen i samhället.

Ett näraliggande tema har Johansson (2001) som i sin avhandling analyserar juridiska aspekter av det ekonomiska biståndet över tid. Författaren gör en jämförelse där rättigheter och skyldigheter för mottagare av ekonomiskt bistånd analyseras i två kommuner under 1980- och 1990-talet. Resultaten pekar mot en ambivalens i svensk socialpolitik. Enligt avhandlingen har förändringar i lagstiftningen som syftat till att stärka rättigheterna under 1980-talet inte kommit till uttryck i kommunernas tolkning av biståndet. Författaren beskriver snarare en motsatt utveckling med en tillbakagång till tolkningar som motsvarar ambitionerna i tidigare fattigvårdslagstiftning.

Lorentzen m.fl. (2012) har fokus på konsekvenserna av socialpolitiken för en särskild målgrupp. Författarna beskriver hur skyddet för gruppen arbetslösa ungdomar försämrats från 1990- och fram till 2010-talet. I Sverige var 45 procent av alla arbetslösa ungdomar kvalificerade för a-kasseersättning år 1999 medan tio år senare var motsvarande siffra endast 10 procent.

Gustavsson & Shuge (2013) har ett internationellt fokus och gör en jämförelse över välfärdsstödet i Sverige och Kina. Författarna konstaterar att det tidigare inte funnits stor anledning att jämföra dessa två länder men att skillnaderna i levnadsstandard minskat och att Kinas välfärdsstöd idag är mer utvecklat än tidigare. Jämförelsen visar att ungefär lika stor andel av befolkningen mottar välfärdsstöd i de två länderna men att väsentliga skillnader finns bland annat när det kommer till biståndets omfattning som i Sverige är mer omfattande.

Slutsatser

Översiktens syfte är att bidra med en systematisk genomgång av tillgänglig forskning som belyser området ekonomiskt bistånd i svenska kommuner. Ambitionen är dels att redogöra för vilka aspekter som har undersökts, dels att säga något om vilka slutsatser som kan dras utifrån den forskning som finns på fältet.

När det gäller vilka aspekter som beforskats ligger tonvikten på studier som handlar om mottagare av ekonomiskt bistånd (klienterna), hur mottagandet av ekonomiskt bistånd fördelar sig i den svenska befolkningen, samt bakomliggande faktorer till mottagande. Över hälften av de studier som granskats tillhör den här kategorin. Forskningen har här ofta fokus på en viss klientgrupp eller undersöker varaktigheten i mottagandet av ekonomiskt bistånd på individ- och samhällslevellelig nivå. De främsta slutsatserna från dessa studier är att relation till arbetsmarknaden, rådande situation på arbetsmarknaden, individuella faktorer som ohälsa, inkomst- och utbildningsnivå samt social kontext och tidigare upplevelser av ekonomiskt bistånd kan utgöra bakomliggande faktorer till såväl mottagandet i sig som varaktigheten i mottagandet av ekonomiskt bistånd. Endast ett begränsat antal studier har brukarens upplevelser av att vara mottagare av ekonomiskt bistånd som fokus.

Ett annat tema som har rönt förhållandevis mycket uppmärksamhet är arbete med ekonomiskt bistånd. Inom den här kategorin ryms emellertid en ganska spretig samling studier med olika inriktning. Här finns exempelvis studier som belyser hur arbetet är organiserat, innehållet i arbetet, rollen som socialsekreterare, samt praktikens koppling till forskning och juridiska ramar. Mängdmässigt har forskningen främst intresserat sig för socialsekreterarrollen, följt av studier om insatser och organisering. Det är dock få studier som har samma fokusområde. En slutsats som dras är att vissa organisatoriska faktorer kan påverka utfifterna för ekonomiskt bistånd. I den enda studien som berör ett mer generellt arbetssätt finns det inget som stödjer att högre krav på biståndsmottagare är en mer framgångsrik väg till självförsörjning. Flera av studierna behandlar direkt eller indirekt de bedömningsgrunder som beslut eller insatser baseras på. Både organisatoriska förutsättningar och handläggarnas personliga inställningar påverkar bedömningarna, dock finns ingen konsensus kring vilken faktor som väger tyngst. Om man ser till de studier som handlar om insatser är de mest framträdande resultaten att det är få insatser som har blivit utvärderade och att det generellt sett är svårt att uttala sig om effekter. I en artikel konstateras att kopplingen mellan forskningen och praktiken är svag, något som kan sägas bekräftas av denna översikt.

Det tredje och sista temat i översikten handlar om den historiska utvecklingen av svensk socialpolitik. Några studier har en jämförande ansats där utvecklingen

i Sverige ställs i relation till utvecklingen i andra länder. Sammantaget ger de här studierna en bild av en socialpolitik som försämrats i bemärkelsen att nivån på biståndet inte följt med den allmänna utvecklingen av levnadsstandarden, samt att mottagarnas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda försämrats.

Diskussion

Efter den granskning som gjorts kan det konstateras att forskningen inom området både är begränsad och heterogen med avseende på fokus och metoder. Här ska dock påpekas att insamlingen av material för den aktuella forskningsöversikten enbart skett via databaser med vetenskapliga publikationer – en metodmässig avgränsning som innebär att studier som publicerats i andra sammanhang sorterats bort. Samtidigt pekar även tidigare kunskapssammanställningar på att forskningsfältet är svagt och spretigt. Salonen (2010) skriver exempelvis att: ”det bestående intrycket är avsaknaden av såväl bredare systematiska studier som prövar urskiljbara modeller och arbetssätt utifrån teoretiskt grundade tolkningsramar” (Salonen 2010: 63).

Kunskapsläget tycks alltså inte ha förändrats nämnvärt på de dryga sex år som gått sedan Salonens studie. Frågan är då vad tillgänglig forskning trots allt kan bidra med i förhållande till den aktuella kunskapssammanställningens sammanhang, det vill säga den av Europeiska socialfonden finansierade studie som handlar om kompetensförsörjning inom välfärdens organisationer. De problem som projektets referensgrupp pekade ut handlar om att socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd uppfattas ha bristfälliga förutsättningar att kunna utföra ett gott arbete. Man menar att yrket har låg status, att personalomsättning är hög, att det saknas systematik i arbetet samt att verktyg och arbetssätt inte alltid är baserade på bästa tillgängliga kunskap. En tanke med forskningsöversikten var att kartlägga vilken kunskap som faktiskt finns för att ta vara på den i utvecklingsarbetet, men också att peka ut kunskapsluckor.

Utifrån kunskapsöversikten är det i huvudsak ett generellt behov av mer forskning som kan lyftas fram. Det är exempelvis svårt att få en tydlig bild över de arbetssätt och metoder som kännetecknar arbetet med ekonomiskt bistånd eftersom det är ett ämne som få studier berört. Detsamma kan sägas om insatser som syftar till att få människor närmare arbetsmarknaden och bli självförsörjande. Ett annat exempel på kunskapslucka rör handledning. Arbetet med ekonomiskt bistånd präglas av ett stort mått av handlingsutrymme kring beslutsfattandet och då kan handledning vara ett sätt för ledningen att kontrollera att ”rätt” sorts beslut fattas och även ett sätt att försäkra sig om att medarbetarna får det stöd de behöver i ett komplext arbete. Metodhandledning och i vissa fall även processhandledning är ofta ett stående inslag för socialsekreterare som arbetar med ekonomiskt bistånd. Det är dock inget som forskats närmare på i någon av de senaste årens studier.

Den tydligaste slutsats som kan dras är således att kunskapen om verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd är begränsad och fragmentarisk. Avslutningsvis kan man fråga sig varför så aktuella och viktiga frågor inte rönt större uppmärksamhet inom forskningen. Ett skäl skulle kunna vara att det är ett svårstuderat fält. Den praxisbaserade kunskapen är stark på området och den sekretess som råder kring arbetet kan göra det svårt för forskare att närma sig. Tyngdpunkten på forskning som har ett klientfokus indikerar dock att forskningen speglar det sociala arbetets olika statusområden, där myndighetsutövning generellt sett ligger lågt i kurs. För att kunna utveckla en kunskapsbaserad praktik där de styrande politikernas krav på effektivitet, handläggarnas behov av bra arbetsförhål-

landen och klienternas rätt till en rättssäker och jämlik behandling, är det oavsett tydligt att det finns många forskningsmässiga luckor kvar att fylla i processen med att utveckla arbetet med ekonomiskt bistånd.

Referenslista – inkluderade forskningsstudier

- Anderberg, M., and M. Dahlberg, 2015, Att upptäcka spelproblem: ett pilotprojekt vid ett socialkontor, v. 92:4, s. 505-517, *Socialmedicinsk Tidskrift*.
- Andrén, D., and T. Andrén, 2013, Never Give Up? [Elektronisk resurs]: The Persistence Of Welfare Participation In Sweden. *IZA Journal of European Labor Studies* Springer.
- Andrén, D., and T. Andrén, 2014, State Dependence in Swedish Social Assistance: The Importance of a Household Partner [Elektronisk resurs], *European Economic Association & Econometric Society Congress*, 26-30 August 2013, Gothenburg.
- Andrén, T., 2002, *Essays on Training, Welfare and Labor Supply* [Elektronisk resurs], *Economic studies*, Göteborgs universitet.
- Andren, T., and B. Gustafsson, 2004, Patterns of Social Assistance Receipt in Sweden: *International Journal of Social Welfare*, v. 13, p. 55-68.
- Angelin, A., 2009, *Den dubbla vanmaktens logik* [Elektronisk resurs]: en studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna: Lund, Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Angelin, A., T. Hjort, och T. Salonen, 2014, Lokala handlingsstrategier för skäliga levnadsvillkor – reflektioner utifrån Malmökommissionens studier om försörjningsstödet och barns fattigdom. [Elektronisk resurs], v. 91:5, s. 480-488, *Socialmedicinsk tidskrift*.
- Arslanogullari, S., 2000, Household adjustment to unemployment: *Economic studies* (Uppsala), 0283-7668 ; 49: Uppsala, Dept. of Economics [Nationalekonomiska institutionen], Univ.
- Bergmark, A., och O. Backman, 2004, Stuck with Welfare? Long-Term Social Assistance Reciprocity in Sweden: *European Sociological Review*, v. 20, p. 425-443.
- Bergmark, A., och T. Lundstrom, 2002, Education, Practice and Research. Knowledge and Attitudes to Knowledge of Swedish Social Workers: *Social Work Education*, v. 21, p. 359-373.
- Bergmark, A., och T. Lundstrom, 2007, Unitarian Ideals and Professional Diversity in Social Work Practice – The Case of Sweden: *European Journal of Social Work*, v. 10, p. 55-72.
- Bergmark, Å., 2013, *Ekonomiskt bistånd – en urholkad stödform*, v.6, *Socionomen* Stockholm: Sveriges socionomers, personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund (SSR).
- Bergmark, Å., och O. Bäckman, 2007, Socialbidragstagandets dynamik: Varaktighet och utträden från socialbidragstagande under 2000-talet, v. 14:2-3, s. 134 – 152, *Socialvetenskaplig tidskrift*.
- Bergmark, Å., och O. Bäckman, 2010, Från socialbidrag till självförsörjning? Dynamiska analyser av avslutat socialbidragstagande: *Forsknings supplement nr. 27*, v.4, s. 78-87, *Socionomens forsknings supplement*.

- Bergnehr, D., 2016, Unemployment and conditional welfare: Exclusion and belonging in immigrant women's discourse on being long-term dependent on social assistance: *International Journal of Social Welfare*, v. 25, p. 18-26.
- Billquist, L., 1999, Rummet, mötet och ritualerna: en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet: Skriftserien/Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 1401-5781 ; 1999:4: Göteborg, Institutionen för socialt arbete, Univ.
- Braennstroem, L., och S.-A. Stenberg, 2007, Does Social Assistance Reciprocity Influence Unemployment? Macro-level Findings from Sweden in a Period of Turbulence: *Acta Sociologica*, v. 50, p. 347-362.
- Byberg, I., 2002, Kontroll eller handlingsfrihet?: en studie av organiseringens betydelse i socialbidragsarbetet: Rapport i socialt arbete, 0281-6288 ; 101: Stockholm, Univ.
- Bäckman, O., och Å. Bergmark, 2011, Escaping welfare? Social assistance dynamics in Sweden: *Journal of European social policy*, v. 21, p. 486-500.
- Edmark, K., 2009, Migration Effects of Welfare Benefit Reform: *Scandinavian Journal of Economics*, v. 111, p. 511-526.
- Franzén, E. M., 2003, I välfärdsstatens väntrum: studier av invandrares socialbidragstagande: Skriftserien/Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, 1401-5781 ; 2002:5: Göteborg, Institutionen för socialt arbete, Univ.
- Giertz, A., 2004, Making the poor work [Elektronisk resurs]: social assistance and activation programs in Sweden: Lund, Socialhögskolan, Univ.
- Gunnarsson, E., 2002, The Vulnerable Life Course: Poverty and Social Assistance among Middle-Aged and Older Women: *Ageing and Society*, v. 22, p. 709-728.
- Gustafsson, B., 1998, From the Employment Office to the Social Welfare Office: Social Assistance Reciprocity among First-Time Unemployed in Sweden: *European Journal of Social Work*, v. 1, p. 203-220.
- Gustafsson, B., 2002, Assessing Non-Use of Social Assistance: *European Journal of Social Work*, v. 5, p. 149-158.
- Gustafsson, B., 2013, Social Assistance among Immigrants and Natives in Sweden, v. 34:2, s. 126-141, *International journal of manpower*.
- Gustafsson, B., 2014, The Problematic Labor Market Situation of Immigrants to Sweden - Consequences and Causes, *World Ethno-National Studies*, v. 6, s. 64-72, *World Ethno-National Studies*.
- Gustafsson, B., och G. Shuge, 2013, A comparison of social assistance in China and Sweden: *China Journal of Social Work*, v. 6, p. 292-310.
- Gustafsson, B., K. Katz, och T. Österberg, 2013, The Neighborhood Can Have Strong Effects on Social Assistance Receipt: The Case of Young Adults in Metropolitan Sweden.
- Gümüscü, A., L. Nygren, och E. Khoo, 2015, Bringing the Family Back in [Elektronisk resurs]: On Role Assignment and Clientification in the Swedish Social Services, *Social Sciences*, v. 4:1, s. 117-133, *Social Sciences Basel*.
- Halleröd, B., 2003, Varför får folk socialbidrag? Analys av socialbidragstagandets bestämningsfaktorer, v.2-3, s. 238-265, *Socialvetenskaplig tidskrift*.

- Hammarstedt, M., 2000, The Receipt of Transfer Payments by Immigrants in Sweden: *International Migration*, v. 38, p. 239-268.
- Hammarstedt, M., 2009, Assimilation and participation in social assistance among immigrants: *International Journal of Social Welfare*, v. 18, p. 85-94.
- Hammarstedt, M., och J. Ekberg, 2004, Unemployment Compensation and the Use of Social Assistance among Second-Generation Immigrants in Sweden: *International Journal of Social Welfare*, v. 13, p. 254-265.
- Hansen, J., och M. Lofstrom, 2009, The dynamics of immigrant welfare and labor market behavior: *Journal of Population Economics*, v. 22, p. 941-970.
- Hollertz, K., 2010, Problemen förgår, lösningarna består [Elektronisk resurs]: organisering av kommunala insatser för unga arbetslösa med försörjningsproblem: Lund, Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Johansson, H., 2001, I det sociala medborgarskapets skugga: rätten till socialbidrag under 1980- och 1990-talen: Lund, Arkiv.
- Jonasson, I., 2015, Hur gick det sen? [Elektronisk resurs]: Om tidigare bidragstagare ur ett livsloppsperspektiv: Växjö, Linnaeus University Press.
- Kauppinen, T. M., A. Angelin, T. Lorentzen, O. Bäckman, T. Salonen, P. Moisio, E. Dahl, and C. Jochen, 2012, Determinants of Youth poverty and social assistance: Comparing adolescents in Finland, Norway and Sweden, ESPAnet 10th Anniversary conference publication, v. s. 1-25, ESPAnet 10th Anniversary conference publication ESPAnet.
- Kauppinen, T., A. Angelin, T. Lorentzen, O. Bäckman, T. Salonen, P. Moisio, och E. Dahl, 2014, Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland: *Journal of European social policy*, v. 24, p. 273-288.
- Kjellbom, P., 2014, Påtvingad avflyttning från bostad [Elektronisk resurs]: En rättssociologisk studie av socialtjänstens roll i teori och praktik: Stockholm, Department of Social Work, Stockholm University.
- Lorentzen, T., A. Angelin, E. Dahl, T. Kauppinen, P. Moisio, och T. Salonen, 2014, Unemployment and economic security for young adults in Finland, Norway and Sweden: From unemployment protection to poverty relief: *International Journal of Social Welfare*, v. 23, p. 41-51.
- Marttila, A., 2012, Managing adversity: qualitative studies of long-term social assistance recipiency in Sweden in a resilience perspective [Elektronisk resurs]: Stockholm, Karolinska Institutet, Dept of Public Health Sciences.
- Marttila, A., E. Johansson, M. Whitehead, och B. Burstrom, 2013, Keep going in adversity - using a resilience perspective to understand the narratives of long-term social assistance recipients in Sweden, *International journal for equity in health*, v. 12, s. 8, *International journal for equity in health*.
- Marttila, A., M. Whitehead, K. Canvin, och B. Burstrom, 2010, Controlled and dependent: experiences of living on social assistance in Sweden: *International Journal of Social Welfare*, v. 19, p. 142-151.
- Milton, P., 2000, Mind the Gap! Translating Practice Problems into Research Questions in an Evaluation of a Welfare Programme: *European Journal of Social Work*, v. 3, p. 25-28.

- Milton, P., 2006, Arbete i stället för bidrag?: om aktiveringskraven i socialtjänsten och effekten för de arbetslösa bidragstagarna: Digital comprehensive summaries of Uppsala dissertations from the Faculty of Social Sciences, 1652-9030 ; 12: Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis.
- Minas, R., 2005, Administrating poverty: studies of intake organization and social assistance in Sweden: Stockholm, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan, Stockholms universitet.
- Moisio, P., T. Lorentzen, O. Backman, A. Angelin, T. Salonen, och T. Kauppinen, 2015, Trends in the Intergenerational Transmission of Social Assistance in the Nordic Countries in the 2000s: *European Societies*, v. 17, p. 73-93.
- Mood, C., 2004, Social Influence Effects on Social Assistance Reciprocity: *Acta Sociologica*, v. 47, p. 235-251.
- Mood, C., 2006, Poor choices? : on social context and the claiming of means-tested benefits: *Stockholm studies on social mechanisms*, 1403-6851; 8: Stockholm, Department of Sociology, Stockholm University.
- Mood, C., 2011, Lagging behind in good times: immigrants and the increased dependence on social assistance in Sweden: *International Journal of Social Welfare*, v. 20, p. 55-65.
- Mood, C., 2013, Social Assistance dynamics in Sweden: Duration dependence and heterogeneity: *Social Science Research*, v. 42, p. 120-139.
- Nybohm, J., 2012, Aktivisering av socialbidragstagare - om stöd och kontroll i socialtjänsten [Elektronisk resurs]: Stockholm, Institutionen för socialt arbete - Socialhögskolan, Stockholms universitet.
- Panican, A., och R. Ulmestig, 2011, Frälsningen, lagen och sanningen i ett kommunalt aktiveringsprojekt [Elektronisk resurs], v. Nr 30, s. 44-55, *Socionomens forsknings supplement Socionomen*.
- Rauhut, D., 2002, Fattigvård, socialbidrag och synen på fattigdom i Sverige 1918-1997: *Lund studies in economic history*, 1400-4860 ; 18: Stockholm, Almqvist & Wiksell International.
- Skogens, L., 2007, Hur bemöts manliga socialbidragstagare med alkoholproblem? [Elektronisk resurs]: -regler, kunskap och kontext i socialt arbete: Stockholm, Institutionen för socialt arbete - Socialhögskolan.
- Stenberg, S.-A., 1998, Unemployment and Economic Hardship: A Combined Macro- and Micro-Level Analysis of the Relationship between Unemployment and Means-Tested Social Assistance in Sweden: *European Sociological Review*, v. 14, p. 1-13.
- Stenberg, S.-Å., och L. Brännström, 2009, Arbetslöshet som en icke önskvärd konsekvens av socialbidrag [Elektronisk resurs]: Resultat från en tidsserieanalys på befolkningsnivå i Sverige 1946-1990, v. 46:4, s. 29-45, *Sociologisk forskning Sveriges sociologförbund*.
- Stranz, H., 2007, Utrymme för variation: om prövning av socialbidrag: Rapport i socialt arbete, 0281-6288 ; 119: Stockholm, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Stranz, H., och S. Wiklund, 2011, I välfärdssamhällets marginal: Om socialbidragstagande bland ensamstående mödrar av svensk och utländsk härkomst, v. 18:1, s. 42-62, *Socialvetenskaplig tidskrift*.

- Stranz, H., och S. Wiklund, 2012a, Oskäligen levnadsnivå?: En studie av inkomstnivåer bland ensamstående mödrar med socialbidrag, v. 19:2, s. 72-92, Socialvetenskaplig tidskrift.
- Stranz, H., och S. Wiklund, 2012b, Risk factors of long-term social assistance reciprocity among lone mothers. The case of Sweden: *European Journal of Social Work*, v. 15, p. 514-531.
- Stranz, H., och S. Wiklund, 2015, Child welfare activities targeting single mothers on social assistance: A study of child welfare interventions and case managers' referrals in a Swedish sample: *British Journal of Social Work*, v. 45, p. 1224-1241.
- Stranz, H., och S. Wiklund, 2015, One for all or all for one? The collaboration of Swedish personal social services with regard to lone mothers on social assistance: *British Journal of Social Work*, v. 45, p. 549-567.
- Thoren, K. H., 2009, 'Activation policy in action': A street-level study of social assistance in the Swedish welfare state, 4509 p.
- Ulmestig, R., 2007, På gränsen till fattigvård? En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag [Elektronisk resurs], School of Social Work.
- Ulmestig, R., 2013, Individualisering och arbetslösa ungdomar [Elektronisk resurs], v. 19:3, s. 25-38, *Arbetsmarknad & Arbetsliv*.
- Ulmestig, R., och G. Marston, 2015, Street-level Perceptions of Procedural Rights for Young Unemployed People - A Comparative Study between Sweden and Australia: *Social Policy and Administration*, v. 49, p. 394-411.
- Wennberg, L., 2004, Social assistance for solo mothers in Sweden, Finland, Norway and Denmark: a comparative legal study: Umeå, Univ.
- Örnemark Hansen, H., 1995, Bidragsbedrägeri: Stockholm, Juristförlaget.

Exkluderade studier per kategori

Välfärdsstaten/policynivå

- Albertsson, M., 2008, Från socialbidrag till äldreomsorgsstöd. [Elektronisk resurs]: En reform ur äldre invandras perspektiv: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete; Växjö universitet.
- Behrendt, C., 2000, Do means-tested benefits alleviate poverty? Evidence on Germany, Sweden and the United Kingdom from the Luxembourg Income Study: *Journal of European Social Policy*, v. 10, p. 23-41.
- Behrendt, C., J.-P. Tabin, och J.-P. Tabin, 2004, At the margins of the welfare state. Social assistance and the alleviation of poverty in Germany, Sweden and the United Kingdom: *European journal of social work*, v. 7, p. 272-274.
- Berg, E. E. B., J. J. J. Barry, och J. J. P. Chandler, 2008, New Public Management and Social Work in Sweden and England: Challenges and Opportunities for Staff in Predominantly Female Organizations: *International Journal of Sociology and Social Policy*, v. 28, p. 114-128.
- Bergh, A., 2004, The Universal Welfare State: Theory and the Case of Sweden: *Political Studies*, v. 52, p. 745-766.
- Blomqvist, P., 2004, The choice revolution: privatization of Swedish welfare services in the 1990s: *Social policy and administration*, v. 38, p. 139-155.

- Broström, L., 2015, En industriell reservarmé i välfärdsstaten : arbetslösa socialhjälpstagare 1913-2012: Göteborg, Unit for Economic history, Department of Economy and Society, School of Business, Economics and Law, University of Gothenburg.
- Brulin, G., 2004, The Welfare State Saved by Class Struggle?: Sociologisk Forskning, p. 11-18.
- Dahlberg, L., 2005, Interaction between voluntary and statutory social service provision in Sweden: a matter of welfare pluralism, substitution or complementarity?: Social policy and administration, v. 39, p. 740-763.
- Dahlberg, M., och E. Johansson, 2002, On the Vote-Purchasing Behavior of Incumbent Governments: American Political Science Review, v. 96, p. 27-40.
- Davidsson, T., 2015, Understödet rationalitet: en genealogisk studie av arbetslinjen under kapitalismen: Malmö, Égalité.
- Feld, R., 2000, Sweden: from the Third Way of the eighties to the 'globalized social democracy' of the 21st century?: Prokla, v. 30, p. 301-328.
- Fenger, M., 2009, Challenging Solidarity? An Analysis of Exit Options in Social Policies: Social Policy & Administration, v. 43, p. 649-665.
- Flood, L., R. Wahlberg, och E. Pylkkanen, 2007, From Welfare to Work: Evaluating a Tax and Benefit Reform Targeted at Single Mothers in Sweden: LABOUR, v. 21, p. 443-471.
- Fotaki, M., 2011, Towards developing new partnerships in public services: users as consumers, citizens and/or co-producers in health and social care in England and Sweden: Public administration, v. 89, p. 933-955.
- Hanspers, K., 2013, Essays on welfare dependency and the privatization of welfare services: Uppsala, Department of Economics, Uppsala University.
- Helgesen, M. K., 2014, Governance of public health: Norway in a Nordic context: Scandinavian Journal of Public Health, v. 42, p. 25-30.
- Hiilamo, H., 2004, Changing Family Policy in Sweden and Finland during the 1990s: Social Policy & Administration, v. 38, p. 21-40.
- Janson, P., 2003, Den huvudlösa idén: medborgarlön, välfärdspolitik och en blockerad debatt: Lund political studies, 0460-0037 ; 128: Lund, Arkiv.
- Jewell, C. J., 2007, Assessing Need in the United States, Germany, and Sweden: The Organization of Welfare Casework and the Potential for Responsiveness in the "Three Worlds": Law & Policy, v. 29, p. 380-406.
- Johansson Sevä, I., 2010, Suspicious minds : local context and attitude variation across Swedish municipalities, International Journal of Social Welfare, v. 19:2, s. 225-235, International Journal of Social Welfare Wiley Interscience.
- Kilborn, J. J., 2008, Comparative cause and effect: consumer insolvency and the eroding social safety net: Columbia journal of European law, v. 14, p. 563-596.
- Latta, M., 2007, Public transfers and private help : support networks of marginalised and poor individuals in Sweden in the 1990s: Göteborg studies in sociology, 1650-4313 ; 32: Göteborg, Department of Sociology, Göteborg University.
- Lind, A.-S., 2009, Sociala rättigheter i förändring: En konstitutionellrättslig studie: Uppsala, Juridiska institutionen.
- Lindqvist, R., J. Tang, och J. Li, 2013, Social assistance in China and Sweden: how policy intentions are translated into local practices: China Journal of Social Work, v. 6, p. 311-326.
- Minas, R., S. Wright, och R. v. Berkel, 2012, Decentralization and centralization. Governing the activation of social assistance recipients in Europe: International Journal of Sociology and Social Policy, v. 32, p. 286-298.

- Nelson, K., 2003, *Fighting poverty : comparative studies on social insurance, means-tested benefits and income redistribution*: Swedish Institute for Social Research, 0283-8222 ; 60: Stockholm, Swedish Institute for Social Research [Institutet för social forskning].
- Nordfeldt, M., 1999, *Hemlöshet i välfärdsstaden: en studie av relationerna mellan socialtjänst och frivilliga organisationer i Stockholm och Göteborg*: Geografiska regionstudier, 0431-2023 ; 39: Uppsala Universitet.
- Notten, G., 2015, *How poverty indicators confound poverty reduction evaluations: The targeting performance of income transfers in Europe*: Social Indicators Research.
- Pfeifer, M., 2012, *Comparing unemployment protection and social assistance in 14 European countries. Four worlds of protection for people of working age*: International Journal of Social Welfare, v. 21, p. 13-25.
- Rodrigues, R., och A. E. Schmidt, 2010, *Expenditures for long-term care: At the crossroads between family and state*: GeroPsych: The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry, v. 23, p. 183-193.
- Sevae, I. J., 2010, *Suspicious minds: local context and attitude variation across Swedish municipalities*: International Journal of Social Welfare, v. 19, p. 225-235.
- Svallfors, S., 2004, *Class, Attitudes and the Welfare State: Sweden in Comparative Perspective*: Social Policy & Administration, v. 38, p. 119-138.
- Wahlberg, R., 2002, *Essays on discrimination, welfare and labor supply* [Elektronisk resurs]: Economic studies, Göteborgs universitet.
- Wennberg, L., 2008, *Social security for solo mothers in Swedish and EU law : on the constructions of normality and the boundaries of social citizenship*: Skrifter från Juridiska institutionen vid Umeå Universitet, 1404-9198 ; 18: Uppsala, Iustus.
- Wise, C. R., T. Sinclair, och E. Amna, 1996, *The Capacity of National Administrative Organizations: A Comparison of Sweden and the United States*: Administration & Society, v. 28, p. 147-176.

Social utsatthet/socioekonomisk status och hälsa

- 2015, *Guidelines for psychological practice with transgender and gender nonconforming people*: American Psychologist, v. 70, p. 832-864.
- Almquist, Y. B., och L. Brannstrom, 2014, *Childhood peer status and the clustering of social, economic, and health-related circumstances in adulthood*: Social Science & Medicine, v. 105, p. 67-75.
- Andersson, E., B. Malmberg, Ö. John, och J. Östh, 2012, *Travel-to-school distances in Sweden 2000–2006* [Elektronisk resurs] : changing school geography with equality implications, Journal of Transport Geography, v. 23:SI, s. 35-43, Journal of Transport Geography.
- Anon, A., 2003, *3 Individual Resources II: Developments in the Welfare of Particular Groups*: Scandinavian Journal of Public Health, v. 31, p. 29-46.
- Anon, A., 2006, *Foreword*: Scandinavian Journal of Public Health, v. 34, p. 5-43.
- Björkenstam, E., C. Björkenstam, B. Vinnerljung, J. Hallqvist, R. Ljung, E. Björkenstam, och C. Björkenstam, 2011, *Juvenile delinquency, social background and suicide-a Swedish national cohort study of 992 881 young adults*, International Journal of Epidemiology, v. 40:6, s. 1585-1592, International Journal of Epidemiology.
- Björkenstam, E., A. Hjern, E. Mittendorfer-Rutz, B. Vinnerljung, J. Hallqvist, och R. Ljung, 2013, *Multi-exposure and clustering of adverse childhood experiences, socioeconomic differences and psychotropic medication in young adults*: PLoS ONE, v. 8.

- Brannstrom, L., 2004, Poor Places, Poor Prospects? Counterfactual Models of Neighbourhood Effects on Social Exclusion in Stockholm, Sweden: *Urban Studies*, v. 41, p. 2515-2537.
- Brännström, L., och Y. Rojas, 2012, Rethinking the long-term consequences of growing up in a disadvantaged neighbourhood: lessons from Sweden: *Housing studies*, v. 27, p. 729-747.
- Davstad, I., 2010, Drug use, mortality and outcomes among drug users in the general population and in methadone maintenance treatment [Elektronisk resurs]: Stockholm, Karolinska Institutet, Department of Public Health Sciences.
- Falk, J., B. Burström, C. Dalman, L. Jörgensen, D. Bruce, och L. Nylén, 2015, Employment and income among first-time cases diagnosed with non-affective psychosis in Stockholm, Sweden: A follow-up study 2004/2005–2010: *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*.
- Ferrada-Noli, M., 1997, Social psychological variables in populations contrasted by income and suicide rate: Durkheim revisited: *Psychological Reports*, v. 81, p. 307-316.
- Franzen, E., B. Vinnerljung, och A. Hjern, 2008, The Epidemiology of Out-of-Home Care for Children and Youth: A National Cohort Study: *The British Journal of Social Work*, v. 38, p. 1043-1059.
- Halleröed, B., och A. Westberg, 2006, Youth Problem: What's the Problem? A Longitudinal Study of Incomes and Economic Hardship Among Swedish Youth: *Acta Sociologica*, v. 49, p. 83-102.
- Henricson, K., 2003, Pharmacoepidemiology of Antibiotics, Weak Opioids and Statins with Special Reference to Socioeconomic Aspects - an Ecological Approach.
- Hjern, A., och R. Andersson, 2002, Svensk studie av olyckor i hemmet: Barn i familjer med unga mödrar eller socialbidrag löper ökad risk att skadas, *Läkartidningen*, 2002; 99: 628-36.
- Hjort, T., 2004, Nödvändighetens pris - Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer [Elektronisk resurs], School of Social Work: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Jönsson, L. R., 2003, Arbetslöshet ekonomi och skam - om att vara arbetslös i dagens Sverige, School of Social Work, Box 23, SE-Lund.
- Kavaliunas, A., M. Wiberg, P. Tinghög, A. Glaser, H. Gyllensten, K. Alexanderson, J. Hillert, och P. Tinghog, 2015, Earnings and Financial Compensation from Social Security Systems Correlate Strongly with Disability for Multiple Sclerosis Patients [Elektronisk resurs], *PLoS ONE*, v. 10:12, *PLoS ONE*.
- Montesino, N., 2010, Social Integration and New Realities in the Swedish Welfare Society: *Social Work & Society*, v. 8.
- Neuman, E., 2015a, Essays on Segregation, Gender Economics, and Self-employment [Elektronisk resurs]: Växjö, Linnaeus University Press.
- Neuman, E., 2015b, Ethnic Concentration and Economic Outcomes of Natives and Second-generation Immigrants, *International journal of manpower, International journal of manpower*.
- Nilsson, W., 2005, Equality of opportunity, heterogeneity and poverty [Elektronisk resurs]: Umeå, Nationalekonomi.
- Panican, A., och A. Panican, 2014, Inledning - Förhoppningar på yrkesutbildning som en väg från ungas dystra situation, v. s. 9-13, *Yrkesutbildning för morgondagens arbetsliv Dialogos*.
- Rauhut, D., och S. Lingärde, 2014, Child Poverty in a Regional Perspective [Elektronisk resurs] : A Study of Sweden 1990 and 2010, *Finnish Yearbook of Population Research*, v. 49, s. 123-141, *Finnish Yearbook of Population Research*.

- Rojas, Y., 2012, Self-directed and interpersonal male violence in adolescence and young adulthood: a 30-year follow up of a Stockholm cohort: *Sociology of Health and Illness*, v. 34, p. 16-30.
- Rojas, Y., och S.-A. Stenberg, 2010, Early life circumstances and male suicide - A 30-year follow-up of a Stockholm cohort born in 1953: *Social Science & Medicine*, v. 70, p. 420-427.
- Skogens, L., 2011, Labour market status, requirements and social support-single male clients with problematic alcohol consumption: *European Journal of Social Work*, v. 14, p. 513-523.
- Stenbeck, M., och A. Hjern, 2007, Social consequences of illness (Chapter 5): *International Journal of Social Welfare*, v. 16, p. S105-S126.
- Sundell, K. A., M. Waern, M. Petzold, och M. Gissler, 2013, Socio-economic determinants of early discontinuation of anti-depressant treatment in young adults: *European Journal of Public Health*, v. 23, p. 433-440.
- Trygged, S., E. Hedlund, och I. Kareholt, 2014, Beaten and Poor? A Study of the Long-Term Economic Situation of Women Victims of Severe Violence: *Social Work in Public Health*, v. 29, p. 100-113.
- Trygged, S., E. Hedlund, och I. Kåreholt, 2013, Våldsutsatta kvinnor drabbas av långsiktiga ekonomiska konsekvenser [Elektronisk resurs], v. 90:4, s. 604-612, *Socialmedicinsk Tidskrift Stockholm: Karolinska Institutet*.
- Vinnerljung, B., E. Franzen, B. Gustafsson, och I.-M. Johansson, 2008, Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study: *International Journal of Social Welfare*, v. 17, p. 301-311.
- Weitof, G. R., A. Hjern, I. Batljan, och B. Vinnerljung, 2008, Health and social outcomes among children in low-income families and families receiving social assistance-A Swedish national cohort study: *Social Science & Medicine*, v. 66, p. 14-30.
- Wiberg, M., E. Friberg, M. Stenbeck, K. Alexanderson, A. Norlund, J. Hillert, P. Tinghög, och P. Tinghog, 2015, Sources and level of income among individuals with multiple sclerosis compared to the general population : A nationwide population-based study, *Multiple Sclerosis*, v. 21:13, s. 1730-1741, *Multiple Sclerosis*.

Andra länder

- 1995, Geographical distribution of financial flows to aid recipients. Disbursements, commitments, country indicators, Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development = Organisation de coopération et de développement économiques.
- Bouget, D., 2003, Convergence in the Social Welfare Systems in Europe: From Goal to Reality: *Social Policy & Administration*, v. 37, p. 674-693.
- Cantillon, B., 2011, The paradox of the social investment state: growth, employment and poverty in the Lisbon era: *Journal of European Social Policy*, v. 21, p. 432-449.
- Carlson, B., 2002, På västfronten en del nytt [Elektronisk resurs], v.1, *Invandrare & Minoriteter Stiftelsen Invandrare & Minoriteter*.
- Daguerre, A., 2004, Importing Workfare: Policy Transfer of Social and Labour Market Policies from the USA to Britain under New Labour: *Social Policy & Administration*, v. 38, p. 41-56.
- Dahl, E., och T. Lorentzen, 2003, Dynamics of social assistance: the Norwegian experience in comparative perspective: *International Journal of Social Welfare*, v. 12, p. 289-301.

- Gang, S., och B. Gustafsson, 2007, International Experience and the Chinese Mode of Social Assistance, v. 132:4, s. 78-83, *Comparative Economic and Social Systems*.
- Minas, R., 2014, One-stop shops: Increasing employability and overcoming welfare state fragmentation?: *International Journal of Social Welfare*, v. 23, p. S40-S53.
- Nelson, K., 2008, Minimum Income Protection and European Integration: Trends and Levels of Minimum Benefits in Comparative Perspective, 1990-2005: *International Journal of Health Services*, v. 38, p. 103-124.
- Nelson, K., 2010, Social assistance and minimum income benefits in old and new EU democracies: *International Journal of Social Welfare*, v. 19, p. 367-378.
- Nelson, K., 2012, Counteracting material deprivation: The role of social assistance in Europe: *Journal of European Social Policy*, v. 22, p. 148-163.
- Nelson, K., 2013, Social Assistance and EU Poverty Thresholds 1990-2008. Are European Welfare Systems Providing Just and Fair Protection Against Low Income?: *European Sociological Review*, v. 29, p. 386-401.
- Pestoff, V., 2014, Hybridity, Coproduction, and Third Sector Social Services in Europe: *American Behavioral Scientist*, v. 58, p. 1412-1424.
- Sandberg, J., 2014, Social policy of our time?: an inquiry into evidence, assumptions, and diffusion of conditional cash transfers in Latin America: Lund, Department of Sociology, Lund University.

Övrigt

- Birkelöf, L., 2009, Spatial interaction and local government expenditures for functionally impaired in Sweden [Elektronisk resurs]: Umeå, Nationalekonomi, Umeå universitet.
- Hallerod, B., 2004, What I Need and What the Poor Deserve: Analyzing the Gap between the Minimum Income Needed for Oneself and the View of an Adequate Norm for Social Assistance: *Social Forces*, v. 83, p. 35-60.
- Hammer, T., 1999, The Influence of Different Compensation Levels of Unemployment Benefits on Job Chances among Unemployed Youth: A Comparative Study of the Nordic Countries: *Acta Sociologica*, v. 42, p. 123-134.
- Hemstroem, O., 2001, Chapter 7. Working Conditions, the Work Environment and Health: *Scandinavian Journal of Public Health*, v. 29, p. 167-184.
- Jegermalm, M., 2003, Support for Carers of Older People: The Roles of the Public and Voluntary Sectors in Sweden: *Social Policy & Administration*, v. 37, p. 756-771.
- Lee, J.-J., 2011, Social Services for Older People in Hong Kong: An Alternative Service Structure: *Journal of US-China Public Administration*, v. 8, p. 533-544.
- Stenberg, S.-A., D. Vagero, R. Osterman, E. Arvidsson, C. Von Otter, and C.-G. Janson, 2007, Stockholm Birth Cohort Study 1953--2003: A new tool for life-course studies: *Scandinavian Journal of Public Health*, v. 35, p. 104-110.

Irrelevant

- 1999, 1998-1999 award winners: *American Psychologist*, v. 54, p. 869-1027.
- 2000, Abstracts of current literature: *Psychiatric Rehabilitation Journal*, v. 23, p. 299-320.
- Alem, Y., 2011, Essays on Shocks, Welfare, and Poverty Dynamics: Microeconomic Evidence from Ethiopia [Elektronisk resurs], University of Gothenburg.
- Björkemarmen, M., 1995, Implementeringsanalys som komplement vid utvärdering [Elektronisk resurs] : en fråga om perspektiv och förklaring = [Analysis of implementation as a complement in evaluation] : [a question of perspective and

- explanation]: Monograph from the Department of Sociology, University of Gothenburg, 1100-3618 ; 56: Göteborg.
- De Leo, D., W. Padoani, J. Lonnqvist, A. J. F. M. Kerkhof, U. Bille-Brahe, K. Michel, E. Salander-Renberg, A. Schmidtke, D. Wasserman, F. Caon, och P. Scocco, 2002, Repetition of suicidal behaviour in elderly Europeans: A prospective longitudinal study: *Journal of Affective Disorders*, v. 72, p. 291-295.
- Ditre, J. W., T. H. Brandon, E. L. Zale, och M. M. Meagher, 2011, Pain, nicotine, and smoking: Research findings and mechanistic considerations: *Psychological Bulletin*, v. 137, p. 1065-1093.
- Douglas, K. S., J. R. P. Ogloff, T. L. Nicholls, och I. Grant, 1999, Assessing risk for violence among psychiatric patients: The HCR-20 violence risk assessment scheme and the Psychopathy Checklist: Screening Version: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, v. 67, p. 917-930.
- Gershoff, E. T., och S. H. Bitensky, 2007, The case against corporal punishment of children: Converging evidence from social science research and international human rights law and implications for U.S. public policy: *Psychology, Public Policy, and Law*, v. 13, p. 231-272.
- Gustafsson, B., M. Johansson, och E. Palmer, 2009, The welfare of Sweden's old-age pensioners in times of bust and boom from 1990: *Ageing and Society*, v. 29, p. 539-561.
- Knapp, M., R. Mangalore, och J. Simon, 2004, The Global Costs of Schizophrenia: *Schizophrenia Bulletin*, v. 30, p. 279-293.
- Manjer, J., 2001, Smoking and Breast Cancer, Dept. of Community Medicine, Malmö University Hospital, SE-205 02 Malmö.
- McGough, L. S., 1995, For the record: Videotaping investigative interviews: *Psychology, Public Policy, and Law*, v. 1, p. 370-386.
- Purdie, N., J. Hattie, och G. Douglas, 1996, Student conceptions of learning and their use of self-regulated learning strategies: A cross-cultural comparison: *Journal of Educational Psychology*, v. 88, p. 87-100.
- Stoltz, P., 2006, Searching for the meaning of support in Nursing. A study on support in family care of frail aged persons with examples from palliative care at home. [Elektronisk resurs], Malmö University, Faculty of Health and Society.
- Sundell, K., K. Hansson, C. A. Löfholm, T. Olsson, L.-H. Gustle, och C. Kadesjö, 2008, The transportability of multisystemic therapy to Sweden: Short-term results from a randomized trial of conduct-disordered youths: *Journal of Family Psychology*, v. 22, p. 550-560.
- Van Aerschot, P., 1996, Köyhät ja laki : toimeentulotukilainsäädännön kehitys oikeudellistumisprosessien valossa: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja, 0356-7206 ; 210: Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Warshak, R. A., 2014, Social science and parenting plans for young children: A consensus report: *Psychology, Public Policy, and Law*, v. 20, p. 46-67.
- Wasen, K., 2010, Replacement of highly educated surgical assistants by robot technology in working life: Paradigm shift in the service sector: *International Journal of Social Robotics*, v. 2, p. 431-438.

Bilaga 3 - Kartläggning av övriga studier och pågående forskning

Pågående forskning

Välkom – Valfärdssektorns långsiktiga kompetensförsörjning, ett forskningsprogram där forskarna bland annat undersöker orsakerna till den höga personalomsättningen bland socialsekreterare i kommuner. [Länk till mer information](#)

Överbelastningens dilemma: Om överlevnadsstrategier i svensk offentlig sektor. [Länk till mer information](#)

FoU-rapporter

Andersson Å., (2009) *Vad är det som är så tungt? En studie i upplevelse av arbetsbelastning i arbetet med ekonomiskt bistånd på ett socialkontor*, FoU-rapport 54:2009, FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete [Länk till studien](#)

Arnsvik A., (2013) *Unga vuxna - Aktuella inom socialtjänstens Försörjningsstödsenheter* FoU Nordväst, Stockholms län [Länk till studien](#)

Bolin M., (2012) *Utvärdering av arbetsmarknadsprojektet 16-24 Delrapport 2*, Rapport 2012:7, Kommunförbundet FoU Västernorrland [Länk till studien](#)

Bozan L., Gruber S., (2014) *Mötet mellan klient och socialtjänst – Ur ett föräldra- och socialsekreterarperspektiv*, FoU-rapport 75:2014, FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete [Länk till studien](#)

Bringlöv Å., (2015) *Arbetsrehabilitering i samverkan – en utvärdering av remiss- och kartläggningsteamet och samverkansteamet i Huddinge*, FoU Södertörns skriftserie nr 138:15 [Länk till studien](#)

Brunsson C., Lindkvist B., Petersson M. (2009) *I skuggan av välfärden - 15 röster om att vara sjuk och beroende av socialbidrag*, FoU i Väst, Göteborgsregionens kommunalförbund [Länk till studien](#)

Fast S., Ruuth L., (2009) *Det får inte vara tomma ord En kvalitativ studie om brukar-medverkan, brukarinflytande och makt inom individ- och familjeomsorgen*, FoU i Väst, Göteborgsregionens kommunalförbund [Länk till studien](#)

Forsner H., (2012) *Igen och igen... - en rapport om dem som ombesöker socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd*, FoU Nordväst, Stockholms län [Länk till studien](#)

Gleisner P., (2010) *Öppenvårdsbehandling för ungdomar i Malmö stad - interna och externa insatser* FoU-dokument 2010:1, Stadskontoret Malmö Stad [Länk till studien](#)

Haak Södermark S., (2015) *Återkommande försörjningsstödsärenden*, FoU Helsingborg [Länk till studien](#)

Hillborg H., Dalin R., Westerberg V., (2009) *Ett år efter organisationsförändringen En utvärdering av individ- och familjeomsorgen i Ånge kommun*, Rapport: nr 2009:07 FoU Västernorrland [Länk till studien](#)

Johansson E., (2015) *Hur gör vi med introduktionen? En studie om arbetet med introduktion för nyutexaminerade socionomer*, FoU-rapport 2015:1 [Länk till studien](#)

Kullberg K., (2014) *Att rusta socionomer - Utvärdering av pilotprojektet Teoretisk och Praktisk Yrkesintroduktion (TPY) för socionomer i Göteborgs Stad*, FoU i Väst, Göteborgsregionens kommunalförbund [Länk till studien](#)

Malmquist C. Westring Nordh M., (2011), *Arbete och Aktivitet – flexibla individuella möjligheter till arbetsträning/prövning*, FoU Jämt 2011:1 [Länk till studien](#)

Nellvik H., Nylander H., Spånberger Weitz Y., (2014) *”Dom var ganska snåla, dom bjöd bara på vatten” – om barnperspektiv i det sociala arbetet i nordvästkommunerna* Forskningsrapport 2014:1, FoU Nordväst i Stockholms län [Länk till studien](#)

Paulsson H., (2014) *Team Utreda – Evidensbaserad social verksamhet*, FoU Centrum för vård, omsorg och socialt arbete [Länk till studien](#)

Redzematovic E., (2009) *Klienters väg till arbete - Vilken betydelse hade socialtjänsten?* FoU-Södertörns Skriftserie nr 78/09 [Länk till studien](#)

Regnéll M. (2014) *På vägen mot självförsörjning - Socialsekreterare och brukare om arbetet med ekonomiskt bistånd i Malmö stad*, FoU-dokument 2014:1, Stadskontoret Malmö Stad [Länk till studien](#)

Steive K. (2015) *Jakten på pappren eller kampen om tiden – om arbetet på försörjningsstödsenheten* FoU Södertörns skriftserie nr 137/15 [Länk till studien](#)

Stridh J., (2010) *Barnperspektiv i ekonomiskt bistånd - att se med barnets ögon*, FoU-dokument 2010:2, Stadskontoret Malmö Stad [Länk till studien](#)

Svensden T., (2010) *Instrument X – En kortfattad rapport*, FoU Nordväst, Stockholms län [Länk till studien](#)

Övriga kommunala studier

Markstedt et al, (2015) Slutrapport - Genomlysning av försörjningsstödsprocessen, Helsingborgs stad, PwC (länk saknas)

Tropp Vilén S. et al (2014) Antalet hushåll i långvarigt beroende av försörjningsstöd ska minska i Göteborgs Stad Verktyg och rekommendationer för fortsatt arbete, Göteborgs stad [Länk till studien](#)

Ericsson, A. (2013), *Struktur och arbetssätt inom socialtjänsten*, Rapport från stadsledningskontoret Göteborgs Stad [Länk till studien](#)

Governo (2011) *Utredning avseende ekonomiskt bistånd En jämförande studie av arbetssätt i tre stadsdelsförvaltningar*, Stockholm stad [Länk till studien](#)

Hjort t., (2009) *Skälig levnadsnivå i Malmö - Om handläggning och bedömning av socialbidragsärenden*, Diskussionsunderlag till Malmökommissionen [Länk till studien](#)

Arbetsmarknadsförvaltningen och Socialförvaltningen i Stockholms stad (2014), *Användarmanual för initial bedömning*, [Länk till studien](#)

Storstädernas verksamhetsrevision av ekonomiskt bistånd

Malmö stad gjorde 2014 en fördjupad granskning av försörjningsstöd. [Länk till rapporten](#)

Stockholm gjorde en fördjupad granskning av stadsdelsnämndernas interna kontroll avseende utbetalning av försörjningsstöd. Blir offentlig våren 2016.

Göteborg stad gjorde 2013 en granskning av rutiner för utbetalning av ekonomiskt bistånd. [Länk till studien](#)

Statliga utredningar

SOU 2015:44, Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd - Betänkande av Utredningen om stöd och krav avseende arbetslösa personer som tar emot ekonomiskt bistånd [Länk till utredningen](#)

SOU 2007:2 *Från socialbidrag till arbete* [Länk till utredningen](#)

Öhrlings PricewaterhouseCoopers (2007) *Orsaker till felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd från kommunerna* Rapport 2 februari 2007, Delegationen mot felaktiga utbetalningar [Länk till studien](#)

Socialdepartementet

Regeringens proposition 2015/16:136, *Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd* [Länk till propositionen](#)

(2014) *Uppdrag att utveckla en modell för systematisk uppföljning av socialtjänstens arbete med mottagare av ekonomiskt bistånd* [Länk till uppdraget](#)

(2012) *Jobbstimulans inom det ekonomiska biståndet mm.DS 2012:26* [Länk till promemorian](#)

Arbetsförmedlingen

Kartläggning av samverkansformer mellan socialtjänsten och Arbetsförmedlingen
Regeringsuppdrag S2014/3701/FST [Länk till kartläggningen](#)

Socialstyrelsens rapporter

Socialstyrelsen (2016) *Individ- och familjeomsorg – Lägesrapport 2016*,
Artikelnummer 2016-2-22 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2016) *Jobbstimulans inom ekonomiskt bistånd - En uppföljning*,
Artikelnummer 2016-1-4 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Förutsättningar för att etablera en evidensbaserad praktik i socialtjänsten - En intervjustudie med chefer inom socialtjänsten*, Artikelnummer 2015-6-34 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Fritidspeng för barn i hushåll med försörjningsstöd Beskrivning av kommunernas arbete med reformen* Artikelnummer 2015-5-5 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2015*, Artikelnummer 2015-2-51 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Riksnormen för ekonomiskt bistånd 2006–2016*, Artikelnummer 2015-10-14 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Socialtjänsten - Förutsättningar för kunskapsstyrning*.
Artikelnummer 2015-1-43 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2015) *Beaktande av barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd - En fallstudie av tre socialförvaltningar*, 2015-1-46 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2014) *Manual för FREDAs Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*, Artikelnummer 2014-6-15 [Länk till manualen](#)

Socialstyrelsen (2013) *Arbetsfrämjande insatser och avslutsorsaker för ekonomiskt bistånd Resultat från en testinsamling våren 2013*, Artikelnummer 2013-10-29 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2012), *Kartläggning om skälig levnadsnivå Överensstämmelse mellan SOSFS 2003:5 och kommunernas styrdokument för ekonomiskt bistånd*,
Artikelnummer 2012-1-24 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2012) *Möjlighet att inhämta uppgifter om felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd - En analys av förutsättningar, problem och möjligheter*,
Artikelnummer 2012-2-23 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2011) *Svensk och internationell forskning om sociala interventioners effekter*, Artikelnummer 2011-4-17 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2011) *Debatten om Dodofågeln's dom*, Artikelnummer: 2011-4-15 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2010) *Tillgänglighet ur ett funktionshindersperspektiv - En undersökning bland socialkontor och vårdcentraler*, Artikelnummer 2010-5-6 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2009) *Normer för ekonomiskt bistånd (socialbidrag) 1985–2005*,
Artikelnummer 2009-9-24 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2008) *FoU-enheter med inriktning mot individ och familjeomsorgen – en uppföljning*, Artikelnummer 2008-123-3 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2005) *Förutsättningar för socialbidragsarbete – en jämförelse mellan fyra kommuner*, Artikelnummer 2005-112-7 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2003) *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd*,
Artikelnummer: 2003-109-1 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (2003) *Brukarmedverkan i socialtjänstens kunskapsutveckling*, Artikelnummer 2003-110-10 [Länk till rapporten](#)

Socialstyrelsen (1998) *Uppsalamodellen och socialbidragstagarna - En effektutvärdering*, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS), Artikelnummer 1998-09-001 [Länk till rapporten](#)

Aktivering och FIA Jenny Nybom [Länk till presentationen](#)

Socialstyrelsens löpande statistik

Årlig redovisning av Öppna jämförelser [Länk till Öppna jämförelser](#)

Månadsvis ([länk](#)) och årsvis ([länk](#)) redovisning av statistik över belopp samt antal biståndsmottagare och biståndshushåll

Årlig rapport av statistik över försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd [Länk till statistiken](#)

Tillgång till statistikdatabasen för egna analyser [Länk till statistikdatabasen](#)

Socialstyrelsens handbok samt föreskrifter och allmänna råd

Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten. [Länk till handboken](#)

Allmänna råd om ekonomiskt bistånd SOSF 2013:1 [Länk](#)

Socialnämndernas skyldighet att lämna statistiska uppgifter om ekonomiskt bistånd Grundförfattning HSLF-FS 2015:30 [Länk](#)

Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5) [Länk](#)

Våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) [Länk](#)

Samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård (SOSFS 2005:27) [Länk](#)

Lex Sarah (SOSFS 2011:5) [Länk](#)

Sveriges kommuner och landsting (SKL)

SKL (2015) *Överenskommelse om myndighetssamverkan för effektiv informationsförsörjning inom området för ekonomiskt bistånd* [Länk till rapporten](#)

SKL (2015) *Rena fakta om välfärden*, ISBN: 978-91-7585-304-8 [Länk till rapporten](#)

SKL (2015) *Rekryteringsläget inom socialtjänsten – Barn och unga samt ekonomiskt bistånd*, ISBN-nummer: 978-91-7585-323-9 [Länk till rapporten](#)

SKL (2015) *När brukare och patienter blir medskapare – en lönsam historia En idébok om brukar och patientmedverkan som inslag i kommuners, landstings och regioners styrning* [Länk till rapporten](#)

SKL (2014) *Leda för Resultat IV Korta sammanfattningar av deltagande kommuners utvecklingsarbeten, 2013- 2014*, ISBN: 978-91-7585-187-7 [Länk till rapporten](#)

SKL (2013) *En vägledning – e-tjänster i socialtjänsten – Kommunal e-hälsa* [Länk till rapporten](#)

SKL (2013) *Kartläggning av utvecklingsbehov inom verksamhetsområdet ekonomiskt bistånd* [Länk till rapporten](#)

SKL (2013) *Att bryta mönster, Om sex kommuners framgångsrika arbete med ekonomiskt bistånd* [Länk till rapporten](#)

SKL (2012) *Kommunernas arbetsmarknadsinsatser enkätstudie 2012* [Länk till rapporten](#)

SKL (2011) Gör rätt från dag ett ekonomiskt bistånd till långvarigt sjuka bidragsmottagare och personer utförsäkrade från Försäkringskassan, ISBN-nummer:978-91-7164-669-9 [Länk till rapporten](#)

SKL (2011) *Kommunerna och arbetsmarknadspolitiken – en redogörelse för aktuell lagstiftning och samverkansformer* [Länk till rapporten](#)

SKL (2010) *Ekonomiskt bistånd till hushåll under 25 år*, ISBN: 978-91-7164-512-8 [Länk till rapporten](#)

SKL (2010) *Internationella exempel på samordning* [Länk till rapporten](#)

SKL (2009) *Broar till egen försörjning: exempel från Göteborg, Malmö och Söderhamn*, ISBN-nummer: 978-91-7164-456-5 [Länk till beställning av rapporten](#)

SKL (2009) *Rätt utbetalning till Rätt person vid Rätt tillfälle med Rätt belopp*, Best nr: 5191 [Länk till rapporten](#)

SKL (2009) *Matcha eller rusta? Arbetsförmedlingens framtida insatser för nyanlända invandrare*, ISBN 978-91-7164-490-9 [Länk till rapporten](#)

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket (2015) *Socialsekreterare - Korta arbetskadefakta Nr 1/2015* [Länk till broschyren](#)

Arbetsmiljöverket (OKLART ÅR) Vi inspekterar socialsekreterarnas förändrade arbetsförhållanden För att uppmärksamma den organisatoriska och sociala arbetsmiljön [Länk till broschyren](#)

IVO

Svårt att förverkliga barnens bästa? Om barnperspektivet vid beviljande av ekonomiskt bistånd [Länk till rapporten](#)

IVO (2014) *Förhandsbedömningar i socialtjänsten – ett riskområde - Rapport från ett pilotprojekt i Sörmland våren 2014*, Artikelnummer 2014-18 [Länk till rapporten](#)

IFAU

Benmarker H., O. Nordsström Skans & U. Vikman (2012) *Tidigarelagda obligatoriska program för äldre långtidsarbetslösa – erfarenheter från 1990-talet* IFAU Rapport 2012:7 [Länk till studien](#)

Mörk, E. och L Liljeberg (2011) *Fattig, sjuk och arbetslös – en beskrivning av personer mellan stat och kommun*. IFAU Rapport 2011:17 [Länk till studien](#)

Dahlberg M., E. Mörk & K. Thorén (2013) *Jobbtorg Stockholm – resultat från en enkätundersökning* [Länk till studien](#)

Dahlberg M., K. Edmark & J. Hansen (2009) *Fattigdom i folkhemmet – från socialbidrag till självförsörjning* IFAU Rapport 2009:04 [Länk till studien](#)

Edmark K. & K. Hanspers (2011) *Går socialbidrag i arv? En analys av svenska syskondata* IFAU Rapport 2011:29 [Länk till studien](#)

Mörk E., (2011) *Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?* IFAU Rapport 2011:29 [Länk till studien](#)

Persson A., U. Vikman (2010) *In- och utträdeseffekter av aktiveringskrav på socialbidragstagare* IFAU Rapport 2010:7 [Länk till studien](#)

van den Berg G.J., A. Uhlendorff & J. Wolff (2013) *Sanctions for young welfare recipients* IFAU Working paper 2013:26 [Länk till studien](#)

Master- och magisteruppsatser

(examinerade 2008 – 2016 och publicerade på www.uppsatser.se)

Andersson M., (2009) ”Karlstads Matchning” - från bidrag till jobb, En studie om svensk arbetsmarknads- och integrationspolitik samt en utvärdering av ett integrationsprojekt i Karlstads kommun [Länk till studien](#)

Asp A., (2012) *Missbrukares rätt till ekonomiskt bistånd - En rättssociologisk studie* [Länk till studien](#)

Belander K., (2014) *Försörjningsstöd och lokalsamhälle En explorativ studie om låga försörjningsstödkostnader i Säffle kommun* [Länk till studien](#)

Bergwall E., (2011) *Det ekonomiska biståndets villkor* [Länk till studien](#)

Hoff (2015) *Spelets regler - Arbetsmiljö och verksamhetsstyrning i Socialtjänsten* [Länk till studien](#)

Hussénius K., (2015) Problematiska mönster eller enskilda problem? En kvantitativ studie av kön och problembedömningar i socialtjänstens handläggning av ekonomiskt bistånd [Länk till studien](#)

Högberg L. (2008) *Aktiveringskrav – rätt incitament? En ekonometrisk studie av aktiveringskravens effekt på socialbidragstagare* [Länk till studien](#)

Johansson R. (2010) *Jobbsökningskompetens för anställningsbarhet - om deltagande i en kompetenshöjande verksamhet* [Länk till studien](#)

Jetullahu L., & N. Björck, (2009) *Vad då ekonomiskt utsatt?* [Länk till studien](#)

Johansson R., (2010) *Jobbsökningskompetens för anställningsbarhet - om deltagande i en kompetenshöjande verksamhet* [Länk till studien](#)

Kähäri M., (2009) *Socialtjänst i förändringens tidevarv - målmedvetna politiker visar vägen?* [Länk till studien](#)

Lave H., (2012) “Ibland tror jag att de tänker att... att det kanske bara är pengar” - En studie om socialsekreterares upplevelser kring yrkesstatus och karriärmöjligheter inom Ekonomiskt bistånd [Länk till studien](#)

Lindau N., (2012) ”... pengarna är ju så att säga BLODET I KROPPEN, utan pengar funkar väldigt lite annat” – Om pengars betydelse för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd [Länk till studien](#)

Lindgren S., & M. Spinord (2009) *En kvalitativ studie om brukares erfarenheter av socialtjänstens försörjningsstöd (ej tillgänglig på internet)*

Lingonblad Å., (2015) *Ekonomiskt bistånd – En kvalitativ studie om bidragande bakgrundsfaktorer* [Länk till studien](#)

Mideljung M., (2012) *Underårigas möjligheter till bistånd utan vårdnadshavares samtycke enligt socialtjänstlagen* [Länk till studien](#)

Niklasson H., (2010) *Det (in)formella mötet som formas och formar – En kvalitativ studie om handläggare och klienters upplevelser av interaktionen i utredningsarbetet inom försörjningsstöd* [Länk till studien](#)

Nilsson K., (2010) *Aktiveringspolitikens medborgarskap Närbyråkraternas syn på individens rättigheter och skyldigheter* [Länk till studien](#)

Nilsson M., (2008) *Aktiveringspolitikens effektivitet - En undersökning om aktiveringskrav och dess påverkan på individers benägenhet att träda in i socialbidragstagande* [Länk till studien](#) SAKNAS I NVIVO-filen

Ornstein L., (2013) *Ekonomiskt bistånd till barnfamiljer - skälig levnadsnivå och barnperspektiv* [Länk till studien](#)

Rudnert U., (2011) *Försörjningsstöd, arbetsmetoder och organisering – en fallstudie* [Länk till studien](#)

Sevemark P., (2011) *Vad är ekonomiskt bistånd? – En teoretisk ingång till praktiken*
[Länk till studien](#)

Kandidatuppsatser

(examinerade 2015 och publicerade på www.uppsatser.se)

Bartunek J., (2015) Socialsekreterares tolkningar av begreppet uppehållsrätt [Länk till studien](#)

Becke S. (2015) Myndighetsutövandets baksida – En kvalitativ studie om socialsekreterares upplevelser av hot, kränkningar och respektlöshet inom ekonomiskt bistånd. [Länk till studien](#)

Becker J., & N. Myllyniemi (2015) Kompetenshöjande insats vägen till självförsörjning? - en kvalitativ studie om unga vuxnas deltagande i kompetenshöjande verksamhet [Länk till studien](#)

Berggren M., & J. Hallner (2015) *Mjuka kvinnor och hårda män Socialsekreterares konstruerande av kön* [Länk till studien](#)

Bjurmell A., & S. Persson (2015) *Att vara medskapare genom användarinvolvering - En kvalitativ studie i samarbete med Eskilstuna kommun* [Länk till studien](#)

Boholm I., & T. Sengul (2015) Varför hamnar ungdomar respektive vuxna i ett behov av ekonomiskt bistånd? En kvalitativ studie om hur socialsekreterare som handlägger ekonomiskt bistånd för ungdomar respektive vuxna beskriver orsaker till biståndsbehovet hos sina klienter [Länk till studien](#)

Eliasson T., (2015) En kvalitativ studie om hur socionomer som arbetar på ekonomiskt bistånd påverkas av New Public Management i det dagliga arbete [Länk till studien](#)

Johanna Johansson & Malin Kivisrand (2013) *Flykten från socialtjänsten - En kvantitativ studie om socialsekreterares arbetssituation*, Kandidatuppsats vid institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet, [Länk till studien](#)

Hassan L. & S. Neama (2015) Ett liv på försörjningsstöd - En kvalitativ studie om socialsekreterares erfarenheter av och perspektiv på arbetsföra klienters långvariga behov av försörjningsstöd. [Länk till studien](#)

Kadir S., & A. Käller (2015) Hur uppfattas mentorskapet för nytexaminerade socionomer? En kvalitativ studie om hur erfarna socialsekreterare uppfattar mentorskapet för nytexaminerade socionomer inom socialtjänsten? [Länk till studien](#)

Karlsson A. (2015) *Kvinnan utanför välfärden – en redogörelse för ekonomiskt bistånd och dess relation till familjen* [Länk till studien](#)

Nelander Ekehage I., & A. Leicht (2015) ”...Alltså, det är inte kravlöst. Att få försörjningsstöd.” En intervjustudie av ekonomihandläggares arbete med personer med missbruk [Länk till studien](#)

Persson L., & A. Rivera (2015) Mannen som norm – En kvalitativ studie om hur de administrativa rutinerna påverkar kvinnorna vid familjeansökan av ekonomiskt bistånd [Länk till studien](#)

Tsang L., & D. Väilä (2015) *Unga vuxna med försörjningsstöd - En studie om det villkorade vuxenblivandet* [Länk till studien](#)

Fackförbunden

Vision (2015) Vision om en god introduktion [Länk till rapporten](#)

SSR (2015) Författare Stina Andersson, *Kartläggning socialsekreterare 2014* [Länk till rapporten](#)

Vision (2014) Författare Pia Tham, *Prövning och profession – En kunskapsöversikt om arbetsbelastningen i socialtjänsten* [Länk till rapporten](#)

Vision (2013) *Arbeta smartare – få tredubbel vinst, Ett projekt inom socialtjänsten i Gävle* [Länk till rapporten](#)

Vision (2013) *Stolthet och profession - En rapport om arbetsvillkoren för socialsekreterare och biståndshandläggare i socialtjänsten.* [Länk till rapporten](#)

Övriga

Universitetskanslerämbetet (2014) *Kvalitetsutvärdering 2013-2014 av socionomexamen och generella examina i socialt arbete närliggande huvudområden* [Länk till rapporten](#)

Brunnberg E. (2013) *Om socionomutbildningar, forskarutbildningar och samtliga avhandlingar i socialt arbete 1980-2012 - Förteckning över samtliga doktors- och licentiatavhandlingar i socialt arbete i Sverige* [Länk till rapporten](#)

Bilaga 4 - Diskussionsunderlag första referensgruppsmötet

GRUNDUTBILDNING: Vad vet vi idag om utbildningsbakgrunden hos socialsekreterare som arbetar med ekonomiskt bistånd i Sveriges kommuner?

- Vilken utbildningsbakgrund har socialsekreterarna?
- I hur stor utsträckning anställs personer utan socionomutbildning och har denna andel ökat över tid?
- Finns det kompetensutvecklingsplaner i de fall personer utan socionomutbildning anställs?
- Hur mycket och på vilket sätt berör socionomutbildningen områden som är relevanta för socialsekreterarna inom ekonomiskt bistånd?
- Hur uppfattar arbetsgivarna att utbildningarnas innehåll motsvarar behoven?
- Hur uppfattar nyanställda socialsekreterare att utbildningen klarat av att förbereda dem på sitt yrke?
- Vilka slutsatser kan dras när det gäller faktorer som är relevanta för ett utvecklingsarbete (hindrande eller möjliggörande faktorer samt goda exempel)

REKRYTERING: Vad vet vi om hur Sveriges kommuner idag arbetar med rekrytering och introduktion av socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd?

- Hur sker introduktionen till arbetet? (Hur lång är den? Vad innehåller den? Finns introduktionsplaner? Är de utvärderade?)
- Hur ser anställningsformerna ut för socialsekreterarna och har de ändrats över tid? (visstid, tidsbegränsad, konsulter)
- Hur stor är personalomsättningen bland socialsekreterarna?
- Hur stor andel är nyanställda?
- Hur stor är personalomsättningen i jämförelse med andra grupper?
- Vad kan vi lära från tidigare studier när det gäller orsaker till personalomsättningen inom yrkesgruppen?
- De som byter tjänst, vad går de vidare till (nytt jobb/föräldraledighet osv.?)
- Upplever cheferna att det är svårt att rekrytera ny personal?
- Hur ofta uppstår ett ”underskott” i verksamheterna när tjänster av olika skäl inte tillsätts omgående?
- Hur ofta förekommer ”överanställningar” för att motverka framtida rekryteringsbehov?
- Vilka slutsatser kan dras när det gäller faktorer som är relevanta för ett utvecklingsarbete (hindrande eller möjliggörande faktorer samt goda exempel)

ARBETSVILLKOR: Vad vet vi idag om arbetsvillkoren för de socialsekreterare som i Sveriges kommuner är verksamma inom ekonomiskt bistånd?

- Hur är försörjningsstödsverksamheterna organiserade i Sverige idag?
- Hur många ärenden ansvarar vanligen en socialsekreterare för?
- Vad vet vi om hur olika typer av ärenden (ex med olika arbetstygnd) fördelas mellan socialsekreterarna?
- Hur ser sjukskrivningstalen ut inom yrkesgruppen?
- Hur upplever socialsekreterarna sin arbetsmiljö?
- Vilka karriärmöjligheter finns för socialsekreterare inom området?
- Vilka kompetensutvecklingsmöjligheter ges yrkesgruppen?
- Vilken typ av och i vilken omfattning finns handledning för socialsekreterarna? (processtöd, metodhandledning, extern handledning)
- Vilket administrativt stöd finns för socialsekreterarna?

- Hur uppfattar socialsekreterarna att datasystemen fungerar?
- Vilken löneutveckling har socialsekreterarna inom ekonomiskt bistånd?
- Hur upplever socialsekreterarna delaktigheten på arbetsplatsen?
- Finns det i Sveriges kommuner rutiner för det löpande arbetet vid sjukdom/semestrar (Vikarier/kollegor)
- Vilka slutsatser kan dras när det gäller faktorer som är relevanta för ett utvecklingsarbete (hindrande eller möjliggörande faktorer samt goda exempel)

ARBETSSÄTT/METODER: Vad vet vi idag när det gäller hur socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd arbetar och vilka utredningsmetoder de använder?

- Hur arbetar socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd?
- Vilka målgrupper arbetar de med (unga, missbrukare, psykisk ohälsa osv.)?
- Hur är kontakten med klienterna organiserad (strukturerad, löpande, upp till klienten, brevansökningar)?
- Finns mottagningsgrupper?
- Hur mycket tid läggs på olika arbetsuppgifter?
- Hur stor andel av arbetstiden läggs på att utöva kontroll av klienten (kontoutdrag, jobbsökarlistor, kvitton, etc.)
- Hur sker vanligen samordningen med andra enheter?
- Hur sker vanligen samverkan med andra kommunala aktörer?
- Hur sker vanligen samverkan med andra regionala eller statliga aktörer (ex. FK, SFI, Skolan, Sjukvården, Kriminalvården)
- Vilka utredningsmetoder använder socialsekreterarna i klientmötet?
- Vilka utredningsmetoder och instrument finns?
(Skattningsskalor/utredningsinstrument som DUR/ASI/FIA/SUE)?
- Används standardiserade bedömningsinstrument?
- Vilka rutiner finns kring återansökningar?
- Vilka rutiner finns för uppföljning av klienten?
- Vilka verktyg/stöd finns för att fånga upp ett eventuellt missbruk/våld i nära/heder/barnperspektiv?
- Vilken kunskapsgrund har de utredningsmetoder som används?
- Vilka slutsatser kan dras när det gäller faktorer som är relevanta för ett utvecklingsarbete (hindrande eller möjliggörande faktorer samt goda exempel)

OMVÄRLDSFAKTORER: Vad vet vi idag om vilka omvärldsfaktorer som påverkar socialsekreterarnas arbete?

- Vilka faktorer i omvärlden påverkar socialsekreterarnas arbete? (förändringar i målgruppens sammansättning, arbetsmarknad, konjunktur, välfärdssystemen osv.)
- Vad kan vi anta om utvecklingen av dessa faktorer över tid?

Bilaga 5 - Diskussionsunderlag andra referensgruppsmöte

Dokumentets syfte

Detta dokument syftar till att skapa ett strukturerat diskussionsunderlag till andra och sista referensgruppsträffen den 12/5 2016 i projekt *Hållbart arbetsliv – Socialsekreterarrollen i utveckling*. Dokumentet ska endast användas inför och under denna träff för att underlätta diskussioner kring prioritering och utformning av konkreta utvecklingsprojekt. Det som presenteras nedan ska enbart betraktas som idéer och inte som färdiga förslag.

Frågor som referensgruppen ska diskutera

Det övergripande syftet med referensgruppens andra träff är att hjälpa till att utforma hur nästa steg i ett utvecklingsarbete ska se ut. I huvudsak är det två frågor som projektgruppen vill ha hjälp av referensgruppen att besvara:

- Om vi bara skulle kunna realisera tre av dessa idéer, vilka är viktigast?
- På vilka sätt skulle idéerna kunna vidareutvecklas?

Övergripande problem som projekt Hållbart arbetsliv arbetar med att förbättra
Socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd uppfattas av många ha bristfälliga förutsättningar att kunna utföra ett gott arbete. Yrket sägs ha låg status, hög personalomsättning och man upplever sig sakna systematik i arbetet samt tillräckligt med verktyg för att kunna fylla sitt uppdrag. Många omvärldsfaktorer försvårar ytterligare verksamheternas villkor. Idag har exempelvis många av de som söker försörjningsstöd arbetslöshet som främsta försörjningshinder. Med bättre förutsättningar skulle verksamheterna inom ekonomiskt bistånd och de verksamma socialsekreterarna bättre kunna bistå dessa grupper att närma sig arbetsmarknaden. På så vis kan socialtjänsten bidra till att möta ett kompetensförsörjningsbehov inom välfärdens organisationer och motverka social exkludering hos målgrupperna.

Fem områden vilka bedöms som centrala för att bemöta det övergripande problemet:

Fem områden har av referensgruppen prioriterats som särskilt viktiga för att bemöta det övergripande problemet. Dessa områden är: (i) introduktion av nyanställda socialsekreterare, (ii) kompetensutvecklings- och karriärmöjligheter för anställda socialsekreterare, (iii) tillgång till systematiska och kunskapsbaserade arbetssätt och arbetsverktyg, (iv) fungerande samverkan samt (v) brukarperspektiv i arbetet. Nedan diskuteras varje område för sig och formuleringen av konkreta utvecklingsprojekt påbörjas.

Följeforskning

Ett framtida utvecklingsarbete kommer att behöva stöd av utvärderare/följeforskare för att skapa förutsättningar att bidra till ökad kunskap. Utformningen av detta stöd beror på den slutliga utformningen av utvecklingsprojektet och specificeras därför inte närmare nedan.

Område 1: *Introduktion av socialsekreterare*

Problem: Verksamheterna har hög personalomsättning. Personal som anställs saknar ofta relevanta yrkeskunskaper. Stort ansvar för att ge yrkeskunskap hamnar på arbetsgivarna. Många verksamheter saknar en systematik i hur introduktionen av nyanställda går till. Resurser att utveckla och implementera en systematik saknas (framförallt i mindre kommuner).

- Idé A: Utveckla ett sammanhållet och strukturerat inskolnings- och introduktionsprogram för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd som skapar samordningsvinster för kommunerna, en högre kvalitet i handläggningen och en mer hållbar arbetsorganisation. Inom många kommuner och regioner i landet (exempelvis i Göteborgsregionen/GR) har det utvecklats ett motsvarande program inom område barn och unga. Detta arbete kan fungera som inspiration för ett motsvarande program inom ekonomisk bistånd (se förklaring nedan).
- Idé B: Utveckla i samverkan med lärosätena ett aspirant-/traineeprogram för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd som kan förbättra kontakten mellan lärosäten, studenter och arbetsgivare. Ett sådant program kan även bidra till att utbildningen i högre grad anpassas utifrån arbetslivets behov. Utgå från erfarenheterna av detta i bland annat Norrköping och Linköping (se mer i förklaring nedan).
- Område 2: Kompetensutvecklings- och karriärmöjligheter*
- Problem: Bilden av vad yrket innebär är otydlig och förenklad. Yrket har en oförtjänt låg status. Det saknas oftast karriärmöjligheter för socialsekreterarna. Allt detta påverkar viljan att stanna i yrket och bidrar således till en hög personalomsättning.
- Idé C: Utveckla en kompetenstrappa som synliggör olika steg/faser för de yrkesverksamma socialsekreterarna. Vilken kompetens krävs och vilka uppdrag har socialsekreterare vanligtvis i de olika stegen i denna trappa? Kunskap om metoder i socialt arbete och forskningsresultat bör premieras i denna trappa. Utgå från tidigare erfarenheter inom området Barn och unga (se mer i förklaring nedan).
- Idé D: Utveckla ett sammanhållet kompetensutvecklingsprogram (som bygger vidare på introduktionsprogrammet) och utgår från kompetenstrappan. En inventering av nuvarande kompetensutvecklingsmöjligheter är då nödvändig. Vilka möjligheter finns idag för socialsekreterare att nå den förväntade kompetensnivån som specificeras i kompetenstrappan? Vilken utbildning saknas och vem tillhandhåller/kan tillhandahålla denna utbildning?
- Idé E: Skapa ett utvecklingsprojekt med kompetensutvecklingsinsatser för chefer och arbetsledare.
- Område 3: Arbetssätt och arbetsmetoder*
- Problem: Det finns en brist på mer generella, systematiska och kunskapsbaserade metoder inom området ekonomiskt bistånd (utredning/kartläggning/bedömning). Utvecklingsarbete pågår men kunskapen om dessa metoders existens, lämplighet och effekter är bristfällig runt om i landet. Lokala utvecklingsprojekt utifrån kommunala behov och intressen försvårar att dra generella slutsatser. Samordning är önskvärd för att möjliggöra utveckling av kunskapsbaserade metoder.
- Idé F: Skapa ett utvecklingsprojekt som systematiskt provar framtagna metoder för kartläggning/utredning/bedömning (exempelvis Instrument X eller Initial bedömning, se mer nedan) av målgruppernas behov. Designa detta projekt så jämförelser blir möjliga, exempelvis genom att använda tvillingkommuner vilka får prova olika arbetssätt/metoder. Arbetet bör också svara på om det finns

behov av en enhetlig struktur för utredning, dokumentation och uppföljning motsvarande BBIC/IBIC.

- Idé G: Skapa ett utvecklingsprojekt med syfte att utvärdera vilket administrativt eller annat stöd som socialsekreterare behöver i sitt arbete. Utgå från SKLs enkät om rekryteringsläget (se mer om denna i förklaring nedan). Utforma och inför nya tjänster på ett antal försörjningsstödsenheter där sådana tjänster idag inte finns. Identifiera relevanta variabler och mäta före, under och efter införandet av tjänsterna.
- Idé H: Skapa ett utvecklingsprojekt som bygger på och vidareutvecklar metoder/arbetsätt för försörjningsstödsomtagare med arbetslöshet som främsta försörjningshinder (exempelvis enligt Trelleborgsmodellen, förstärkt coachstöd eller andra goda exempel). Ange ett prestationsbaserat mål som säger att x personer eller x andelar av försörjningsstödsomtagarna ska komma i arbete.
- Idé I: Skapa ett utvecklingsprojekt gällande digitalisering. Det kan till exempel gälla SSBTEK eller biståndsansökningar via webb.

Område 4: Samverkan

- Problem: Både intern och extern samverkan lyfts fram som utmaningar för verksamheterna och vanliga utmaningar i samverkan lyfts fram, exempelvis olika problembilder och frikoppling mellan behov och mandat/resurser. Främst framhålls gränssnittet mot landstinget skapa problem. Avsaknad av strukturerade arbetsätt/metoder framhålls av flera försvåra samverkan.
- Idé J: Intensifiera implementeringen av SIP (Samordnad individuell plan) med utbildningsinsatser för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd (se mer i förklaring nedan).
- Idé K: Initiera ett utvecklingsarbete med syfte att stärka samarbetet inom ramen för Finsam. Ta utgångspunkt i de slutsatser som dragits inom den del av förstudien som handlat om Finsam (med avseende på lämpliga metoder/arbetsätt). Involvera ett antal kommuner och ett samordningsförbund i arbetet.

Område 5: Brukarperspektivet

- Problem: Brukarperspektivet inom ekonomiskt bistånd har varit eftersatt. Systematiken i arbetet har varit svag men visst utvecklingsarbete pågår dock.
- Idé L: Utvärdera om och i så fall hur resultat från SKLs nationella brukarundersökning (se förklaring nedan) tas tillvara inom försörjningsstödsverksamheterna. Kan socialsekreterare och deras chefer ta om hand informationen och utveckla verksamheterna med grund i resultaten? Blir verksamheterna bättre ur ett brukarperspektiv på grund av brukarundersökningen?
- idé M: Bedriv ett fokuserat arbete i ett antal kommuner med ökad brukarinvolvering i kvalitetsarbetet. På vilket sätt kan brukarinvolvering bidra till en bättre verksamhet (se mer nedan)?

Förklaringar

Idé A: Aspirant- och traineeprogram

Ett utvecklingsarbete som skulle kunna vara intressant att lyfta är samarbete mellan utbildningsanordnarna och verksamheterna för ekonomiskt bistånd.

Aspirantprogrammet utgör ett sådant där representanter för socionomprogrammet och arbetsmarknadskontoret i Norrköping (där socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd är placerat) samarbetar. Samarbetet innebär att kommunen rekryterar socionomstudenter i slutet av deras utbildning vilka parallellt med studierna ges möjlighet att arbeta minst tio timmar per månad samt att de garanteras sommarjobb. På så vis förbereds studenterna för ett viktigt socialt arbete. Enligt en utvärdering gjord av Norrköpings kommun fungerar modellen med aspiranttjänster bra och ”Arbetet med ekonomiskt bistånd har fått bättre rykte bland socionomstudenterna.” Linköpings kommun har också börjat arbeta med aspiranttjänster som modell.

[Länk till studie som skriver om aspirantprogrammet \(och annat om introduktion\)](#)

Idé B: Kommungemensamt arbete med introduktion

Storstädernas representanter beskriver i intervjuerna hur de arbetar med att samla ett kommunövergripande material för introduktionen med möjlighet att anpassa utifrån stadsdelens/områdets behov. En mindre kommun har inte samma möjligheter utan behöver en annan arena för att uppnå sådana samordningsvinster. Ett exempel på en samordningsprocess av denna sort är det introduktionsprogram som tagit fram inom Göteborgsregionens kommunalförbund för området Barn och unga. Där finns idag en kommungemensam handlingsplan för introduktion och fortbildning för personal som arbetar med myndighetsutövning i den sociala barn- och ungdomsvårdens (GR 2016) samt ett strukturerat inskolnings- och introduktionsprogram för nya socialsekreterare.

[Länk till introduktionsprogrammet](#)

Idé C: Kompetenstrappa

Studier inom området Barn och unga pekar på att det är relevant att se yrkesutvecklingen som en process med olika faser men att denna trappa behöver vara förankrad i teori och praktik. Det påpekas också att den inte får vara för komplicerad att använda.

[Länk till studie från området Barn och unga](#)

Idé F: Utvecklingsprojekt – metodutvärdering

Instrument X

Instrument X är tänkt att användas som utrednings- och beslutsunderlag vid nybesök och nysamtal vid försörjningsstödsenheter inom kommunala verksamheter. Verktuget anges vara ett ”standardiserat frågeformulär och en strukturerad process för framförallt nybesök inom ekonomiskt bistånd.” Målgruppens behov för att bli självförsörjande bedöms, till exempel undersöks vilka insatser från aktörer som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan som kan behövas. Instrumentet innehåller även en genomförandeplan vilken utvärderas kontinuerligt. Hur kommuner arbetar med att strukturerat bedöma och kartlägga individens förutsättningar till egen försörjning till exempel, instrument X, beror också på hur organiseringen och ansvarsfördelningen är mellan försörjningsstöd och arbetsmarknadsenheter. En modell för kategorisering av behov har även utformats för att möjliggöra mer riktade insatser, få fram statistik för olika behovsgrupper och för organiseringen av arbetet. Instrument X används även ihop med MI, Motiverande samtal, för att göra klienter mer delaktiga i processen. En samslagning av Instrument X och MI har gett upphov till en ny utredningsutbildning, MIX, för ökad brukardelaktighet.

[Länk till beskrivning av Instrument X](#)

[Länk till en studie om metoden](#)

Initial bedömning

I Stockholm stad har sedan 2012 ett utrednings-, dokumentation – och bedömningsinstrument utvecklats som kallas för Initial bedömning (IB) i samverkan mellan försörjningsstödsenheter och Jobbtorgen. Instrumentet ska användas vid telefonintervju i mottagningsfunktion, vid nybesök samt uppföljningsbesök. Syftet med instrumentet är att synliggöra klienternas behov tidigt för att på så sätt kunna anpassa insatserna därefter. Att samma underlag används för utredning, dokumentation och bedömning ska bidra till att processen blir mer genomskinlig samt en ökad delaktighet för alla involverade parter.

[Länk till manualen i IB](#)

[Länk till socialstyrelsens beskrivning av BBIC.](#)

Idé G:

Se SKLs rapport *Rekryteringsläget inom socialtjänsten – Barn och unga samt ekonomiskt bistånd*. [Länk till rapporten](#).

Idé H: Metoder för att hjälpa försörjningsstödmottagare med arbetslöshet som främsta försörjningshinder

I Trelleborg ligger ekonomiskt bistånd under arbetsmarknadsnämnden. Ledord för arbetet är snabba processer och arbetsplats först. Dagen efter ansökan om ekonomiskt bistånd får den sökande både ett möte med en arbetsmarknadshandläggare och beslut på sin ansökan. Ekonomihandläggaren har en administrativ funktion och träffar inte klienterna, det är istället arbetsmarknadshandläggarens roll. Merparten av ansökningarna om ekonomiskt bistånd sker elektroniskt och istället för att kontrollera handlingar görs stickprov av ca 10 % av klienterna varje månad. De olika handläggarna har inte kontakt men arbetar i samma system där planering och uppföljning dokumenteras. Trelleborg har inget socio-nomkrav då arbetsmarknadsnämnden arbetar efter principen att låta de 85 % som står nära arbetsmarknaden styra arbetet istället för de 15 % som är i minoritet. För att stödja sina klienter till en mer långsiktig självförsörjning har kommunen upparbetat ett nära samarbete med företag istället för att satsa på sysselsättningsverksamheter.

[Länk till information om Trelleborgsmodellen](#)

Idé J: Intensifiera implementering av SIP

Samordnad individuell plan (SIP) är en plan som ska upprättas tillsammans med brukare om de har behov av insatser från både socialtjänst och hälso- och sjukvård och om det finns behov av samordning.

[Länk till mer om SIP](#)

Förslag L/M: Brukarperspektivet

SKL genomförde 2014 den första nationella brukarundersökningen för individ- och familjeomsorgen i samarbete med Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). Hösten 2015 skickades en ny enkät ut. Kommunerna kommer att kunna jämföra sina resultat i Kolada. Resultat från undersökningen planeras även att tas med som kompletterande mått i Kommunens Kvalitet i Korthet (KKiK).

[Länk till mer information](#)

[Länk till studie om brukarmedverkan](#)

Resultatet av referensgruppens andra möte

Förändringsteori för utvecklingsidé (F+G) – Systematiskt prova och utvärdera utredningsmetoder		
Vilka resurser behövs? (aktörer, professioner)	Vad ska göras? (Vilka aktiviteter behöver sättas igång och avslutas)	Vad ska detta leda till på kort och lång sikt? (Vad förväntas blir resultatet av aktiviteterna?)
Socialsekreterare Kommuner som har metoder Universitet och högskolor Kommunikatörer Stimulanspengar för att prova nya metoder Administrativt stöd SKL	Beskriva nuläget Kartlägga vad som finns i utredningsmetoder (intervjua kommuner som arbetar) och ta fram goda exempel Prova och utvärdera utredningsmetoderna i syfte att hitta en nationell utredningsmetod (utvärderingen ska inkludera ett lika-behandlings-/genusperspektiv) Intervjua studenter /praktikanter vad de tycker behövs + kommande arbete Tillsätta referensgrupp med facklig representation Ta fram implementeringsplaner och kommunikationsplaner Marknadsföra arbetet med försörjningsstöd SIP Försäkringsmedicin Utveckla nationella riktlinjer	Trygg och rättssäker handläggning Kompetent personal Ökad träffsäkerhet klient – aktivitet = lyckat Enhetlighet i Sverige Ökad status i yrket Lyfter fram klienters behov aggregerat Rikta insatser åt rätt håll för klienter Tryggare personal Ökad måluppfyllelse Systematiserat arbete Utveckla insatser som baseras på faktisk kunskap av behoven hos klienterna. Ökad självförsörjning Samhällsekonomisk lönsamhet Följa upp och utvärdera bättre Mer strukturerat och evidensbaserat arbetssätt.

Förändringsteori för utvecklingsidé (N = ny idé) – Kompetensutveckling för samverkan		
Vilka resurser behövs? (aktörer, professioner)	Vad ska göras? (Vilka aktiviteter behöver sättas igång och avslutas)	Vad ska detta leda till på kort och lång sikt? (Vad förväntas blir resultatet av aktiviteterna?)
<p>Utbildning</p> <p>Kartläggning av vad en socialsekreterare behöver veta/kunna</p> <p>Kunskap om vad som skapar god samverkan</p> <p>Vad skapar och utveckla god samverkan</p>	<p>Utbildning av socialsekreterare i samverkan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Personlig kompetens • Måste bli en god pedagog • Case Management • Kunna skapa samhörighet och gemenskap • Intern samverkan <p>(Viktigt att chefer också kan leda för samverkan)</p>	<p>Att vara en profession som kan samarbete = personliga kompetenser</p> <p>Snabbare vägar för klienten i systemet leder till ekonomisk lönsamhet och mindre lidande för klienten i systemet (samt familjer, barn)</p> <p>Socialsekreteraren vet vem som ansvarar för vad i Sverige</p> <p>Professionalisering av socialsekreterare</p> <p>Förbättrad arbetsmiljö</p> <p>KASAM för klienten och socialsekreteraren</p>

Förändringsteori för utvecklingsidé (A) – Utveckla introduktionsprogram		
Vilka resurser behövs? (aktörer, professioner,)	Vad ska göras? (Vilka aktiviteter behöver sättas igång och avslutas)	Vad ska detta leda till på kort och lång sikt? (Vad förväntas blir resultatet av aktiviteterna?)
Resurser för mentorskap Kringresurser för introduktion – ex IT-system mm. Chefsresurser Samordningsresurser	Utbilda och rusta mentorer – utbildning via universitetet Utforma ett introduktionsprogram	Lättare att rekrytera och behålla personal Öka kvaliteten i arbetet

Förändringsteori för utvecklingsidé (D) – Utveckla kompetensutvecklingsprogram		
Vilka resurser behövs? (aktörer, professioner,)	Vad ska göras? (Vilka aktiviteter behöver sättas igång och avslutas)	Vad ska detta leda till på kort och lång sikt? (Vad förväntas blir resultatet av aktiviteterna?)
Mer forskning på arbetsmetoder Resurser från bland annat universiteten	Få till kopplingarna mellan teori och praktik Samarbete med utbildningsväsendet för att tillsammans utveckla det sociala arbetet. (Universitetet ska erbjuda kompetensutvecklingskurser) Utveckla gemensam plattform för forskning och praktik	Mer/fler evidensbaserade metoder Större karriärmöjligheter för socialsekreterarna

Bilaga 6 - Referensgruppsmedlemmar

Ale	Magnus Billborg
Alingsås	Jenny Ek
Göteborgs Stad	Kaj Larsson
Lilla Edet	Anna Österlund
Linköping	Mikaela Schullström
Malmö	Helena Hansson
Mölndal	Sarah Wahlström
Norrköping	Tina Mathsson
Nyköping	Helena Persson och Viktor Gonzalez
Partille	Cecilia Netzen
Stockholm	Patricia Hamberg
Umeå	Leif Karlsson
Östhammar	Karin Enlund och Yvonne Wahlbeck

Ekonomiskt bistånd

En förstudie inför ett utvecklingsarbete

Denna rapport identifierar viktiga utvecklingsområden kring ekonomiskt bistånd. Här presenteras även förslag på hur ett projekt för att minska långvarigt biståndsmottagande kan genomföras.

Upplysningar om innehållet
Stina, Björk, stina.bjork@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2016
ISBN/Beställningsnummer: 978-91-7585-342-0

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Göteborgsregionens
kommunalförbund

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se. ISBN/Beställningsnummer 978-91-7585-342-0